

BETÆNKNING

afgivet af

LANDBOKOMMISSIONEN AF 1960

Anden del

OM GRUNDFORBEDRING

BETÆNKNING NR. 354

1964

INDHOLDSFORTEGNELSE

Kap. I.	Indledende bemærkninger	5
A.	Kommissionens sammensætning	5
B.	Kommissionens forhandlinger om strukturspørgsmål	5
C.	Kommissionens forhandlinger om økonomiske og finansielle spørgsmål	6
D.	Landbrugets afsætningsforhold og forhold til andre lande iøvrigt	7
Kap. II.	Kommissionens undersøgelse af grundforbedringslovgivningen	8
	Kommissionens forhandlinger	9
	Kommissionens forslag	10
Bilag:	Redegørelse angående grundforbedringslovgivningen	15

Kapitel I.

INDLEDENDE BEMÆRKNINGER

Første del af landbokommissionens betænkning blev afgivet 15. februar 1962 og indeholdt kommissionens forslag om brugsstørrelser i relation til landbrugslovens bestemmelser om nedlægning og sammenlægning af landbrugsejendomme. Ligeledes omfattede betænkningen et forslag om overgang til anvendelse af de af jordboniteringskommissionen ansatte prøvetakster og fastsættelse af nye grænser for hovedparcellers mindstestørrelser.

I denne anden del af kommissionens betænkning er behandlet spørgsmål om grundforbedring og fremsat forslag til en ændret grundforbedringslov. Indledningsvis skal dog gøres nogle bemærkninger om kornkommissionens arbejde iøvrigt.

A. Kommissionens sammensætning.

Siden afgivelsen af betænkningens 1. del er hofjægmester, godsejer cand. polit. Th. Junker afgået ved døden, og i hans sted er til medlem af kommissionen under 1. juni 1962 udnævnt godsejer A. U. Juhl. Forstander Johs. Larsen er under 30. januar 1964 afløst af forpagter Arne Pilegaard Larsen og kammerherre, hofjægmester, godsejer G. Garth-Grüner er under 6. februar 1964 afløst af godsejer Erik Mourier. Som efterfølger for gårdejer N. C. Nielsen-Man, der pr. 1. november 1963 fratrådte som formand for Statens Jordlovsudvalg, er til medlem af kommissionen udnævnt jordlovsudvalgets fungerende formand, afdelingschef i landbrugsministeriet H. Kaare.

B. Kommissionens forhandlinger om strukturspørgsmål.

I efteråret 1962 havde kommissionen nogle indledende drøftelser af oplægget til de jordlove, der senere af regeringen blev fremsat som forslag for folketinget og vedtaget i dette, men som bortfaldt ved folkeafstemningen i juni 1963, alene med undtagelse af lov nr. 243 af 7. juni 1963 om ændring i lov om landbrugsejendomme, hvorved samdrift af landbrugsejendomme inden for visse nærmere angivne rammer er blevet tilladt. Kommissionens forhandlinger om landbrugets strukturforhold har herefter været samlet om spørgsmål om den mulige hensigtsmæssighed i en decentralisering af dele af jordlovsadministrationen.

Udgangspunktet for kommissionens forhandlinger, som har fundet sted i kommissionens udvalg 1, har været De samvirkende danske landboforeningers principskitse af 7. november 1962, De samvirkende danske husmandsforeningers i redegørelse af 12. november 1962 fremsatte principielle synspunkter på den fremtidige jordpolitik samt de af medlem af kommissionen, professor K. Skovgaard, i et notat til kommissionen tidligere fremførte betragtninger om oprettelse af landbrugsnævn.

En gruppe på 15 medlemmer af kommissionen samt sekretærerne aflagde i oktober 1963 under formandens ledelse et besøg i Sverige, hvor man i jordbrugsdepartementet og landbrugsstyrelsen i Stockholm samt i Uppsala Len havde lejlighed til at erfare om svensk jordlovgivning og om den i Sve-

rige gennemførte decentralisering af jordadministrationen. Der er af kommissionens sekretariat om besøget udarbejdet en udførlig beretning.

Under de fortsatte drøftelser har været overvejet en af sekretariatet udarbejdet skitse til etablering af et system med oprettelse af landbrugsnævn. Denne skitse forudsætter en opdeling af landet i et antal områder, inden for hvilke nævn med tilknyttede sekretariater selvstændigt varetager en række af de administrative opgaver, der i dag er samlet i statens jordlovsudvalg og landbrugsministeriet. Der har under forhandlingerne været noget afvigende meninger om, hvorvidt en så vidt gennemført decentralisering er hensigtsmæssig. Man har imidlertid kunnet samle sig om, at de opgaver, der i første række er påtrængende at få løst, er opgaver, der vedrører landbrugets strukturelle udvikling, og særlig spørgsmålene om tilpasning af bedriftsstørrelserne til den stedfindende tekniske, økonomiske og arbejdskraftsmæssige udvikling, og under de foreløbige forhandlinger har man derfor været inde på, at eventuelle lokale organers opgaver måske fortrinsvis skulle være at bidrage til løsningen af sådanne strukturprægede spørgsmål. Om etablering af sådanne lokale organer eventuelt kan ske gennem en udbygning af den virksomhed, der i dag finder sted ved statens jordlovsudvalgs medlemmer, husmandsbrugskommissionerne og jordfordelingskommissionerne m. v., har man ønsket nærmere undersøgt og overvejet.

Til at foretage disse undersøgelser er nedsat et snævert udvalg med repræsentanter for landboforeningerne, husmandsforeningerne og administrationen, og de videre forhandlinger afventer foreløbig dette udvalgs beretning og indstilling.

C. Kommissionens forhandlinger om økonomiske og finansielle spørgsmål.

Fællesstalde. Som redegjort for i kommissionens første betænkning har der i kommissionens udvalg 2 fundet drøftelser sted

om hensigtsmæssigheden af etablering af fællesstalde. De videre undersøgelser heraf blev henvist til landbrugsorganisationernes udvalg for teknisk-økonomiske undersøgelser, der med landbokommissionens anbefaling af landbrugsministeriet har modtaget en bevilling på 25.000 kr. som støtte ved undersøgelseernes gennemførelse.

Det nævnte udvalg har i rapport nr. 1 af november 1963 bragt resultaterne af den stedfundne undersøgelse. Undersøgelsen tilsigtede i første omgang kun en belysning af forholdene i forbindelse med oprettelse og drift af fællesstalde, men da man fandt, at dette spørgsmål ikke med udbytte kunne behandles isoleret, men måtte ses i sammenhæng med andre muligheder for løsning af malkekvægholdets problemer, blev undersøgelseerne tilrettelagt med henblik på en mere generel behandling, og rapporten fremtræder herefter som en almindelig undersøgelse af de arbejdsmæssige og økonomiske problemer i forbindelse med malkekoholdet.

Landbrugets finansieringsbehov og finansieringsmuligheder.

Forhandlinger om landbrugets finansiering har fundet sted i kommissionens udvalg 2. Det er her besluttet at anmode en særlig arbejdsgruppe om at undersøge og overveje problemerne og fremkomme med indstilling til kommissionen. Arbejdsgruppen består af repræsentanter for landboforeningerne, husmandsforeningerne og tolvmandsforeningerne samt landbrugsvidenskaben og administrationen.

Til brug ved gruppens arbejde er indhentet redegørelser for landbrugets finansieringsforhold i Sverige og Norge, og gruppen har iøvrigt i første række koncentreret sig om finansieringsproblemerne i en række situationer, hvor behovet er skønnet mest påtrængende. Nævnes kan således finansiering af ejendomserhvervelse, særlig førstegangsetablering, finansiering og sammenlægning af landbrug og jordsupplering iøvrigt, finan-

siering af nybyggeri og modernisering af bestående driftsbygninger og finansiering af landbrugets mekanisering.

Landboforeningerne og husmandsforeningerne, som selvstændigt har arbejdet med de omhandlede problemer, har bebudet at ville fremkomme med forslag til gruppens videre overvejelse, og forhandlingernes fortsættelse beror foreløbig herpå.

D. Landbrugets afsætningsforhold og forhold til andre lande iøvrigt.

Som meddelt i kommissionens første betænkning blev det besluttet at udarbejde oversigtsmateriale med et beskrivende tilbageblik omfattende dansk landbrug i mellemkrigsår og efterkrigsår, produktionsudvikling og selvforsyningsgrad i lande af betydning for dansk eksport og forholdet mellem produktion og verdenshandel. Oversigtsmaterialet skulle tillige omfatte en analyse og vurdering af afsætningsforholdene. Det nævnte oversigtsmateriale er udarbejdet af landbrugsministeriets 2. afdeling og tilsendt kommissionens medlemmer.

En af lektor ved Århus universitet, J. Vibe-Pedersen, på kommissionens foranledning udarbejdet afhandling om hjemmeniarkekspriser for landbrugsprodukter er ligeledes tilsendt kommissionens medlemmer.

Landbrugets afsætningsproblemer i de sidste år har været præget af Danmarks forhold til de europæiske markedsdannelser og i særlig grad af spørgsmålet om Danmarks optagelse som medlem af Det europæiske økonomiske fællesskab. Disse problemer og de afsætningssspørgsmål, der er afledt heraf, har næppe været egnet til behandling i landbokommissionen, og der har da heller ikke siden statskonsulenterne i Storbritannien, Vesttyskland, Frankrig, Beneluxlandene, Italien, Schweiz, USA og Sydamerika i 1962 overfor kommissionen redegjorde for markedsf forholdene i de pågældende lande, været afholdt møder i kommissionen om disse spørgsmål.

Med hensyn til landbrugets stilling i forholdet til andre lande iøvrigt kan nævnes, at der i forbindelse med forhandlingerne om jordlovsforslagene fra statskonsulenterne i Storbritannien, Frankrig, Nederlandene og Belgien, Vesttyskland, Italien og Østrig samt fra Sverige og Norge blev indhentet og bearbejdet et ret omfattende materiale om jordlovgivning i de pågældende lande.

Nævnes kan ligeledes, at der, når materialet er bearbejdet, vil blive afgivet en rapport til underretning og overvejelse i kommissionen om den i OECD iværksatte undersøgelse af lavindkomster i landbruget i en række lande.

Kapitel II.

KOMMISSIONENS UNDERSØGELSER AF GRUNDFORBEDRINGSLOVGIVNINGEN. KOMMISSIONENS FORSLAG

Efter en forudgående drøftelse i arbejdsudvalg 2 blev der ved kommissionens skrivelse af 9. juli 1962 nedsat et udvalg bestående af kommissionsmedlemmer og andre særlig sagkyndige til at foretage en undersøgelse og almindelig vurdering af afvandingsarbejder (grundforbedring og landvinding). Første del af dette særlige udvalgs redegørelse er vedføjet nærværende betænkning som bilag. Redegørelsen angår grundforbedringslovgivningen, idet udvalget fortsætter sit arbejde med landvindingslovgivningen og bl. a. har iværksat en undersøgelse af de landøkonomiske resultater i 20 gennemførte landvindingssager ved henvendelse til ca. 600 lodsejere.

På grundlag af det i redegørelsen anførte er der i det særlige udvalg opnået enighed om:

1. at de anførte rentabilitetsberegninger for dræning og vanding på fyldestgørende måde angiver, at der er et sådant spillemellem udgifterne ved grundforbedringsarbejder og de hermed frembragte udbytter, at disse arbejder på en hensigtsmæssig måde kan anvendes til at hidføre en gunstig virkning på landbrugsproduktionen, dels gennem en produktionsforøgelse og dels ved at hidføre en sænkning af produktionsomkostningerne,
2. at lovgivningsmagten fortsat bør medvirke til, at finansieringen af grundforbedringsarbejder kan gennemføres indenfor faste rammer,
3. at der ikke i den nuværende beskæftigelsessituation er grund til at betinge en eventuel tilskudsydelse af, at der ved arbejdet anvendes henvist arbejdskraft på bekostning af arbejdets rationalisering gennem maskinanvendelse, og
4. at en låneformidling fortrinsvis bør ske på anden måde end gennem statslån, der alene bør gives til fælles arbejder.

Derimod har der ikke været enighed om finansieringsformen. Et flertal lægger vægt på, at en bevarelse af den gældende fortrinspanteretordning for grundforbedringslån gør det muligt fortsat at finansiere grundforbedrings arbejder gennem realkreditinstitutterne, herunder særlig kreditforeningerne, der har tilsagt deres medvirken ved en fortsat långivning på disse vilkår. Mindretallet henviser til Realkreditkommissionens henstilling om ophævelse af fortrinspanterettigheder i videst muligt omfang under henvisning **til**, at en sådan panteret kan virke begrænsende for den almindelige låneudmåling. Mindretallet foreslår derfor, at finansieringen sikres ved statsgaranti for grundforbedringslån med prioritet efter de værende lån, men indenfor 120 pct. af ejendomsværdien.

Med hensyn til ydelse af tilskud er meningene ligeledes delt. Flertallets argumenter for en fortsat tilskudsydelse er følgende:

- a. andre lande, særligt fællesmarkedslande, yder tilskud til tilsvarende arbejder,
- b. det er nødvendigt at overvinde den træghed, som den enkelte ejers beslutning om iværksættelse af et grundforbedringsarbejde er belastet med, og

c. det offentlige bevarer sit indseende med arbejdernes projektering og udførelse.

Efter de beregninger, der er foretaget, vil tilskudet efter de gældende regler være omkring 40 pct. af samtlige udgifter, når et dræningsarbejde udføres med håndkraft, d. v. s. med anvendelse af henviste arbejdere (arbejdsløse). Et sådant arbejde vil kunne udføres ca. 25 pct. billigere ved anvendelse af maskine til de grovere dele af arbejdet, og tilskudet til et sådant arbejde vil normalt andrage omkring 22 pct. af samtlige udgifter. Flertallet foreslår, at tilskudet fastsættes til 20 pct. af de samlede udgifter uden begrænsning med hensyn til arten af den anvendte fremmede arbejdskraft, idet der dog ikke kan ydes tilskud til arbejdsydelsen af den pågældende ejer eller hans faste folk. Der skal dog være mulighed for i forbindelse med et forhøjet tilskud til henvist arbejdskraft at søge at formå landmanden til at anvende arbejdsløse, hvis det på et eller andet tidspunkt senere påny skulle blive nødvendigt med beskæftigelsesfremmende foranstaltninger.

Et mindretal kan ikke gå ind for en fortsat tilskudsydelse. Det anfører, at der ikke er nationaløkonomiske grunde herfor, samt at der ikke længere kan henvises til, at grundforbedringsloven har et beskæftigelsesmæssigt sigte.

Forsåvidt angår de enkelte foranstaltninger under grundforbedringsloven har udvalget særlig drøftet vanding. Et flertal mener,

at vanding bør udgå, medens mindretallet henviser til, at vanding er en lige så god foranstaltning som andre grundforbedringsarbejder.

Det særlige udvalg går ind for, at der fortsat bør være kontrol med grundforbedringsarbejder, at grundforbedringsudvalgene opretholdes, men dog som henstillet af Kreditforeningernes stående Fællesudvalg suppleres med en repræsentant for realkreditte, således som det var tilfældet i årene 1937-51, og at afvandingskommissionernes behandling af grundforbedringssager bortfalder.

Der er fremlagt to lovforslag, nemlig

- a) et forslag fra flertallet, i store træk med sammt område som hidtil og med opretholdelse af fortrinspanteret i forbindelse med privat lånefinansiering bortset fra statslån til fællesarbejder, samt 20 pct. tilskud til de samlede omkostninger og med mulighed for yderligere tilskud, hvis der anvendes henvist arbejdskraft, og
- b) et forslag fra mindretallet med finansiering gennem garanterede private lån med normal prioritetsstilling, eventuelt suppleret med tilskud som anført i det første forslag.

I begge lovforslag er der indsat en ny bestemmelse om tilbagebetaling af tilskud, såfremt arealet inden 10 år overgår til anvendelse udenfor jordbruget.

KOMMISSIONENS FORHANDLINGER

Der er i kommissionen enighed om, at der bør opretholdes en grundforbedringslovgivning, der kan anvendes af det moderne landbrug og som kan forventes at bestå i en længere årrække under skiftende forhold, idet der fortsat vil være behov for kultivering - herunder også gennem omdræning - af væsentlige dele af landbrugsarealet.

Overvejelserne har særlig berørt følgende emner:

- 1. Begrundelsen for en fortsat tilskudsydelse til grundforbedringsarbejder.
- 2. Størrelsen af grundforbedrings tilskud.
- 3. Omfanget af arbejdsydelser, der kan indtages under tilskudsberegning.

4. Lånefinansieringens form.
5. Omfanget af foranstaltninger, der kan behandles efter grundforbedringslovgivningen.

1. *Begrundelsen for en fortsat tilskudsydelse til grundforbedringsarbejder.*

Medens et flertal af kommissionen kan tiltræde de foran anførte begrundelser for en fortsat tilskudsydelse til grundforbedringsarbejder, bemærker et mindretal (P. Nyboe Andersen, Kurt Hansen og Fl. Tolstrup), at det af de af mindretallet i det særlige udvalg angivne grunde ikke kan anbefale, at der af statskassen ydes tilskud til udgifter til grundforbedringsarbejder.

Et medlem (H. C. Toft) har givet udtryk for, at han principielt finder statstilskud til erhvervslivet betænkelige, men under hensyn til de herskende dårlige økonomiske vilkår i landbruget og på baggrund af de ringe beskæftigelsesmuligheder, som mange landkommuner frembyder, kan dette medlem dog tiltræde det vedføjede forslag I til grundforbedring. Når vilkårene for landbruget er væsentlig bedre og beskæftigelsen i landdistrikterne rettet op, bør de foreslåede statstilskud afvikles.

Et andet mindretal (Carl Petersen) mener, at en tilskudsydelse til grundforbedringsarbejder alene kan finde sin begrundelse i beskæftigelsesmæssige interesser. Da sådanne forhold, som betingede indførelsen af grundforbedringslovgivningens tilskudsbestemmelser i 1933 ikke længere er til stede, bør denne tilskudsform nu ophøre og landbrugets organisationer henvises til at anvende midler hertil af en eventuel almindelig landbrugsstøtte fra statskassen.

Et tredje mindretal (V. Heegaard) ønsker tilskudsydelse til grundforbedringsarbejder begrænset til arbejder, hvor der i videst muligt omfang anvendes arbejdskraft, der henvises til det pågældende arbejde af arbejdsanvisningsmyndighederne.

Et fjerde mindretal (Thomas Christensen) foreslår, at grundforbedring og vandingsan-

læg i henhold til det foreliggende lovforslag fremmes ved at give adgang til statslån til en rimelig rente. Derimod bør statstilskud ikke ydes.

Det bemærkes endelig, at finansministeriets repræsentant har taget forbehold med hensyn til ydelse af tilskud og endvidere ønsker, at finansministeren inddrages i de ved fastsættelse af det særlige tilskud efter lovforslagets § 9, stk. 2, forudsatte forhandlinger mellem landbrugsministeren og arbejdsministeren.

2. *Størrelsen af grundforbedringsdlskud.*

Det er under kommissionens forhandlinger fremhævet, at der næppe som forudsat i det af det særlige udvalg fremlagte beregninger vil opnås nogen større besparelse i de samlede udgifter for et drænings arbejde ved maskinanvendelse fremfor ved håndkraft, når henses til, at arbejdet skal udføres på en sådan måde, at det kan godkendes af de tilsynsførende myndigheder.

Under henvisning hertil mener det flertal af kommissionen, der efter det under 1 anførte kan gå ind for en fortsat tilskudsydelse, at tilskud til grundforbedringsarbejder fremtidig bør fastsættes til 25 pct. af de samlede udgifter. Et medlem (H. Normann) mener dog at burde godkende det særlige udvalgs indstilling om 20 pct. tilskud.

Medlemmerne Anders Andersen, Niels Eriksen, Albert Hansen, A. U. Juhl, Peter Larsen, A. Pilegaard Larsen, Kr. Nielsen, E. Mourier og H. C. Toft har ønsket tilføjet en bestemmelse om, at der for større vandløbsreguleringer kan ydes et højere tilskud til samtlige udgifter under henvisning til, at sådanne reguleringer ofte vil være en forudsætning for en senere detailldræning af de i reguleringen interesserede arealer.

3. *Omfanget af arbejdsydelser, der kan indrages under tilskudsberegning.*

Kommissionen har særlig drøftet det i den nævnte beretning anførte om, at de anlægs-

udgifter, hvoraf tilskud beregnes, ikke bør omfatte arbejdsydelse fra den pågældende ejer eller hans faste folk. Til støtte for dette standpunkt kan henvises til, *at* der med den foreslåede grundforbedringslov tilsigtes en videre anvendelse af maskiner særlig til den grovere del af jordarbejdet, *at* en indregning af egen arbejdsydelse vil kræve omfattende kontrolforanstaltninger med hensyn til beregning af arbejdsløn afhængig af jordbundsforhold o. s. v. samt *at* en tilstrækkelig god udførelse af et grundforbedringsarbejde må kræve, at der anvendes øvet mandskab til alle dele af arbejdet. For den modsatte opfattelse kan anføres, *at* en indregning vil tilstræbe den størst mulige udnyttelse af den til landbrugserhvervet knyttede arbejdskraft, *at* en beregning af eget arbejde må være mulig på tilstrækkeligt sikkert grundlag efter overslagets overenskomstmæssige priser, der godkendes af grundforbedringsudvalg og *at* en tilsvarende mulighed er gennemført i adskillige andre lande.

Herefter har følgende medlemmer af kommissionen: Sv. Aistrup, P. Nyboe Andersen, V. Brorson, Thomas Christensen, Kurt Hansen, Viggo Heegaard, Fr. Heick, V. Hornslet, H. Normann, V. E. Pedersen, Carl Petersen, Karl Skytte, Mads Sig Steffensen, Fr. Teichert og N. Wermuth tiltrådt beretningens standpunkt om, at der ikke bør ydes statstilskud til eget arbejde.

Følgende medlemmer: Anders Andersen, Johs. Dons Christensen, Niels Eriksen, Peter Jørgensen, A. U. Juhl, N. Kjærgaard, Peter Larsen, A. Pilegaard Larsen, E. Mourier, Kr. Nielsen, Kr. Skovgaard, Chr. Speggers, H. C. Toft, Fl. Tolstrup og Emanuel Vestbo, finder derimod, at eget arbejde bør indregnes som en tilskudsberettiget udgift. H. C. Toft har herved givet udtryk for som sin opfattelse, at tilskudsbeløb til eget arbejde skal indregnes i den pågældendes skattepligtige indkomst på linie med andre arbejdsskabte fortjenester.

Medlemmerne Albert Hansen og Axel Sørensen har givet udtryk for, at anvendelse af maskiner fortrinsvis vil finde sted ved

de større grundforbedringsarbejder, og at de mindre grundforbedringsarbejder ofte vil have vanskelighed ved at få arbejdet udført maskinelt; disse medlemmer finder derfor, at der alene bør være mulighed for at lade statstilskud omfatte ejerens eget arbejde for de mindre gmndforbedringsarbejders vedkommende og under betryggende kontrol.

4. *Lånefinansierings form.*

Under forhandlingerne i arbejdsudvalget og kommissionen har man indgående drøftet spørgsmålet om formen for lånefinansiering af udgifterne til grundforbedringsarbejder.

Det er i kommissionen den overvejende opfattelse, at der fortsat i lovgivningen bør være særlige regler for lettelse af finansieringen af gmndforbedringsarbejder, medens der med hensyn til finansieringsformen ligesom i det særlige udvalg har gjort sig forskellige opfattelser gældende.

Et flertal af kommissionens medlemmer kan gå ind for, at almindelige grundforbedringsarbejder fortsat finansieres ved fortrinsprioriterede lån ydet af private kreditinstitutter. Der er iøvrigt afgivet forskellige idéindstillinger vedrørende de fremlagte lovforslag og om andre muligheder for en passende finansiering, således som det fremgår af kommissionens forslag nedenfor.

5. *Omfanget af foranstaltninger, der kan behandles efter grundforbedringslov givningen*

Der er i kommissionen enighed om, at det særlige udvalgs forslag til en afgrænsning af grundforbedring indenfor jordbruget kan tiltrædes.

Et flertal indenfor kommissionen mener, at udførelse af vandingsanlæg fortsat bør behandles efter grundforbedringslovgivningen, dog kun for de faste deles vedkommende, således som hidtil praktiseret, medens et mindretal (Sv. Aistrup, P. Nyboe Andersen, Kurt Hansen, V. Hornslet, V. E. Pedersen,

Kr. Skovgaard og Fl. Tolstrup) mener, at vanding bør udgå som en foranstaltning efter grundforbedringsloven.

Kommissionens forslag.

På grundlag af de stedfundne forhandlinger og med henvisning til foranstående bemærkninger anbefaler *et flertal* af kommissionens medlemmer (samtlige medlemmer med undtagelse af P. Nyboe Andersen, Ths. Christensen, Kurt Hansen, V. Heegaard, Carl Petersen, Kr. Skovgaard og Fl. Tolstrup) det vedføjede forslag I til lov om grundforbedring, men således at dette flertal, dog med undtagelse af H. Normann, indstiller, at tilskudssatsen efter lovforslagets § 9, stk. 1, fastsættes til 25 pct.

Et mindretal (Kurt Hansen og Carl Petersen) kan give tilslutning til forslag I, men således at forslagens bestemmelser om ydelse af statstilskud udgår.

Et mindretal (V. Heegaard) kan give tilslutning til forslag I, men således at statstilskud kun ydes, når der til grundforbedringsarbejderne benyttes anvist eller henvist arbejdskraft.

Et mindretal (P. Nyboe Andersen, Kr. Skovgaard og Fl. Tolstrup) går ind for det

vedføjede forslag II. For P. Nyboe Andersen og Fl. Tolstrups vedkommende dog således, at forslagens bestemmelser om ydelse af statstilskud udgår.

Et mindretal (Ths. Christensen) foreslår, at grundforbedring og vandingsanlæg i henhold til det foreliggende lovforslag fremmes ved at give adgang til statslån til rimelig rente. Derimod bør statstilskud ikke ydes.

Finansministeriets repræsentant har taget forbehold med hensyn til ydelse af tilskud og ønsker endvidere indføjet, at finansministeren inddrages i de ved fastsættelse af det særlige tilskud efter lovforslagets § 9, stk. 2, forudsatte forhandlinger mellem landbrugsministeren og arbejdsministeren.

Medlemmerne Sv. Aistrup, V. Hornslet, Kurt Hansen, V. E. Pedersen, Kr. Skovgaard, Fr. Teichert og Fl. Tolstrup ønsker ikke vanding medtaget under grundforbedringslovens bestemmelser.

Erhvervsrådet for Gartneri og Frugtavl (A. Stauning), der har deltaget i forhandlingerne, tiltræder flertallets indstilling, herunder at vanding medtages under grundforbedringslovens bestemmelser.

Idet henvises til det i det foranstående anførte afgiver kommissionen hermed denne betænkning til landbrugsministeriet.

København, den 12. marts 1964.

Sv. Aistrup	Anders Andersen	P. Nyboe Andersen
V. Brorson	Johs. Dons Christensen	Ths. Christensen
Niels Eriksen	Albert Hansen	Kurt Hansen
Viggo Heegaard	Fr. Heick	Vald. Hornslet
A. U. Juhl	Peter Jørgensen	N. Kjærgaard
A. Pilegaard Larsen	Peter Larsen	E. Mourier
Kr. Nielsen	H. Normann	V. E. Pedersen
Carl Petersen	Kr. Skovgaard	Karl Skytte (formand)
Chr. Speggers	M. Sig Steffensen	Axel Sørensen
Fr. V. Teichert	H. C. Toft	Fl. Tolstrup
Emanuel Vestbo	N. Wermuth	

V. S. Begtorp

Sv. Lorenzen

REDEGØRELSE
FOR
GRUNDFORBEDRINGSLOVGIVNINGEN

INDHOLDSFORTEGNELSE

Oversigt over det i redegørelsen optagne tabelmateriale	18
Kap. I: Indledning. Udvalgets beretning	19
Kap. II: Oversigt over udviklingen	21
a. Grundforbedringslovgivningens formål	21
b. Grundforbedringsarbejdets omfang	22
Kap. III: Lovgivningens særregler	25
a. Fortrinspanteretten	25
b. Statslån	27
c. Andre lån	30
d. Tilskudsreglerne	31
e. Afdragsfrihed	33
f. Grundforbedringsudvalg, tilsyn m. v.	34
g. Afvandingskommissionerne	37
h. Maskinanvendelse ved grundforbedringsarbejder	39
i. Statens medvirken ved grundforbedringsarbejder i andre lande	44
Kap. IV: Rentabilitetskravet	46
a. Dræningsarbejder	47
b. Vanding	51
c. Mergling og kalkning	55
d. Kultiveringsarbejder	55
Kap. V: Grundforbedringsarbejdernes beskæftigelsesmæssige betydning	58
Kap. VI: Den samfundsøkonomiske vurdering af grundforbedringsarbejder	65
Kap. VII: Resumé. Udvalgets overvejelser og indstilling. Ændringsforslag til grundforbedringsloven	70
Bilag 1: Oversigt over grundforbedringslove	85
Bilag 2: Vejledende retningslinier for udarbejdelse af planer med beskrivelse og overslag m. v. for <i>dræningsarbejder</i> under grundforbedringsloven	86
Bilag 3: Vejledende retningslinier for udarbejdelse af planer med beskrivelse og overslag m. v. for mekaniske <i>vandingsanlæg</i> under grundforbedringsloven	88

Oversigt over det i redegørelsen optagne tabelmateriale m. v.

Tabel 1:	Grundforbedring i tiden 1937-1962	22
Fig. 1:	Samlet drænet areal 1850-1960.	23
Fig. 2:	Den årsvisе dræningsvirksomhed 1920-1962.	23
Tabel 2:	Afvandingstilstanden i forskellige europæiske lande.	24
Tabel 3:	Oversigt over vilkårene for statslån og tilskud til grundforbedringsarbejder . .	28
Tabel 4:	Grundforbedringslån - og tilskud af statskassen i årene 1933/34-1940/41 ...	29
Tabel 5:	Grundforbedringslån - og tilskud af statskassen i årene 1941/42-1962/63 ...	29
Tabel 6:	Afviklingen af statslån til grundforbedring	30
Tabel 7:	Udlån på grundlag af Danske Landkreditforeningers fælles kasseobligationer til berigtigelse af grundforbedringslån	31
Tabel 8:	Beregning af statstilskud i forbindelse med statslån til grundforbedring (bort- set fra kalkning).	33
Tabel 9:	Omkostninger, tilskud og lodsejerandel pr. ha for dræningsarbejde.	45
Fig. 3:	Omkostninger i gennemsnit pr. ha ved dræning udført af hedeselskabet	47
Tabel 10:	Oversigt over udenlandske rentabilitetsundersøgelser.	49
Fig. 4:	Udbytte i hollandsk forsøg med konstant vandstand	50
Fig. 5:	Udbytte i hollandsk forsøg ved forskellig vandstand.	50
Tabel 11:	Årlige afskrivningsbeløb over varierende åremål med forskellig anlægsudgift. Udgift omregnet til kornmængde efter varierende priser.	52
Tabel 12:	Vanding i sædskifteforsøg ved St. Jyndevad 1950-59. Vandtilførsel og mer- udbytte i gennemsnit pr. år.	54
Tabel 13:	Vandingsforsøg ved St. Jyndevad 1950-55. Merudbytte for den tilførte gød- ning, 100 f. e. pr. ha og år.	54
Tabel 14:	Oversigt over de efter grundforbedringsloven udførte vandingsanlæg	54
Tabel 15:	Merudbytte, omkostninger og nettoudbytte ved vanding.	56
Tabel 16:	Oversigt over udgifter, herunder til arbejdsløn, samt statstilskud og antal ar- bejdstimer ved grundforbedring 1931-42/1962	59
Tabel 17:	Arbejdsmændenes beskæftigelsesforhold samt beskæftigelsen ved grundfor- bedring.	60
Tabel 18:	Antal ledige arbejdsmænd og beskæftigede ved grundforbedring	61
Tabel 19:	Sommer- og vintergennemsnit af beskæftigelse ved grundforbedring	62
Fig. 6:	Sommer- og vinterbeskæftigelse ved grundforbedring	63
Tabel 20:	Landbrugets bruttoinvesteringer i årets priser 1947-61.	66
Tabel 21:	Foderforbrugets fordeling på udenlandsk og dansk foder.	68

INDLEDNING. UDVALGETS BERETNING

Til

Landbokkommissionen af 1960.

Ved skrivelse af 9. juli 1962 nedsatte landbokkommissionen nærværende udvalg med den opgave at foretage en undersøgelse og almindelig vurdering af afvandingsarbejders rentabilitet og til kommissionen at afgive beretning og indstilling, og hvis opgaver iøvrigt skulle være

1. at fremskaffe en samlet oversigt over udførte arbejder under grundforbedringsloven og landvindingsloven fra disse loves vedtagelse og indtil udgangen af sidste finansår,
2. at fremkomme med en vurdering af den økonomiske betydning under vekslende erhvervsøkonomiske vilkår af de foranstaltninger, der sammenfattes under betegnelsen grundforbedring og landvinding, d. v. s. afvanding (ved dræning og vandløbsregulering samt pumpning), vanding, rydning, kultivering, mergling og gødskning og endelig tørlægning af vandarealer (ferskvandssøer eller arealer af søterritoriet).

I forbindelse med vurderingen bør der fremlægges såvel landøkonomiske som nationaløkonomiske rentabilitetsberegninger for enkelte karakteristiske landvindings- og grundforbedringsopgaver,

3. at foretage en vurdering af begrundelsen for en fortsat lovgivning om tilskud og låneydelse på dette område fra det offentlige samt af en sådan lovgivnings indpasning i det danske erhvervslivs produktionsvilkår både landbrugsmæssigt set og som led i landets samlede investe-

ringsprogram, sådan som det kan tænkes, at vilkårene vil forme sig i de kommende år, når der tages hensyn til dansk tilslutning til fællesmarkedet,

4. at fremkomme med forslag til retningslinier for en revision af grundforbedringsloven og landvindingsloven.

Udvalget har haft følgende sammensætning:

Departementschef V. Hornslet, Landbrugsministeriet, formand,

direktør Fr. Heick, Det danske Hedeselskab, professor, dr. agro. H. C. Aslyng, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,

professor K. Skovgaard, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,

forstander Johs. Ridder, Det landøkonomiske Driftsbureau,

professor., cand. polit. Poul Milhøj, Handelshøjskolen i København,

ekspeditionssekretær C. Flensborg, Fiskeriministeriet,

kontorchef Chr. Lund, Arbejdsministeriet, og

professor, dr. phil. R. Spärck, Naturfredningsrådet.

I udvalgets møder har desuden deltaget kontorchef Chr. Gulmann, Landbrugsministeriet, og civilingeniør B. S. Andersen, Statens Landvindingsudvalgs Ingeniørkontor.

Fuldmægtig Sv. Lorenzen, Landbrugsministeriet, har fungeret som sekretær for udvalget.

Udvalgets drøftelser har fundet sted i 8 møder, nemlig den 18. juli 1962, hvor man drøftede tilrettelæggelsen af det af Landbokkommissionen ønskede undersøgelsesarbejde, samt den 20. august 1963, den 3. sep-

tember 1963, den 3. oktober 1963, den 13. november 1963, den 18. december 1963, samt den 15. og 22. januar 1964, hvor man foruden en fortsættelse af arbejdet med hensyn til de af landvindingsloven omfattede afvandingsarbejder m. v., der vil blive behandlet i anden del af udvalgets redegørelse, har drøftet forholdene omkring grundforbedringslovgivningen.

Udvalget har udarbejdet den i de følgende kapitler II–VII anførte redegørelse, hvoraf kapitel II omfatter en oversigt over udviklingen i grundforbedringslovgivningens formål og af grundforbedringsarbejdets omfang, kapitel III en gennemgang af grund-

forbedringslovens særregler, kapitel IV en undersøgelse af den landøkonomiske rentabilitet, særlig for dræning og vanding, kapitel V en gennemgang af de beskæftigelsesmæssige interesser i grundforbedringsarbejder og kapitel VI en oversigt over de momenter, der må indgå i en samfundsøkonomisk vurdering af grundforbedringsarbejder. Endelig gives der i kapitel VII et resumé over lovgivningens nuværende stilling og en redegørelse for udvalgets overvejelser og indstilling til de særlig fremdragne problemer og i forbindelse hermed forslag til ændringer i grundforbedringsloven.

OVERSIGT OVER UDVIKLINGEN

Afledning af overfladevand fra dyrket jord har formentlig i nogen udstrækning fundet sted så længe, der har været drevet ordnet agerbrug. Oprindeligt og gennem lange tider var dette et frivilligt arbejde, men senere finder man forpligtende bestemmelser herom i de gamle byvedtægter. Fra 1777 søger Det kgl. danske Landhusholdningsselskab at fremme interessen for vandafledning ved i en længere årrække at uddele præmier for udgrøftning af vandlidende arealer, men en egentlig omend i almindelighed utilstrækkelig afvanding af de dyrkede arealer fandt dog først sted, da der navnlig i årene 1830-50 anlagdes fastliggende systemer af åbne grøfter.

En mere rationel form for detailafvanding blev muliggjort ved anvendelse af drænrør, der efter engelsk forbillede tog sin begyndelse omkring 1850. I de følgende årtier gennemføres dræning i vidt omfang, især i kornegnene på Øerne og i Sydøstjylland, men interessen taber sig igen efter landbrugsproduktionens omlægning i 1870-80, hvorefter husdyrbruget træder i forgrunden og delvis opbygges på import af fodermidler. Især efter 1910 udføres der dog påny dræningsarbejder i stort omfang.

a. Grundforbedringslovgivningens formål.

En statslig medvirken ved tilskyndelse til grundforbedringsarbejder bestod før 1920 dels i en bestemmelse i vandløbslov 1859 § 13, hvorefter indenrigsministeriet forskudsvis kunne udrede projekteringsomkostninger for dræningsplaner, og dels i en finanslovhjemmel til ydelse af lån til hede-kommuner til videre udlån til landmænd; denne angik indtil 1896 kun opdyrkning af

heder, men derefter tillige afvanding og kultivering af moselodder. I den første egentlige grundforbedringslov af 1921 blev grundforbedring af ager og eng forstået som afvanding, vanding, mergling, inddæmning, inddigning og tillige nykultur af heder og moser. Fra 1926 udgår inddæmning af lovens formålsbestemmelse, der i 1933 udvides med kalkning, i 1940 med grundforbedring af skovarealer, i 1941 med andre udyrkede arealer end heder og moser, d. v. s. istandsættelse og udjævning af grusgrave, lergrave o. lign., samt i 1949 med planering af tørvegrave.

I 1937 blev der i grundforbedringsloven indsat en bestemmelse om tilskud til anlæg og hovedistandsættelse af private veje, når arbejdet er et naturligt led i grundforbedringen og vejen optages som offentlig, men denne regel bortfaldt i 1951.

Før 1933 angik grundforbedringsloven alene enkeltmandsarbejder, men ved lov nr. 106 af 31. marts 1933 blev der givet adgang til ydelse af statslån til afvanding, vanding, mergling og kalkning, der udføres af flere lodsejere i forening, samtidig med, at der i sådanne sager kunne ydes tilskud til arbejdslønnen til arbejdsløse og fra 1935 også til rørudgiften for så vidt arbejdet bestod i rørlægning af mindre vandløb. Fra 1941 indføres tillige lån til fællesarbejder vedrørende kultivering af heder, moser og andre udyrkede arealer, der f. eks. er indvundet ved landvindingsarbejder.

Som en almindelig karakteristik kan anføres, at grundforbedringslovgivningen således i begyndelsen angik støtte i form af statslån på lempelige vilkår til særlige formål. Fra 1921 ydes statslån til særligt van-

skeligt stillede landmænd, som ikke kunne opnå lån andetsteds, til nærmere angivne, mere almindelige grundforbedringsopgaver.

Ved lov nr. 106 af 31. marts 1933 træder særlig beskæftigelsesmæssige momenter ind og der gennemføres en generel tilskudsordning samtidig med, at der tillægges grundforbedringslånene fortrinsret og gennemføres kontrolordninger gennem grundforbedringsudvalg samt særlige vandløbsretlige bestemmelser ved nedsættelse af afvandingskommissioner.

I 1935 opnås der mellem vedkommende folketingsudvalg og landbrugsministeren bl. a. enighed om, at der måtte fremsættes forslag til en varig grundforbedringslov, hvor så vidt muligt fortrinsretten bevaredes; på dette grundlag gennemføres lov nr. 33 af 26. februar 1937, hvorefter grundforbedringsarbejder finansieres med lån af private pengeinstitutter i forbindelse med statstilskud. På grund af de særlige forhold i 1940—45 genindføres muligheden for statslån ved siden af de nævnte andre lånemuligheder.

På baggrund af ønsket om at afdæmpe arbejdsløshedens omfang under besættelsen indførtes i 1941 en let adgang til at få tilskud til mindre grundforbedringsarbejder, dog ikke dræningsarbejder. Bestemmelserne herom opretholdtes under de ændrede forhold i efterkrigsårene, indtil der i 1951 skete en neddæmpning af grundforbedrings aktiviteten med statsstøtte gennem nedsættelse af tilskudssatsen, strengere administration af reglerne om anvendelse af arbejdskraft og beskæring af midlerne til ydelse af statslån. Denne stramning opretholdtes efter at der i 1957 - væsentlig af landøkonomiske årsager - påny blev gennemført en forhøjelse af tilskudssatsen ved den gældende lov (lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957).

b. Grundforbedringsarbejdets omfang.

Ifølge Statistisk Tabelværk blev der i perioden 1850-1881 drænet ca. 500.000 ha. Ifølge en i 1929 på grundlag af produktionsstatistikken for drænrør foretagen opgørelse udgjorde det drænedes areal i Dan-

mark på dette tidspunkt 804.790 ha; på samme grundlag antages det, at der i perioden 1930-1937 er drænet ca. 100.000 ha. Fra 1937-1963 er der drænet ialt ca. 490.000 ha efter grundforbedringsloven, jfr. den i tabel 1 givne oversigt.

Tabel 1. *Egentlige grundforbedringsarbejder, der indtil 31. december 1962 er udført i henhold til lov af 26. februar 1937 med tillæg samt i henhold til lov nr. 240 af 25. april 1949 med tillæg.*

Dræning	489.829,43 ha
Vanding	14.720,77 ha
Mergling	4.888,50 ha
Kalkning	21.122,51 ha
Nykultur af heder og moser	6.071,01 ha
Inddigning	1.589,40 ha
Antal arbejdstimer	103.492.523
Udgifter til arbejds løn	279.400.127 kr.
Udgifter til rør	191.149.134 kr.
Samlede udgifter	555.990.477 kr.
Statstilskudets størrelse	206.913.712 kr.

1 Arbejdsløshedsrådets betænkning fra 1936 anføres, at 1/10 af landets samlede landbrugsareal eller omkring 300.000 ha anses for *meget* vandlidende.

I 1939 skønnedes det, at over 600.000 ha af landbrugsarealet var mere eller mindre vandlidende. Ved en i 1950 foretagen opgørelse på grundlag af tidligere foretagne systematiske undersøgelser af et udsnit af Danmarks landbrugsareal og en opgørelse over de i mellemtiden grundforbedrede arealer kom man til, at der stadig skulle være mere eller mindre vandlidende arealer i størrelsesordenen 350-400.000 ha eller nogenlunde svarende til de arealer, der er grundforbedret i tidsrummet 1930—1950. I fig. 1 er givet en grafisk fremstilling af udviklingen af det drænedes areal i perioden 1850-1960.

Ved en bedømmelse af grundforbedringsarbejdets omfang må erindres, at en betydelig del af de tidligere drænedes arealer nu trænger til omdræning, idet den tidligere gennemførte afvanding ikke opfylder kravene til dyrkningssikkerhed og maskin anvendelse m. v. Det er ikke muligt at give et

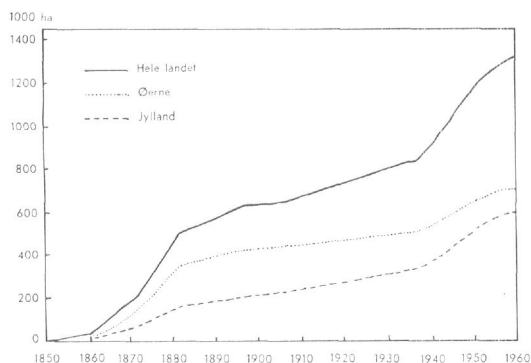

Fig. 1. Samlet drænet areal 1850-1960.

bestemt skøn over størrelsen af omlægningsarbejder, men det antages at dreje sig om et betydeligt behov, jfr. at det dræned areal allerede i 1881 var ca. 500.000 ha.

De svingninger i grundforbedringslovens anvendelse fra år til år, der desuden vil fremgå af oversigterne i tabellerne 4, 5, 14 og 16, fremtræder med større tydelighed i den i figur 2 givne grafiske fremstilling af en årsvis opgørelse af Det danske Hedeselskabs dræningsvirksomhed. Fremstillingen viser såvel antallet af grundforbedringssager som de grundforbedrede arealer i ha for hvert af årene i perioden 1922-1962. Der iagttages en stærk stigning fra grundforbedringsloven af 1933 op til 1938, et betydeligt fald omkring krigsudbruddet 1939-40, en stigning under krigens første år og derefter nogen aftagen på grund af den

høje samlede beskæftigelsesgrad, indtil en fornyet stærk stigning satte ind i 1948 i takt med den tiltagende ledighed blandt arbejdsmændene. Derefter falder virksomheden på grund af finansieringsvanskeligheder, lave priser på landbrugets produkter m. v.

Til tabel 1 kan iøvrigt oplyses, at vandingsanlæg efter grundforbedringsloven (jfr. iøvrigt kapitel IV, afsnit b) særlig er udført efter 195:5, samt at der i de senere år ikke er udført væsentlige arbejder med mergling og kalkning efter grundforbedringsloven.

I tabel 2 (s. 24) er givet en oversigt over afvandings- og dræningstilstanden i forskellige europæiske lande.

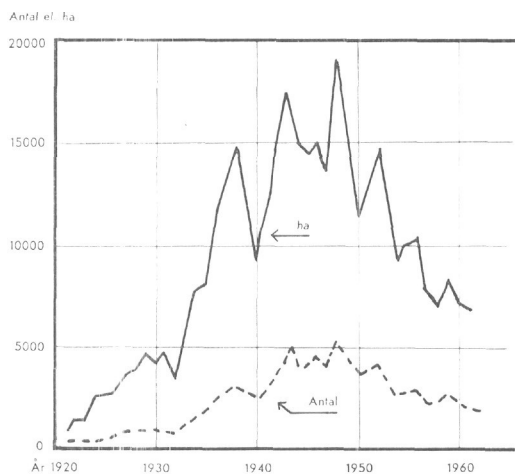

Fig. 2. Det danske hedeselskabs årsvis dræningsvirksomhed.

Tabel 2. *Afvandingsstilstanden for landbrugsarealer i forskellige europæiske lande (1961).*

1.000 ha	Samlet areal	Heraf landbrugsareal	Heraf		Arealer ⁴⁾		Heraf drænet		Ikke dræned arealer		Bemærkninger
			arealer i omdrift	uden for omdrift		i pct. af 2		i pct. af 2		i pct. af 2	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Danmark	4.300	3.100 (72 pct.)	2.720	—	1.400	45	600	19,3	800	25,7	40 pct. tilskud
England	14.500	—	—	—	3.400	75	1.700	38,0	1.700	38,0	Statstilskud: 28,8 mill. £ årligt
Frankrig	55.100	44.500	—	—	—	—	—	—	—	—	60 pct. tilskud
Vesttyskland	24.800	14.000	6.000	4.000	2.075	14,7	359	2,5	1.228	8,7 ¹⁾	25–50 pct. tilskud
Østtyskland	10.800	6.500	5.000	1.500	1.650	25,3	300	4,6	200	3,1	— — — — —
Sverrig	44.968	4.371	3.647	724	—	—	1.000	23,0	den overvejende del af arealet u. 3		1949–53 i alt 259 mill. kr. tilskud (20–50 pct.) samt 14,6 mill. kr. i statsgaranti for lån
Finland	33.700	2.863	—	—	—	—	—	6,7	—	60	— — — — —
Holland	3.000	2.400 (80 pct.)	1.200 (50 pct.)	1.200	700	28	300	12,5	400	16,67	Intet tilskud til private arbejder
Østrig	8.385	4.200 (50 pct.)	—	—	520	12	50	1,0	470 ²⁾	11	60 pct. tilskud
Schweiz	4.126	2.175 (52,6 pct.)	—	—	—	—	157	13,16 ³⁾	—	—	40–50 pct. tilskud

¹⁾ Heraf Slesvig-Holsten: 22,8 pct.

²⁾ Omfatter også arealer, der alene har behov for kultivering.

³⁾ Af det egentlige agerland.

⁴⁾ Hvis afvandings- og kulturtilstand fordrer særlige foranstaltninger.

LOVGIVNINGENS SÆRREGLER

I såvel den almindelige vandløbslovgivning som de i tilslutning hertil givne særlove (grundforbedringsloven, landvindingsloven, lov om fremme af visse arbejder med rensning af vandløb m. m., lov om Tøndermarsken, lov om Kolindsund m. fl.) har det været en forudsætning, at initiativet til foranstaltningens gennemførelse må tages af de interesserede lodsejere.

Der er i tidens løb og af forskellige hensyn indenfor grundforbedringslovgivningen udformet en del regler, der indebærer afvigelser dels fra den almindelige vandløbslovgivnings øvrige bestemmelser og dels fra almindelige principper indenfor de prioritetsmæssige (tinglysningsmæssige) ejendomsforhold. Disse regler er samlet og gennemgået nedenfor under a-h, idet der tillige i tabel 8 er givet en samlet oversigt over lånevilkårene siden 1953/54 sammenholdt med de vilkår, der i de enkelte år under hensyntagen til det almindelige renteniveau ville være gældende for almindelige 1. prioritets-lån i det normale lånemarked.

Under punkt i er der endelig givet en summarisk redegørelse for statens medvirken i andre lande ved gennemførelse af afvandingsforanstaltninger, idet en mere indgående fremstilling vil blive givet i anden del.

a. Fortrinspanteretten.

Den ved lov nr. 150 af 1. juli 1927 om tillæg til lov om vands afledning og afbenyttelse af 28. maj 1880 for pengebidrag hjemlede fortrinsret (nemlig svarende til den som tilkommer de på faste ejendomme hvilende skatter) angik for reguleringsarbejder kun offentlige vandløb og kunne derfor nor-

malt ikke få betydning for grundforbedringsarbejder. Dette er ændret ved vandløbslov 1949 § 97, stk. 2, 2. pkt., hvorefter vandløbsretten kan bestemme, at der til fremskaffelse af fastsatte anlægsbidrag skal kunne gives pant i den afgiftspligtige ejendom forud for andre hæftelser af privatretlig oprindelse på de af vandløbsretten fastsatte vilkår; denne regel har dog ikke større betydning for grundforbedringsarbejder, idet disse normalt kan udføres uden vandløbsrettens mellemkomst.

Allerede ved behandlingen af lov nr. 279 af 1921 om grundforbedringslån gik mindretallet i folketingsudvalget med udgangspunkt i betænkningen fra Landbokommisjonen af 14. marts 1911 stærkt ind for, at der gives grundforbedringslån »en Fortrinsstilling forud for andre Pantehæftelser paa vedkommende Ejendom, i Lighed med, hvad der er bestemt i Lov af 28. Maj 1880 om Vands Afledning og i Digelovene af 10. April 1894 § 12 og 30. April 1909 § 4.«

Fortrinsret for grundforbedringslån af statskassen blev imidlertid først indført ved lov nr. 106 af 31. marts 1933. På samme måde som for ydelser til dige- og pumpe-lag samt mergelselskaber fik grundforbedringslåneru fortrinsret som for kommunale skatter, idet man efter arbejdets karakter og formål »må gå ud fra, at kreditorernes pant i den pågældende ejendom væsentligt forbedres ved det pågældende arbejde«. Det fremgår dog af bemærkningerne til lovfor-slaget, at det også skyldtes hensynet til kommunernes vanskelige stilling, at man erstattede kommunegarantien for grundforbedringslån (jfr. afsnit b) med fortrinspantretten.

Ved grundforbedringsloven af 1937 blev der i grundforbedringsudvalgene optaget et medlem repræsenterende kreditforeninger, hypotekforeninger, banker og sparekasser m. v. og udnævnt efter forhandling med indenrigsministeren og handelsministeren.

Denne repræsentation udgik ved grundforbedringsloven af 1951 og der er herefter til sikring af efterpanthavernes interesser udviklet følgende praksis i forbindelse med godkendelse af fortrinspanteret for grundforbedringslån:

1. Landbrugsministeriet indhenter en udtalelse fra kredit- og hypotekforeninger, såfremt nettogrundforbedringslånet i forbindelse med restgælden på kredit- og hypotekforeningslånet overstiger den gældende ejendomsværdi.
2. Landbrugsministeriet indhenter tillige en udtalelse fra de andre panthavere, dog bortset fra kreditorer efter sælgerpantebreve og aftægtsnydere, hvis pantesikkerhed for restgælden ved fortrinslånets tinglysning vil være placeret udover 150 pct. af ejendomsværdien.

Såfremt efterpanthaverne ikke kan godkende fortrinslånets optagelse, gives der normalt afslag fra landbrugsministeriet, også i de tilfælde, hvor grundforbedringslånet agtes optaget i kreditforening eller andet privat pengeinstitut.

Det bemærkes, at ovennævnte praksis i perioder, hvor det af bevillingsmæssige grunde har været usikkert, om tilskud til grundforbedringsarbejdet kan opnås, har været baseret på grundforbedringslånenes bruttobeløb.

I Realkreditkommissionens betænkning af 1956 er fortrinspant for grundforbedringslån grupperet under viljesbestemte pantesprivilegier med pant i fast ejendom og tilbehør, sammen med lån til mergling, staldhygiejne og landvinding, hvilke privilegier er begrundet i versio in remprincippet, idet udgifterne tilfører eller tilsigter at tilføre ejendommen tilsvarende forbedringer.

Realkreditkommissionen anførte, at vel er den samlede udlånskapital af viljesbestemte fortrinsprioriteter et forsvindende beløb, selv om det blot sættes i forhold til kreditforeningernes samlede udlån i landbrugsejendomme på godt 2 1/2 milliard kr., men da det er en kendsgerning, at fortrinsprioriteterne har indflydelse på kreditinstitutionernes låneudmåling, idet realkrediten ved enhver låneudmåling må regne med muligheden af en senere forringelse af pantesikkerheden gennem indskydelse af forudprioriterede panterettigheder og derfor generelt må sænke låneudmålingen, gik et flertal indenfor kommissionen, først og fremmest repræsenterende realkreditinstitutionerne, ind for, at den bestående ordning ændres således, at grundforbedringslån ydes uden fortrinsprioritet.

Realkreditkommissionen fremsatte tillige følgende forslag under forudsætning af, at fortrinspanteretten bevares:

1. Nedsættelse af den afdragsfri periode fra 3 til 1 år.
2. Nedsættelse af afdragstiden for kalkningslån fra 7 til 5 år.
3. Landbrugsministeriet og ikke grundforbedringsudvalget skal godkende en eventuel 20 års afdragstid for lån til regulering af offentlige vandløb.
4. Offentliggørelse i statstidende af pantebreve for grundforbedringslån under et særligt rubrum.
5. Genindførelse af realkreditinstitutionernes repræsentation i grundforbedringsudvalgene og således, at repræsentanten altid skal være berettiget til at kræve sagen forelagt de i vedkommende ejendom interesserede realkreditinstitutioner til udtalelse.

Et flertal indenfor kommissionen gik tillige - fortrinsrettens bevarelse ligeledes forudsat - ind for, at

6. realkreditinstitutionerne skal kunne modsætte sig fortrinsprioritering med grundforbedringslån.

Vedrørende ovennævnte forslag bemærkes:

ad 1. Ved behandlingen af grundforbedringsloven af 1957 var under henvisning til realkreditkommissionens betænkning foreslået, at den afdragsfri periode nedsættes fra 3 til 1 år.

Folketingsudvalget fandt imidlertid, at dette var for vidtgående, idet arbejdernes nyttevirkning næppe vil indtræde så hurtigt, hvorfor man foretrak en afdragsfri periode på 2 år. Samtidig forhøjedes rentesatsen fra forslaget 5 1/2 pct. til 6 pct.

ad 2 og 3. Realkreditkommissionens forslag er gennemført ved grundforbedringsloven af 1957.

ad 4. Kommissionens forslag er gennemført ved justitsministeriets anordning af 30. august 1958, jfr. tinglysningsanordning § 13, stk. 1, 2. pkt., hvorefter pantebreve for grundforbedringslån i tinglysningslisten og tingbladet anføres i særskilte afsnit efter de øvrige grupper af dokumenter.

ad 5. Folketingsudvalget fandt ved behandlingen af grundforbedringsloven af 1957 ikke anledning til påny at indsætte repræsentanter for realkreditinstitutionerne som medlemmer af grundforbedringsudvalgene.

ad 6. Forslaget er ikke foreslået gennemført. Det bemærkes, at landbrugsministeriet ikke efter ændringen af tinglysningsanordningen, jfr. ad 4, har modtaget henvendelser fra realkreditinstitutioner angående forsvarelsen af ydelse af konkrete grundforbedringslån.

b. Statslån.

De tidligste lån til grundforbedringsarbejder, nemlig lån til hedekommuner til videre udlån til opdyrkere af hede- og moselodder, blev forrentet med 4 pct. p. a. og efter 5 års afdragsfrihed amortiseret med en årlig ydelse på 4 1/2 pct. i 10 år, hvorefter ydelsen androg 6 pct. p. a. Sådanne lån er ydet i henhold til finanslovene for 1875/76, 1894/95, 1896/97 og 1919/20. Disse låns

samlede restgæld androg pr. 31. marts 1963 ca. 9.000 kr.

Ved lov nr. 279 af 6. maj 1921 blev der givet hjemmel til at yde egentlige grundforbedringslån af statskassen. Ifølge bemærkningerne til lovforslaget havde der gennem en længere årrække fra forskellige sider været fremsat ønsker og forslag om, at der i betydeligt omfang skulle ydes lån af statskassen til grundforbedring af jord. Loven skulle først og fremmest tage sigte på at skaffe midler til sådanne jordbrugere, som ikke ad de sædvanlige kreditveje kunne skaffe sig midler på overkommelige vilkår.

Uden for lovens område blev der i henhold til hjemmel på de årlige finanslove og tillægsbevillingslove ydet grundforbedringslån til sammenslutninger, og den foran omtalte hjemmel til at yde lån til hedekommuner til videre udlån til opdyrkere af hede- og moselodder blev gentaget på senere finanslove og tillægsbevillingslove.

Efter 1921 er der indført forskellige ændringer i vilkårene for statslån, således som det fremgår af tabel 3 (s. 28).

Efter at Arbejdsløshedsrådet i sin betænkning af 21. januar 1935 havde udtalt sig for en væsentlig lempelse af vilkårene for og en betydelig udvidelse af grundforbedringsarbejderne, idet disse arbejder måtte antages dels at være af stor betydning for gennemførelse af en intensiv og formålstjenlig udnyttelse af landbruget over hele landet, hvoraf en meget betydelig del endnu er vandlidende og kalktrængende, dels i særlig grad at kunne afhjælpe arbejdsløsheden, gennemførtes ved lov nr. 106 af 31. marts 1933 mer.; generelle regler om statslån og tilskud til grundforbedringsarbejder, jfr. tabel 3, hvori er angivet de siden gennemførte ændringer i denne lovgivning.

Af de samlede bevillinger indtil 1. april 1933 er anvendt 6.835.105 kr. til lån og 532 kr. til tilskud.

I tabel 4 er angivet størrelsen af de i finansårene 1933/34-1940/41 udbetalte låne- og tilskudsbeløb. Det bemærkes, at beløbene efter 1937, hvor statslån bortfaldt, re-

Tabel 3. *Overview over vilkårene for statslån og tilskud til grundforbedringsarbejder.*

1. Lovhjemmel (lov nr., + for senere tillægslove)	279 /1921 (1921 /23)	80 /1923 + (1923 /27)	108 /1928 + (1928 /33)	281 /1932 + (1933 /34)	106 /1933 +	33 /1937	176 /1940 +	596 /1940 +	240 /1949	130 /1951 +	55 /1957
(løbetid – finansår)											
2. Bevilling, mill. kr. i alt.	2	2,1	6	2	35	4 ¹⁾	–	30 ²⁾	løbende	løbende	løbende
3. Samlet løbetid for lån											
a. Drænings- og vandingslån	10-15 år	10-15 år	10-15 år	10-15 år	15 år	13 år	13 år	13 år	13 år	13 år	12 år
b. Kalkningslån						7 år	7 år	7 år	7 år	7 år	5 år
c. Lån til vandløbsregul.						13 år	20 år	20 år	20 år	20 år	20 år
4. Heraf afdragsfri periode	indt. 5 år	indt. 5 år	indt. 5 år	indt. 5 år	5 år	3 år ³⁾	3 år ³⁾	3 år ³⁾	3 år ³⁾	3 år ³⁾	2 år ³⁾
5. Årlig rente	6 pct. ⁴⁾	5 pct. ⁴⁾	5 pct. ⁴⁾	4½ pct. ⁴⁾	4½ pct. ⁴⁾	–	4½ pct.	4½ pct. ⁵⁾	4½ pct.	4½ pct.	6 pct. ⁶⁾
6. Rentefri periode	–	–	–	–	2 år	–	–	–	–	–	–
7. Minimum for lån, kr. . .	–	–	–	–	–	–	–	–	300	500	500
8. Maksimum for lån til enkeltmand, kr.	1.500	1.500	4.000	4.000	4.000 (5.000)	–	–	6.000 (8.000)	10.000 (12.000)	10.000 (12.000)	16.000 (20.000)
9. Maksimum for lån til fællesarbejder uden finansudvalgets samtykke, kr.	–	–	–	–	100.000	(30.000) ⁷⁾	70.000	50.000	50.000	50.000	70.000
10. Tilskud til											
a. Arbejdsløn	0	0	0	50 pct. ⁸⁾	33⅓ pct. ⁹⁾	33⅓ pct.	50 pct.	50 pct.	50 pct.	33⅓ pct. ¹⁰⁾	50 pct.
b. Rørdgifter o. lign. . .				0							

1) Angår kun tilskud.

2) Af grundforbedringsfonden.

3) Gælder ikke for 3b.

4) Reguleret i overensstemmelse med statens egen renteydelse.

5) + 0,1 pct. til grundforbedringsfondens reserve- og administrationsfond. Renten kunne nedsættes efter fondens bestemmelse.

6) Kan nedsættes ved bestemmelse på finansloven.

7) Angår tilskud.

8) Kun i forbindelse med statslån.

9) Hvis der ikke ydes statslån – dog kun til arbejdsløn (oph. dec. 34).

10) Dog mulighed for 50 pct. i særlige tilfælde. Fra 1955 til alle arbejdsløshedsøer.

Tabel 4. Grundforbedringslån og -tilskud af statskassen i årene 1933/34–1940/41.

Finansår	Lån kr.	Tilskud kr.	I alt kr.
1933/34	1.854.179,88		1.854.179,88
1934/35	4.540.921,05	1.090.161,70	5.631.082,75
1935/36	4.794.638,80	1.721.254,39	6.515.893,19
1936/37	5.677.938,75	2.462.183,—	8.140.121,75
1937/38	4.520.876,32	2.798.381,17	7.319.257,49
1938/39	1.260.077,60	3.482.229,19	4.742.306,79
1939/40	811.479,13	3.035.161,98	3.846.641,11
1940/41	209.166,81	{ 2.706.927,39 214.489,—	3.130.583,20
I alt ..	23.669.278,34	17.510.787,82	41.180.066,16

Tabel 5. Grundforbedringslån og -tilskud af statskassen i årene 1941/42–1962/63.

Finansår	Antal		Lån kr.	Tilskud kr.	I alt kr.
	låne- sager	tilskuds- sager			
1941/42	—	—	1.683.721,22	{ 5.465.324,77 1.464.223,34	8.613.269,33
1942/43	—	—	2.452.742,27	{ 8.705.899,93 258.999,21	11.417.641,41
1943/44	—	—	3.319.637,38	{ 14.289.345,96 126.247,17	17.735.230,51
1944/45	—	—	1.939.234,64	11.472.595,—	13.411.829,64
1945/46	—	—	1.269.915,12	10.629.902,50	11.899.817,62
1946/47	—	—	1.426.237,63	13.863.074,73	15.289.312,36
1947/48	—	—	1.323.597,30	12.128.691,26	13.452.288,56
1948/49	—	—	1.788.103,57	16.002.590,03	17.790.693,60
1949/50	985	8498	1.993.375,39	17.701.965,64	19.695.341,03
1950/51	905	6794	1.850.708,88	10.926.795,20	12.777.504,08
1951/52	1288	7585	3.079.679,75	12.855.826,95	15.935.506,70
1952/53	2202	7690	7.105.351,67	12.566.880,02	19.672.231,69
1953/54	2512	5600	8.584.397,52	9.212.583,78	17.796.981,30
1954/55	1743	3627	6.308.335,43	5.722.736,—	12.031.071,43
1955/56	2581	4371	9.302.909,63	6.516.197,50	15.819.107,13
1956/57	2915	4063	11.730.387,06	7.712.568,17	19.442.955,23
1957/58	2337	3265	8.905.697,06	7.836.698,08	16.742.395,14
1958/59	1861	3061	6.828.142,58	8.065.224,—	14.893.366,58
1959/60	1735	3526	6.843.196,90	10.433.493,98	17.276.690,88
1960/61	1506	3179	6.027.976,32	10.040.868,50	16.068.844,82
1961/62	1372	2926	6.376.631,44	10.498.595,33	16.875.226,77
1962/63	1138	2107	7.866.327,15	9.487.654,50	17.353.981,65

præsenterer udbetalinger i henhold til tidligere givne tilsagn.

Efter at adgangen til at opnå statslån til grundforbedringsarbejder var bortfaldet ved lov nr. 33 af 26. februar 1937, som bemyndigede kreditforeningerne foruden andre pengeinstitutter og private, jfr. afsnit c, til at yde lån mod fortrinspanteret til de omhandlede formål, blev der ved lov nr. 596 af 14. november 1940 påny tilvejebragt en sådan hjemmel, der siden stadig er fornyet - senest ved lov nr. 55 af 18. marts 1957, jfr. bekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957.

De senere ændringer i låne- og tilskudsvilkår fremgår af tabel 3. I perioden 1940-47 afholdtes lånebeløbene af grundforbedringsfonden.

I tabel 5 (s. 29) er givet en oversigt over de siden 1940 ydede statslån og tilskud til grundforbedring, medens afviklingen af disse lån siden 1939 er angivet i tabel 6.

Tabel 6. *Afviklingen af statslån til grundforbedring.*
Restgæld pr. 31. marts.

År	Restgæld mill. kr.
1939	23,2
1945	16,6
1948	11,3
1951	11,1
1954	25,6
1957	46,3
1959	53,9
1960	54,5
1961	53,3
1962	52,4
1963	52,8

c. Andre lån.

I regeringsforslaget til lov nr. 33 af 26. februar 1937, der som foran nævnt skulle fremtræde som en permanent grundforbedringslovgivning, anførtes intet om, hvem der fremtidig kunne yde grundforbedringslån, men af motiverne fremgår, at der var tænkt på lån af såvel banker, sparekasser som pri-

vate. Under forslaget's behandling fremsatte Kreditforeningernes stående Fællesudvalg imidlertid ønske om, at der ved en ny bestemmelse i forslaget hjemles kreditforeningerne adgang til at yde grundforbedringslån ved serielån med statusmæssigt ansvar og sådanne afdrag, som tilfredsstiller lovens fordringer. Dette krævede, at kreditforeningslovens forbud (jfr. § 24, stk. 3, i lov-bekendtgørelse nr. 139 af 15. april 1957) mod lån på under 30 år blev lempet. Kreditforeningerne kunne herefter yde grundforbedringslån ved serielån med statusmæssigt ansvar og således, at lånene i de første 3 år skulle afdrages med de for vedkommende kreditforening sædvanlige afdrag og derefter med så store ekstraordinære afdrag, at tilbagebetalingen tilendebringes indenfor den fastsatte afdragstid på 10 år, dog at lån til kalkning skal tilbagebetales ved ekstraordinære afdrag indenfor 5 år fra stiftelsen.

Med benyttelse af hjemmelen i kreditforeningslovens § 3, stk. 1, hvorefter kreditforeninger med (indenrigs-) boligministeriets samtykke kan samarbejde om obligationsudstedelse m. v., besluttede landkreditforeningerne (Kreditforeningen af jyske Landejendomsbesiddere, Østifternes Kreditforening, Kreditforeningen af Grundejere i Fyens Stift, Den vest- og sønderjydske Kreditforening, Creditkassen for Landejendomme i Østifterne, Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme på landet i Jylland, Kreditforeningen for mindre ejendomme i Østifterne og Sønderjyllands Kreditforening) hver indenfor sit låneområde at yde grundforbedringslån i kasseobligationer, der udstedes af et fælleskontor, jfr. de af indenrigsministeriet den 11. oktober 1937 og 25. februar 1939 med senere ændringer stadfæstede vedtægter. Kasseobligationerne af-tages til en forud for et vist tidsrum aftalt kurs.

I 1. grundforbedringsserie var den årlige rente 4 3/4 pct., i 2. serie, 1. afd., der åbnedes i juni termin 1939, var renten 4 1/4 pct. p. a. i 2. serie, 3. afd. fra 1941 4 pct. p. a., i 2. serie, 4. afd. fra 1945 3 1/2 pct. p. a.,

i 3. serie, 1. afd. fra 1949 4 1/2 pct. p. a., i 3. serie, 2. afd. fra 1951 5 pct. p. a., i 3. serie, 3. afd. fra 1955 5 pct. p. a. og i 3. serie, 4. afd. fra 1960 5 1/2 pct. Ifølge vedtægterne er det en betingelse for åbning af en ny serie, at mindst 4 kreditforeninger deltager; Den vest- og sønderjydske Kreditforening har ikke deltaget i formidlingen af grundforbedringslån efter åbningen af 2. serie, 4. afd., og Kreditforeningen af Ejere af mindre Ejendomme på Landet i Jylland efter åbningen af 3. serie.

Tabel 7. Udlån på grundlag af Danske Landkreditforeningers fælles kasseobligationer til berigtigelse af grundforbedringslån.

År	Antal lån under afvikling	Hovedstol kr.	Restgæld kr.
1937/38 ...	158	233.250	—
1938/39 ...	1940	3.326.700	3.296.782,02
1939/40 ...	3066	5.633.550	5.582.313,39
1940/41 ..	3816	7.075.000	7.005.893,90
1941/42 ..	4114	7.819.150	7.572.209,35
1942/43 ...	4058	7.912.650	7.268.482,55
1943/44 ..	4021	8.373.750	7.203.015,70
1944/45 ...	3714	8.024.950	6.439.241,29
1945/46 ..	3400	7.451.150	5.474.437,30
1946/47 ...	3166	6.901.600	4.579.515,55
1947/48 ..	3017	6.785.950	4.088.493,92
1948/49 ..	3147	7.783.900	4.645.794,43
1949/50 ..	3278	8.885.150	5.309.826,51
1950/51 ..	2785	8.534.900	5.252.800,64
1951/52 ..	2253	8.609.800	6.074.945,77
1952/53 ..	1920	9.282.650	7.223.306,42
1953/54 ...	1818	10.401.050	8.221.856,18
1954/55 ..	1740	11.266.650	9.017.128,46
1955/56 ..	1768	12.785.150	10.260.097,21
1956/57 ..	1818	14.625.000	11.628.758,41
1957/58 ..	1894	16.772.500	13.147.468,07
1958/59 ...	1894	17.563.600	13.216.032,01
1959/60 ..	1877	18.415.700	13.268.656,81
1960/61 ..	1811	19.038.650	12.854.282,48
1961/62 ..	1699	20.169.700	13.640.178,73

I tabel 7 er angivet de af det nævnte fælleskontor ved hvert regnskabsårs afslutning (31. marts) administrerede udlån. Udlånene har udgjort ca. 3 mill. kroner årligt.

Pr. 31. marts 1953 anslog Realkreditkom-

missionen det samlede udlån af fortrinsprioriterede grundforbedringslån til knap 41 mill. kr, der fordeler sig således:

Statskassen	ca. 18,5	mill. kroner
Sparekasserne	13,5	—
Kreditforeningerne	6,0	-
Bankerne	3,0	-

I alt . . ca. **41,0** mill. kroner

d. Tilskudsreglerne.

Udover det tilskudselement, der indeholdes i en for grundforbedringslån indrømmet afdragsfrihed (fra 1921-33: indtil 5 år, fra 1933: i 5 år, fra 1937: i 3 år og fra 1957: i 2 år, regnet fra lånets stiftelse), jfr. herom nedenfor i afsnit e, anvendelse af ustemplet papir (ligeledes fra 1921), en eventuel rentefri periode (i årene 1933-1937) og eventuel forrentning under markedsrente, kan der om de egentlige tilskudsregler, idet der iøvrigt henvises til den skematiske oversigt i tabel 3, oplyses følgende:

Allerede i 1926 fremsatte regeringen forslag om tilskud »da de pågældende grundforbedringsarbejder er i høj grad formålstjenlige, idet de forøger landbrugets produktionsevne og derved tjener det hele samfunds tarv, og da disse arbejder derhos i betydelig omfang vil bidrage til at mildne den herskende arbejdsløshed.« Forslaget, hvorefter 4/5 af det til de enkelte arbejder bevilgede beløb (indenfor et maksimum på 5.000 kr.) skulle ydes som lån, resten som tilskud, blev imidlertid ikke gennemført, og først ved lov nr. 281 af 2. november 1932 gennemføres der regler om tilskud, nemlig med *halvdelen af arbejdsløn* til antagne arbejdsløse, som oppebærer understøttelse af arbejdsløshedskasser eller af det offentlige, idet der ved antagelsen til arbejdet fortrinsvis skulle komme i betragtning familieforsørgere og sådanne, som har forsikret sig mod arbejdsløshed. Af bemærkningerne til lovforslaget fremgår, at tilskud til arbejdsløn ikke kunne ydes, såfremt andrageren afskediger sine egne arbejdere for at lade arbejdet udføre af arbejdsløse.

Ved lov nr. 106 af 31. marts 1933 fast-

sattes tilskudet til *1/3 af arbejdsløn* bestemt som foran anført, men endvidere kunne som tilskud ydes *1/3 af udgifterne til indkøb af drænrør og andre rør*, såfremt der samtidig ydes statslån. Ved forelæggelsen af lovforslaget i folketinget bemærkede landbrugsministeren, at der ved ændringen af tilskudssatsen fra halvdelen til trediedelen for arbejdsløn må tages hensyn til den samtidig foreslåede rentefrihed i 2 år, idet »fordelen for den pågældende landmand ved at få denne og et tilskud på *1/3 af arbejds-lønnen* sikkert vil blive lige så stor som, når vedkommende fik halvdelen af arbejds-lønnen, som efter den gældende lov, men ikke den her foreslåede rentefrihed i 2 år«. Det kan i denne forbindelse tilføjes, at det af lovens motiver fremgår, at Arbejdsløshedsrådet havde udregnet, at *1/3 tilskud til arbejdsløn* svarer bedre til den besparelse i understøttelse, som det offentlige opnår ved anvendelse af arbejdsløse til grundforbedringsarbejder. Forslaget om tilskud på *1/3 til rørudgiften* støttede sig ligeledes på indstilling fra arbejdsløshedsrådet.

Ved lov nr. 345 af 22. december 1934 bortfaldt betingelsen om, at der skal hjemtages statslån for at opnå tilskudsydelse, medens der indføres den stadig gældende bestemmelse om, at arbejdere, som ved overtagelsen var beskæftiget ved andre af grundforbedringsloven omfattede arbejder, stilles lige med arbejdsløse, samt følgende ligeledes stadig gældende bestemmelse om arbejdsbetaling:

»Arbejdet vil være at vederlægge med den betaling, der i henhold til overenskomst mellem arbejdsgivere og arbejdere måtte være fastsat for tilsvarende arbejde, eller, hvor sådan overenskomst ikke foreligger, da efter overenskomst mellem de pågældende arbejdsgivere og arbejdere.«

De nævnte tilskud til arbejdsløn og rør var fortsat gældende efter, at låneformidlingen ved lov nr. 33 af 26. februar 1937 var overtaget af kreditforeninger, banker, sparekasser o. a., men blev ved lov nr. 176 af 13. april 1940 forhøjet til 50 pct., idet

det i bemærkningerne anførtes, at den stedfundne stigning i udgifterne truede med at bringe standsning i grundforbedringsarbejderne. Denne tilskudssats gælder indtil lov nr. 130 af 28. marts 1951, hvor den påny ned-sættes til *1/3*, men ved lov nr. 164 af 24. maj 1955 forhøjes til 50 pct. tilskud til arbejder i arbejdsløshedsøerne og ved lov nr. 55 af 18. marts 1957 påny til 50 pct. for alle arbejder. Der blev dog gennemført følgende ændringer i beregningsgrundlaget:

Tilskud til rør, der oprindelig var betinget af, at der ikke herfor var betalt en højere pris end den, der på grundlag af aftaler mellem landbrugsministeriet, teglværkerne og andre rørfabrikker er fastsat for pågældende egn og kvalitet, blev i 1940 ændret således, at prisen ikke måtte overstige, hvad der er beregnet i det af grundforbedringsudvalget godkendte overslag. Låntageren opfordredes desuden til under den stedfindende stærke stigning i produktionsudgifterne for drænrør at sikre sig leveringen af de nødvendige rør og træffe bindende aftale om prisen straks efter godkendelsen.

Ved lov nr. 596 af 14. april 1940 indførtes hjemmel til udbetaling af forskud på tilskud, for hvilke der fra 1949 fastsættes en minimumsgrænse på 100 kr.

Ved lov nr. 356 af 26. august 1941 blev der af hensyn til den arbejdsløshed, som indtræder ved tørvesæsonernes afslutning, åbnet mulighed for tilskud til grundforbedringsarbejder, dog ikke dræningsarbejder, når overslagssummen ikke oversteg 800 kr. Til sådanne småarbejder, der ikke kunne bære udgifterne til projektering og tilsyn, nemlig simple jordarbejder som udjævning af overflødige diger og grøfter, opfyldning af grusgrave, lergrave o. lign. er udbetalt væsentlig af de i tabel 5 for disse år anførte tilskudsbeløb, idet bemærkes, at bestemmelsen først bortfaldt ved lov nr. 130 af 28. marts 1951.

I 1949 indføres der en bestemmelse om, at de anvendte rør skal opfylde de af landbrugsministeriet stillede kvalitetskrav, hvor-

hos der kan gives tilskud til pakningsmaterialer.

Om de særlige tilskudsregler for udgifter ved maskinanvendelse henvises til afsnit h.

Fra 1957 har tilskud over 50.000 kr. krævet finansudvalgets samtykke.

e. Afdragsfrihed.

Af oversigten i tabel 3 nr. 4 fremgår, at grundforbedringslån af statskassen oprindeligt kunne ydes med indtil 5 års afdragsfrihed. I betænkning over grundforbedringsloven af 1932 fandt folketingsudvalget anledning til at henstille til landbrugsministeren, at afdragsfrihed ydes i større omfang, hvorefter en generel 5 års afdragsfrihed indføres i 1933, der i 1937 afløses af en 3-årig

periode for lån af kreditforeninger m. v. og overføres til de i 1940 indførte statslån.

Det tilskudsselement, der repræsenteres af afdragsfriheden, indgår i beregningerne i tabel 8, hvor det samlede tilskud er søgt beregnet på grundlag af en kapitalisationsrente, der er resultatet af en gennemgang af den effektive rente af en række statsobligationer og enkelte kreditforeningsobligationer i de anførte perioder, idet der herved er taget hensyn til, at et annuitetslån (typisk kreditforeningslån) svarer til et serielån (typisk statslån) med en noget længere løbetid. Rentesatserne er afrundet i forhold til den nøjagtighed, der almindeligvis arbejdes med ved renteberegninger, og må derfor betragtes som tilnærmelse til den nøjagtige markedsrente for lån med den angivne løbetid.

Tabel 8. *Beregning af statstilskud i forbindelse med statslån til grundforbedringsarbejder (bortset fra kalkning).*

Lovhjemmel	Enhed	1953-54	1956-57	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1962-63
		1. 240 25/4-49	1. 240 25/4-49	lb. 104 3/4-57	lb. 104 3/4-57	lb. 104 3/4-57	lb. 104 3/4-57	lb. 104 3/4-57
Samlet løbetid for statslån ...	Antal år	13	13	12	12	12	12	12
herfra afdragsfri periode ...	— -	3	3	2	2	2	2	2
Halvårlig ydelse:								
A. I den afdragsfri periode:	pct. af:							
Afdrag	hovedstol	—	—	—	—	—	—	—
Rente	restgæld	2,25	2,25	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
B. I resten af løbetiden:	pct. af:							
Afdrag	hovedstol	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Rente	restgæld	2,25	2,25	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00
Kapitalisationsrente	pct. p. a.	5 ¹ / ₂	6 ¹ / ₂	5 ¹ / ₄	5 ¹ / ₂	6 ¹ / ₄	7	7 ¹ / ₄
Beregningsmåde:								
a) Kurs på lån med de anførte ydelser (serielån)	pct. af hovedstol	94	88	104	103	99	95	93
b) Af grundforbedringsarbejdet finansieres ved kontant kapitaltilskud	pct. af hele anlægs-værdien	29	27	39	40	38	36	35
c) Lån i pct. af grunforbedringsarbejdet (100 ÷ b)	—	71	73	61	60	62	64	65
d) Kapitaltilskud indeholdt i lånet (= Låneandel (c) × forskellen mellem parikurs og beregnet kurs (a))	—	4	9	÷ 2	÷ 2	1	3	5
e) Samlet tilskud = b) + d) ...	—	33	36	37	38	39	39	40

f. *Grundforbedringsudvalg, tilsyn m. v.*

I det på grundlag af indstilling fra Landbo-kommissionen af 1911 udarbejdede, men ikke gennemførte, lovforslag om grundforbedringslån, var foreslået en bestemmelse om, at andragendet skulle være påtegnet af den stedlige landboforening eller husmandsforening, medens det ikke som af kommissionen foreslået direkte var fastsat, at plan og overslag skulle være udarbejdet af de bestående landbrugsorganisationer, idet man fandt, at man ikke ret vel kunne pålægge disse organisationer denne opgave. Efter forslaget skulle der af landbrugsministeriet udnævnes en tilsynsmand for hver amtsråds-kreds til at afgive erklæring og føre tilsyn med arbejdets behørig udførelse; endelig indstilling om låneydelsen, der skulle ske fra en lånekasse for grundforbedringslån under bestyrelse af direktionen for Kongeriget Danmarks Hypotekbank skulle afgives af et landsudvalg for grundforbedringslån bestående af en af landbrugsministeren udnævnt formand og 2 andre medlemmer valgt af henholdsvis landboforeningerne og husmandsforeningerne.

Efter grundforbedringslånslovene af 1921 og indtil 1933, hvor der, som anført, ikke blev ydet lån med fortrinsret, medens vedkommende kommune skulle garantere for halvdelen af lånesummen, forlangtes, at andragendet skulle indsendes gennem kommunalbestyrelsen, der skulle attestere sikkerheden for statslånet, samt ytre sig om ejendommen, anlæggets rentabilitet og låntagerens personlige forhold. Kommunalbestyrelsen foranstaltede selv det nødvendige tilsyn med arbejdets udførelse og med anlæggets vedligeholdelse indtil lånet er tilbagebetalt; dette tilsyn var ulønnet, men statskassen afholdt befodringsgodtgørelse og dagpenge.

Ved grundforbedringsloven af 31. marts 1933 indførtes efter forslag af arbejdsløshedsrådet grundforbedringsudvalg i hver amtsråds-kreds (fra 1937 tillige for Samsø), bestående af 5 medlemmer, hvoraf land-

brugsministeren udnævnte formanden og 2 medlemmer, hvoraf det ene skulle være sagkyndigt - og eventuelt udnævnes efter indstilling af Det danske Hedeselskab - det andet skulle repræsentere arbejdernes interesser, medens amtsråds-kredsens landboforeninger og husmandsforeninger valgte hver et medlem.

Grundforbedringsudvalgene, hvis udgifter afholdes af statskassen, havde efter 1933-loven følgende opgaver:

- A. 1. at modtage andragender om statslån og videresende dette til kommunalbestyrelsen med en erklæring om planerne for anlægget og dets forsvarlighed samt rentabilitet,
2. at sikre tilsyn med arbejdets udførelse og afgive erklæring herom,
3. efter ønske af kommunalbestyrelsen afgive erklæring om de nedenfor under B. 5 angivne forhold, og
4. virke for igangsættelse af grundforbedringsarbejder og yde jordbrugerne vejledning i så henseende samt eventuelt være jordbrugerne behjælpelig med tilvejebringelsen af planer og overslag for slige arbejder og henvendelse til vandløbsmyndigheder om udførelse af større arbejder, der berører flere lods-ejere.

Kommunalbestyrelsernes opgaver var efter 1933-loven følgende:

- B. 1. at indsende andragende om statslån til landbrugsministeriet med erklæring om ejendommens jordværdi og om den sikkerhed, som ejendommen selv og låntagerens personlige forhold yder,
2. fastsætte et tilsyn med anlæggets vedligeholdelse indtil lånet er tilbagebetalt,
3. forinden udbetaling af låne- og tilskudsbeløb at attestere, at tilskudet er anvendt til arbejdsløse og derved har aflastet stat og kommuner for arbejdsløshedsunderstøttelse eller offentlig hjælp,
4. forinden udbetaling af låne- og til-

skudsbeløb at afgive erklæring om størrelsen af den udbetalte arbejds løn og betaling for rør samt om, at priserne for rør ikke ligger over de fastsatte, og

5. overfor landbrugsministeriet afgive erklæring - eventuelt efter udtalelse fra grundforbedringsudvalget - om, at det planlagte arbejde er at anse som et grundforbedringsarbejde som angivet i loven og om vedkommende jordbrugers mulighed for at beskæftige arbejdsløse ved det pågældende arbejde.

Det under B. 2. anførte tilsyn er siden 1934 fastsat af landbrugsministeriet under henvisning til, at kommunalbestyrelserne ikke længere skal påtage sig garantiforpligtelse for de med grundforbedringslånene eventuelt forbundne tab.

Efter at der ved lov nr. 33 af 26. februar 1937 var gennemført finansiering af grundforbedringsarbejder uden statslån, blev der pålagt *grundforbedringsudvalgene* yderligere

- A. 5. at afgive erklæring om, at arbejdet skønnes at ville medføre en værdiforøgelse, der væsentlig overstiger de med grundforbedringen forbundne udgifter, og en afkastningsevne, som muliggør de foreskrevne afdrags rettidige erlæggelse,
6. ved formanden at forsyne pantebreve for grundforbedringslån med en som forudsætning for tinglysning nødvendig erklæring om, at det arbejde, hvortil lånet ydes, omfattes af grundforbedringsloven samt opfylder de under A. 5. anførte betingelser.

Ved samme lovændring ophørte grundforbedringsudvalgets opgaver efter det foran under A. 1. anførte, og det under A. 4. anførte er ikke gentaget i denne eller senere grundforbedringslove. For kommunalbestyrelserne ophørte tillige opgaven under B. 1, medens der for B. 4. sker en ændring af formuleringen derhen, at kommunalbe-

styrelsen skal attestere — efter foretagen undersøgelse og eventuel besigtigelse - at den af den tilsynsførende, jfr. nedenfor, udarbejdede opgørelse over de tilskudsberettigede udgifter er rigtig.

Ved 1937-loven blev grundforbedringsudvalget udvidet til 6 medlemmer, idet landbrugsministeren udnævner formanden og et medlem, der skal vælges blandt personer, som af ministeren anerkendes som sagkyndige på det pågældende område. Af de andre medlemmer skulle to repræsentere landbrugerne efter indstilling af kredsens landbo- og husmandsforeninger, et kreditforeninger, hypotekforeninger, banker og sparekasser m. v. efter forhandling med indenrigsministeren og ministeren for handel, industri og søfart og et arbejderne interesser.

Samtidig blev tilsynsbestemmelserne udformet således:

Tilsyn med, at grundforbedringsarbejdet udføres forsvarligt i overensstemmelse med den godkendte plan, føres på låntagerens bekostning af en af grundforbedringsudvalget udnævnt: sagkyndig, der er ansvarlig over for låntageren, dennes pantekreditorer i ejendommen, grundforbedringsudvalget og landbrugsministeriet. De tilsynsførende og grundforbedringsudvalgenes medlemmer må ikke være økonomisk interesserede i arbejdets udførelse eller materialeleverance eller stå i tjenesteforhold til entreprenøren eller leverandøren af materialer; det er herefter praksis i dræningssager at udnævne enten den projekterende eller den tilfornordnede sagkyndige som tilsynsførende, medens der i vandingssager normalt ikke vil være grundlag for at udnævne den projekterende som tilsynsførende.

Når arbejdet er afsluttet, udarbejder den tilsynsførende endelig regnskabsopgørelse og tilstiller låntageren denne. Bekræftet afskrift af opgørelsen tillige med erklæring om arbejdets forsvarlige udførelse i overensstemmelse med planen tilstilles vedkommende grundforbedringsudvalg, der, eventuelt efter besigtigelse, påtegner afskriften

erklæring om arbejdets forsvarlige udførelse og godkendelse af udgifterne. Den således påtegnede afskrift tilstilles långiveren, hvorefter lånet eller dets rest kan udbetales til dækning af de godkendte udgifter. Såfremt hele lånesummen ikke er medgået til arbejdets udførelse, forsyner kreditor pantebrevet med nedskrivningspåtegning, der tinglyses.

Den tilsynsførende fik endelig til opgave at godkende en passende forskudsudbetaling på indtil 2/3 af lånesummen.

Grundforbedringsudvalgenes sammensætning og disses samt den tilsynsførendes opgaver er uændret, indtil der ved lov nr. 240 af 25. april 1949 indføres den regel, at det sagkyndige medlem af udvalget skal medunderskrive påtegninger på pantebreve, idet disse påtegninger herefter iøvrigt ikke må meddeles før landbrugsministeriets godkendelse af projektet foreligger, at grundforbedringsudvalgenes medlemmer fremtidig udnævnes for perioder af 5 år, og at ingen medlemmer må fungere efter sit fyldte 74. år.

Den ved lov nr. 356 af 26. august 1941 i tiden indtil 1951 indførte hjemmel for tilskud til grundforbedringsarbejder, men ikke dræningsarbejder, med en overslagssum på under 800 kr., blev administreret efter indstilling af de kommunale arbejdsanvisningsudvalg.

Medens der efter de ældre grundforbedringslove var en mulighed for landbrugsministeriet for at forelægge de indsendte planer for afvandingskommissionen, blev det ved lov nr. 33 af 26. februar 1937 bestemt, at planer og overslag m. v. skulle være udarbejdet af personer, som er autoriseret i henhold til § 31 i lov af 28. maj 1880 om vands afledning og afbenyttelse (jfr. nu § 92 i vandløbsloven) eller som af landbrugsministeriet anerkendes som sagkyndige på det pågældende område. Denne regel er fortsat gældende, og medens det om autorisationer efter vandløbslovens § 92 kan anføres, at disse for så vidt angår vandløbsarbejder særligt er givet til civilingeniører samt

landbrugskandidater, landinspektører og teknikumingeniører, der gennem en særlig uddannelse og i praksis har vist deres evne til at projektere og lede sådanne arbejder, kan der for så vidt angår praksis vedrørende anerkendelse som sagkyndig i udførelse af grundforbedringsarbejder oplyses følgende:

Efter landbrugsministeriets hidtidige praksis anses landinspektøruddannelsen i almindelighed for — uden særskilt anerkendelse i henhold til grundforbedringslovens § 9 — at være tilstrækkelig til at projektere arbejder under grundforbedringsloven, ligesom kalknings- og mergelplaner i almindelighed vil blive godkendt af ministeriet, når sådanne planer er udarbejdet af planteavlskonsulenter, uanset om den pågældende er særskilt anerkendt som sagkyndig i henhold til grundforbedringslovens § 9.

En direkte anerkendelse er gældende for projekteringsvirksomhed i hele landet, men kan være begrænset til en eller flere former for grundforbedringsarbejder, herunder særlig til projektering af mekaniske vandingsanlæg.

Det bemærkes, at en anerkendelse i henhold til grundforbedringslovens § 9 forudsætter, at den pågældende har nogen teoretisk uddannelse og under alle omstændigheder en indgående praktisk erfaring.

Det bemærkes endvidere, at landstingsudvalget ved behandlingen af 1949-loven anførte, at det forudsættes, at der kun gives autorisation efter grundforbedringsloven til personer, der fuldtud er i stand til at godtgøre, at de magter opgaverne. På den anden side påpegede udvalget, at det er ønskeligt, at der autoriseres så mange, at der intetsteds kan blive tale om et faktisk monopol.

Indenfor samme landstingsudvalg blev rejst spørgsmålet om det sagkyndige medlem af grundforbedringsudvalgene samtidig bør kunne optræde som projekterende og tilsynsførende. Udvalget anså noget sådant for uheldigt. I forbindelse hermed rejstes spørgsmålet, om det samme gælder, hvor en institution optræder som projekterende og tilsynsførende gennem forskellige funktionæ-

rer. Omend udvalget erkendte, at det kan være betænkeligt fuldstændigt at udelukke dette forhold, mente man dog, at der indenfor samme institution eller firma er så nær forbindelse mellem de optrædende personer, at det ikke anbefaler sig, at den ene funktionær på statens, låntagerens og kreditorernes vegne fører tilsyn med den anden. Udvalget anførte, at det ville være at foretrække, at det sagkyndige medlem i det omfang, det praktisk kan lade sig gøre, ikke - hverken direkte eller gennem medfunktionærer - kan projektere eller udøve tilsyn med et arbejde, han som medlem af grundforbedringsudvalget skal godkende.

Ved lov nr. 130 af 28. marts 1951, der særlig tilsigtede at medføre en væsentlig besparelse i statens udgifter til grundforbedring, blev antallet af medlemmer af grundforbedringsudvalgene nedsat fra 6 til de nugældende 3, idet bl. a. det sagkyndige medlem udtræder som medlem af udvalget og bliver tilfornævnt udvalget. Efter en overgangsperiode repræsenterer 2 af udvalgets medlemmer landbrugerne efter indstilling af kredsens landbo- og husmandsforeninger og 1 arbejdernes interesser, idet formanden udnævnes af landbrugsministeren blandt udvalgets medlemmer.

Ved lovændringen i 1957 foreslog landbrugsministeren i overensstemmelse med en henstilling fra Realkreditkommissionen, at grundforbedringsudvalgene udvides med en repræsentant for kreditforeninger, hypotekforeninger, banker og sparekasser, men det pågældende folketingsudvalg fandt ikke anledning til påny at indsætte repræsentanter for realkreditinstitutionerne som medlemmer af grundforbedringsudvalgene.

Udover den indflydelse på grundforbedringsarbejders projektering, udførelse og vedligeholdelse, som de foran anførte regler indebærer, kan anføres, at landbrugsministeriet gennem deltagelse i forskellige udvalg har indflydelse på udformningen af normer for betonvarer og lerrør m. v.; ved gennemførelse af arbejder efter grundforbedringsloven forlanges, at de anvendte rør opfylder

de fastsatte normer (særlig D. S. 400 for betonvarer og D. S. 403 for lerrør m. v.).

g. *Ajvandingskommissionerne.*

I den den 21. januar 1933 til socialministeren afgivne betænkning udtalte arbejdsløshedsrådet sig for, at der med hensyn til udvidelse af området for den dagældende grundforbedringslovgivning gennemførtes, at der til hurtig behandling af sager, der af hensyn til arbejdsløsheden ønskes påbegyndt snarest, nedsættes særlige ajvandingskommissioner, hvis afgørelser skulle være endelige.

I bemærkninger til grundforbedringslov 1933 vedrørende § 7, stk. 3 anførtes:

»Efter den nugældende lovgivning skal de forskellige arter og klasser af foranstaltninger — såsom ved private vandløb, mindre offentlige vandløb og hovedvandløb m. v. — behandles ved forskellige instanser og efter væsentligt forskellige regler, således at områder, der teknisk og økonomisk er samhörørende, må behandles hver for sig, hvilket forsinker sagerne fremme og gør det vanskeligt at fremme dem på bedst mulig måde.

For alle sager er der adgang til appel til højere instans med en appelfrist fra vandsyn til landvæsenskommission på 4 uger, fra landvæsenskommission til overlandvæsenskommission på 8 uger, hvorved en sag vil blive forsinket, selvom den ikke appelleres, idet appelfristens udløb må afventes, såfremt ikke alle interesserede vides at have frafaldet appel ved forlig eller på anden måde. Herunder må det endvidere erindres, at en vandsynssag, der er appelleret til en landvæsenskommission og derved er indgået som led i en sag, hvori landvæsenskommissionen er 1ste instans, ikke sammen med sidstnævnte sag kan appelleres til overlandvæsenskommissionen til en efter forholdene afpasset samlet afgørelse.

Såfremt man til arbejdsløshedens imødegåelse ønsker sagerne fremmet mest muligt og på deri teknisk set mest ensartede måde,

må man kræve sagerne henlagt til *een myndighed*, hvis afgørelser må være *endelige*.«

Til opnåelse af dette formål foreslog man landbrugsministeren bemyndiget til at nedsætte afvandingskommissioner, til hvis behandling og påkendelse landbrugsministeren henviser de enkelte sager. Kommissionernes medlemmer vælges af ministeren og består af en landsdommer eller en underdommer samt 4 andre medlemmer, hvoraf halvdelen skal være landbrugere og halvdelen have landbrugstekniske eller vandbygnings-tekniske kundskaber.

Til kommissionernes behandling kan henvises såvel nye sager som sager, der er delvis behandlede af de ordinære vandløbsretter.

Angående fremgangsmåden ved kommissionsbehandlingen henvistes oprindeligt til lov nr. 53 af 10. april 1874 om diger (for så vidt angår afvandings- og inddæmningsarbejder), lov af 28. maj 1880 om Vands Afledning og Afbenyttelse med tillægslove, og lov nr. 136 af 1. juni 1929 om begunstigelser for mergelselskaber med tillægslov nr. 74 af 23. marts 1932, samt til de i lov om landvæsenskommissioner og overlandvæsenskommissioners sammensætning og forretningsgang m. m. af 30. december 1858 fastsatte regler, idet vilkårene for midlernes tilvejebringelse, ydelse af tilskud og betaling for planers tilvejebringelse, skal foreligge oplyst før en sags endelige afgørelse.

I forbindelse med den afvandingskommissionerne tillagte ekspropriationsbeføjelse, der vil blive nærmere omtalt i redegørelsens anden del, blev disse kommissioners muligheder for behandling af vandløbspørgsmål i 1940 udvidet til at angå sager efter lov nr. 235 af 12. juni 1922 om kystsikringsanlæg, bestemmelserne i lov nr. 146 af 7. maj 1937 om inddragelse af dele af søterritoriet under de for ferske vande gældende retsregler, idet afvandingskommissionen da træder i stedet for landvæsenskommission og overlandvæsenskommission, samt lov nr. 93 af 31. marts 1931 om saltvandsfiskeri (jfr. nu lov nr. 500 af 19. december 1951) og

lov nr. 94 af 31. marts 1931 om ferskvandsfiskeri (jfr. nu lov nr. 501 af 19. december 1951).

Af bemærkningerne i anledning af denne udvidelse kan anføres:

»Bygge- og landvindingsudvalget har for at fremskynde afvandingskommissionernes arbejde ment at kunne foreslå forskellige udvidelser af disse kommissioners kompetence. Udvalget har så meget bedre kunnet tiltræde dette, som der over hele landet har hersket almindelig tilfredshed med og tillid til disse kommissioners arbejde. Man har således åbnet adgang til at få spørgsmål om anlæg af diger til beskyttelse mod havet og anlæg af kystsikringsværk er påkendt af afvandingskommissionerne i stedet for landvæsens- og overlandvæsenskommissionerne.

Det har i enkelte tilfælde vist sig, at afvandingen til en å har krævet arbejder på søterritoriet, som kommissionerne ikke har haft bemyndigelse til at udarbejde planer til. Arbejdet har måttet standse, for at en efter lov nr. 146 af 7. maj 1937 nedsat landvæsenskommission først kunne tage standpunkt til spørgsmålet om en lav eller tilgroet del af søterritoriet kunne inddrages under de ferske vande. Udvalget har ikke næret betænkelighed ved at en sådan afgørelse betroes afvandingskommissionen i forbindelse med dens øvrige arbejde under iagttagelse af nævnte lov og fiskeriloven.»

Ved samme lovændring blev dels indført den nedenfor i afsnit h omtalte bestemmelse om afvandingskommissionernes fastsættelse af tilskud ved maskinanvendelse, ligesom det blev bestemt, at mindre sager, d. v. s. sager, hvis gennemførelse ikke vil udkræve et beløb af over 10.000 kr. og ikke pådrage den enkelte lodsejer en større udgift end 2.000 kr., samt når sagen ikke angår ekspropriation eller søterritoriet, kan behandles af formanden og 2 medlemmer. Disse regler er fortsat gældende.

Vandløbspørgsmåls behandling af en afvandingskommission har udenfor grundforbedringsloven fundet anvendelse i landvindingssager, jfr. lovbekendtgørelse nr. 153 af

30. april 1953, § 5, og i sager om fremme af visse arbejder med rensning af vandløb m. v., jfr. lovbekendtgørelse nr. 513 af 13. oktober 1945 §§ 2-5.

Det var i grundforbedringsloven oprindeligt bestemt, at udgifterne ved afvandingskommissionens virksomhed afholdes af statskassen, men denne bestemmelse er bortfaldet ved lov nr. 240 af 25. april 1949 under hensyn **til**, at de tilsvarende udgifter efter landvindingsloven henregnes under anlægsudgifterne, ligesom staten ej heller afholder udgifterne ved tilsvarende spørgsmåls behandling ved de almindelige vandløbsretter.

Af det foregående vil fremgå, at afvandingskommissionerne i sin tid blev oprettet, fordi en vandløbssags behandling for landvæsenkommissionen og vandløbskommissionen var noget langsom, men det har imidlertid vist sig, at forretningsgangen ved sagernes behandling for afvandingskommissionerne på ingen måde er blevet hurtigere og årsagen hertil er sikkert, at afvandingskommissionerne arbejder meget forsigtigt, fordi ansvaret for deres kendelser er særligt stort, da kendelserne ikke kan appelleres.

Afvandingskommissionerne blev dog opretholdt ved § 50, stk. 5, i lov nr. 213 af 31. marts 1949 om landvæsenstretter, og spørgsmålet er ikke gjort til genstand for drøftelse ved de senere ændringer af grundforbedringsloven og under behandlingen af landvindingsloven.

Den 25. maj 1960 har landbrugsministeren ved besvarelse af en forespørgsel i folketinget om, hvorvidt der ville blive overvejet en ajourføring og forenkling af vandløbslovgivningen, således at alle sager vedrørende vandløb m. v. behandles af de ordinære vandløbsretter, bl. a. udtalt, at spørgsmålet om en afvikling af afvandingskommissionerne ved førstkommende lejlighed vil blive taget op til overvejelse, således at de ordinære vandløbsretter træder i deres sted.

Ved skrivelse af 22. juni 1960 anførte Folketingets ombudsmand overfor landbrugsministeriet følgende:

»Da bestemmelsen i landvindingslovens

§ 5, jfr. grundforbedringslovens § 15, stk. 4, hvorefter afvandingskommissionernes afgørelser er endelige, er i strid med den almindelige appelordning inden for domstolene, har jeg fundet - i medfør af ombudsmandslovens § 11 - at burde optage spørgsmålet til undersøgelse.

Da dernæst de hensyn, der var afgørende for, at man i 1933 ønskede at afskære ankeadgang,, i dag har betydeligt mindre vægt, skal jeg anmode landbrugsministeriet om at tage stilling **til**, om der ikke måtte være anledning til på nuværende tidspunkt at tage spørgsmålet om en ændring af landvindingsloven og grundforbedringsloven op til undersøgelse med henblik på tilvejebringelse af sædvanlige ankeregler.«

Landbrugsministeriet har herefter overvejet en ændring af reglerne for kommissionsbehandling af vandløbssager efter de nævnte 3 udlåns- og tilskudslove, men herom henvises til redegørelsens anden del. Afvandingskommissioner, særlig efter at udgifterne ved kommissionernes virksomhed henregnes til sagens udgifter, benyttes meget lidt (under 10 sager om året) ved grundforbedringssagers vandløbsretlige behandling, hvor man i stedet i de i forvejen forholdsvis få grundforbedringssager, hvor vandløbsretsbehandling er nødvendig, benytter de sædvanlige landvæsenstretter, der med færre medlemmer betyder en billigere ekspedition, selvom ankenemulighed må tages i betragtning.

h. Maskinanvendelse ved grundforbedringsarbejder.

Medens grundforbedringslovens karakter af beskæftigelseslov forudsætter, at der ikke kunne ydes tilskud til den del af arbejdet, der udføres ved maskinkraft, blev der i 1940 i forbindelse med bestræbelserne på en udvidelse af grundforbedringslovens virke til også at omfatte større arbejder, givet en bemyndigelse til at yde et efter afvandingskommissionens skøn passende tilskud til tilfælde, hvor det ved vandløbsarbejde eller andre større grundforbedringsarbejder er

teknisk nødvendigt at bruge gravemaskine og dette er en absolut nødvendig forudsætning for at skaffe mulighed for at iværksætte større grundforbedringsarbejder. Det pågældende tilskud, der efter de nugældende regler ikke kan overstige 50 pct., kan ydes såvel til rør m. m. som til udgiften ved anvendelse af gravemaskinen.

De foran nævnte bestemmelser har særlig tænkt på anvendelse af sædvanlige gravemaskiner, men i 1947 opstår spørgsmålet om anvendelse af egentlige dræningsmaskiner, d. v. s. maskiner til gravning af renderne for drænrør og til eventuel nedlægning af disse rør og foretagelse af den efterfølgende jævning af grøften.

På dette tidspunkt konstateredes der en stærk stigning i udgiften til såvel arbejds-lønninger som materialer, og der var derfor fra landmænd og projekterende stærke ønsker om at finde vej frem til en nedsættelse af dræningsudgiften, bl. a. ved indførelse af andre og billigere fremgangsmåder ved arbejdets udførelse. Man havde herved særlig rettet opmærksomheden på, at anvendelse af maskingravning ved dræningsarbejder i stort omfang var taget i anvendelse i udlandet. Et forslag om et forsøgsarbejde på dette område her i landet blev dog ikke gennemført, men i 1950 forelå en udførlig beretning over de undersøgelser, der i Sverige var udført af »Kommittén för maskinell täckdikning«. Resultatet af de svenske undersøgelser var:

Der findes ikke en enkelt maskintype, som ud fra både et praktisk og økonomisk synspunkt er velegnet i al slags jord. Man kan ikke med nogen gravemaskine fremstille en ligeså jævn grøftebund som med håndkraft. Ved samvittighedsfuldt arbejde med en gravehjulsmaskine (f. eks. en Buckeye) opnås dog så jævn en bund, at yderligere justering af grøftebunden i almindelighed ikke er nødvendig, når faldet er større end 5 ‰. For de øvrige maskintyper er tilretning af bunden altid nødvendig.

Hvor jordarterne egner sig for maskin-gravning er det menneskelige arbejdsbehov ca. det halve af behovet ved hånd-gravning.

Udgiften ved maskingravning bliver i almindelighed ikke nævneværdig lavere end udgiften ved håndgravning. Fordelen ved anvendelse af maskiner ligger alene i, at man lettere kan få dræningsarbejdet udført i tider, hvor der er mangel på arbejdskraft.

Da dansk jord i almindelighed er mere stenfyldt end den svenske, og da der drænes mindre arealer pr. ejendom end i Sverige, hvorved udgiften til flytning af materiel bliver større, måtte man på dette tidspunkt nærmest vente, at det økonomiske resultat ved maskingravning her i landet vil blive ringere end i Sverige, og da endvidere mangel på arbejdskraft endnu ikke var så udtalt som i f. eks. Sverige og England, fandtes tidspunktet for almindelig overgang til maskinel udførelse af dræningsarbejdet endnu ikke nået her i landet.

Landbrugsministeriet fandt derfor ikke på dette tidspunkt anledning til at tage spørgsmålet om tilskud til dræningsarbejder, hvor der anvendes maskine, op til lovmæssig stadfæstelse. Denne praksis fastholdes i de efterfølgende år, dog således, at der efter 1956 kunne optages grundforbedringslån, dog ikke statslån, til dækning af udgifterne ved sådanne arbejder, forudsat at grundforbedringslovens regler, særlig om rentabiliteten, er opfyldt, og på samme tidspunkt indføres den stadig gældende praksis, at yde tilskud til rørindkøb under forudsætning af, at det samlede grundforbedringsudvalg anbefaler maskinanvendelsen, samt enten at jordbundens beskaffenhed gør maskinanvendelse nødvendig, eller at der ikke kan anvises tilstrækkelig tilskudsberettiget arbejdskraft til arbejdets gennemførelse indenfor en rimelig tid. Udover tilskud til rørindkøb kan der under de samme betingelser tillige ydes tilskud til delvis anvendelse af henvist

arbejdskraft (til spidsgravning og rørlægning), men ikke til maskinanvendelsen.

Anvendelse af dræningsmaskiner (drængrøftgravemaskiner) vil i dag i teknisk henseende kunne ske i ubegrænset omfang, men har de hidtil kun været brugt i følgende udstrækning:

	1961		1962
Sjælland	ca. 200 ha	ca.	769 ha
Lolland-Falster	310 -	-	556 -
Fyn	140 -	-	302 -
Jylland	40 -	-	63 -

De i praksis anvendte typer af dræningsmaskiner har kunnet yde en gravning af fra 150-400 (for enkelte større maskiners ved-

kommende dog indtil 1000) meter pr. dag.

De allerfleste af de anførte maskiner udfører et tilfredsstillende arbejde, dog må der i almindelighed regnes med, at grøftbunden skal afrettes med håndkraft.

Til belysning af omkostningerne ved udførelse af et grundforbedringsarbejde med henholdsvis håndkraft og maskiner kan henvises til følgende eksempler 1-8, hvoraf eksemplerne 1-6 angår dræningsarbejde for forskellige arealstørrelser, medens eksemplerne 7 og 8 angår vandløbsarbejder (rørlægning) under forskellige betingelser. Priserne er de i 1962 gældende, og det bemærkes, at der i udgifterne ikke er indregnet rentebeløb i anlægsperioden.

Eks. 1. Arbejdet omfattede en dræningsplan for ca. 1,6 ha af en ejendom på i alt 8,5 ha. Jordbunden er lermuld på ler. Arbejdet er udført i marts 1962 med 18 m drænafstand og drændybde 90-120 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	700	18	700	26
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	2400	63	1700	63
3. Yderligere ydelse til entreprenør	400	11		
4. Projekt, administration m. v.	300	8		
Udgifter i alt	3800	100	2700	100
Udgifter i alt pr. ha ca.	2550	-	1800	-

Eks. 2. Arbejdet omfattede en dræningsplan for ca. 2 ha af en ejendom på i alt 8 ha. Jordbunden er lermuld på sandblandet ler til ler. I arealet fandtes enkelte gamle dræn. Arbejdet er udført i marts 1962 med 18 m drænafstand og drændybde 100-120 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	1200	22	1200	28
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	3200	60	2700	63
3. Yderligere ydelse til entreprenør	500	9		
4. Projekt, administration m. v.	500	9		
Udgifter i alt	5400	100	4300	100
Udgifter i alt pr. ha ca.	2700	-	2150	-

Eks. 3. Arbejdet omfattede en dræningsplan for ca. 7 ha god lermuld på sandblandet undergrund. Afstand mellem drænledninger 18 m. Drændybde ca. 1,10 m for sideledninger og ca. 1,20 m for hovedledninger. Arbejdet er udført med pakning af drænledninger med tørvestrøelse. Der er desuden udført 150 m afløbsledning.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	4.900	24	4.900	31
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	11.500	57	9.700	62
3. Yderligere ydelse til entreprenør	2.700	14		
4. Projekt, administration m. v.	1.000	5	1.000	7
Udgifter i alt ..	20.100	100	15.600	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	2.850	—	2.250	—

Eks. 4. Arbejdet omfattede en dræningsplan for 22 ha ubekvem og vandlidende lermuld på sandblandet ler til ler. I arealerne fandtes enkelte gamle dræn fra forrige århundrede, men disse var delvis ude af funktion. Det nye arbejde er udført i vinteren 1960/61 og omfattede udførelse af en 175 m lang afløbsledning foruden drænsystemet, der er udført med 18–20 m drænafstand og en drændybde på 110–120 cm, for enkelte sideledninger dog kun 60 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	9.800	21	9.800	27
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	28.100	60	22.400	61
3. Yderligere ydelse til entreprenør	4.800	10		
4. Projekt, administration m. v.	4.300	9	4.300	12
Udgifter i alt ..	47.000	100	36.500	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	2.150	—	1.650	—

Eks. 5. Arbejdet omfattede en dræningsplan for 27 ha bestående af 15 til 25 cm lermuld på sandblandet ler og lerblandet sand. I arealerne fandtes nogle gamle drænsystemer delvis ude af funktion. Det nye arbejde er udført i vinteren 1961/62 med 20–24 m drænafstand og drændybde 100–120 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	10.300	18	10.300	25
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	35.300	63	26.300	65
3. Yderligere ydelse til entreprenør	6.800	12		
4. Projekt, administration m. v.	4.000	7	4.000	10
Udgifter i alt ..	56.400	100	40.600	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	2.100	—	1.500	—

Eks. 6. Arbejdet omfattede en dræningsplan for et samlet areal på ca. 40 ha, hvoraf ca. 24 ha består af sandblandet lermuld på let sandblandet ler eller ler, og ca. 16 ha af vekslende beskaffenhed fra sandblandet lermuld på sandblandet ler til lerblandet sandmuld på sand eller lerblandet sand, i lavninger tørvemuld. I arealerne fandtes nogle gamle drønsystemer fra forrige århundrede, helt eller delvis ude af funktion. Det nye arbejde er udført i vinteren 1961/62 med 14-22 m drænafstand. Drændybde 100-120 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	23.700	20	23.700	27
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	70.800	60	55.400	63
3. Yderligere ydelse til entreprenør	13.700	12		
4. Projekt, administration m. v.	9.300	8	8.600	10
Udgifter i alt ..	117.500	100	87.700	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	2.950	—	2.200	—

Eks. 7. Arbejdet omfattede udførelse af en rørledning i et åbent sognevandløb. Det interesserede areal udgør ca. 12 ha let lermuld på leret undergrund, som var dyrket, men generedes af for høj grundvandstand som følge af afløbets ringe dybde, ligesom det åbne vandløb gennemskar arealerne til betydelig gene for markarbejdet. Rørledningen er udført med i alt 779 m rør med diameter fra 50-80 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	26.100	64	26.100	67
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	9.200	22	9.500	24
3. Yderligere ydelse til entreprenør	2.200	5		
4. Projekt, administration m. v.	3.500	9	3.500	9
Udgifter i alt ..	41.000	100	39.100	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	3.400	—	3.250	—

Eks. 8. Arbejdet omfattede udførelse af en rørledning til erstatning af en i 1914 nedlagt rørledning, der var defekt og for ca. halvdelens vedkommende var nedlagt i for ringe dybde efter nutidens krav. Det interesserede areal udgør ca. 11 ha med ret uensartet jordbund, nemlig i de højere partier god lermuld på lerblandet sand eller sand, stedvis med grus, medens de lavere partier hovedsagelig består af et indtil 4 cm tykt tørvedyndlag på lerblandet sand. Arealerne var dyrket, men generet af den periodisk høje vandstand hidrørende fra det defekte afløb. Rørledningen er udført med 125 m rør med diameter 12,5 cm og 826 m rør med diameter fra 40-50 cm.

Udgifter til	Håndarbejde		Maskinarbejde	
	Kr.	I pct. af totaludg.	Kr.	I pct. af totaludg.
1. Rørindkøb, pakningsmaterialer m. v.	13.700	34	13.700	38
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	18.200	46	18.900	52
3. Yderligere ydelse til entreprenør	4.500	11		
4. Projekt, administration m. v.	3.600	9	3.600	10
Udgifter i alt ..	40.000	100	36.200	100
Udgifter i alt pr. ha ca. ...	3.650	—	3.300	—

I tabel 9 (s. 45) er eksemplerne 1-6 sammenregnet til en hovedoversigt over bruttoomkostninger pr. ha for dræningsarbejde suppleret med en angivelse af tilskudsbeløb og lodsejerandel efter den gældende grundforbedringslov samt disses procentvise andel af bruttoudgifterne. Med henblik på overvejelser om en ændret tilskudsberegning er tabellen desuden forsynet med udregninger af de tilsvarende beløb efter forskellige forslag til ændrede beregninger.

i. *Statens medvirken ved grundforbedringsarbejder i andre europæiske lande.*

Planering, dræning og mergling er de vigtigste former for kultiveringsarbejder, der udføres i Nordeuropa i nær forbindelse med jordpolitiske foranstaltninger. I flere lande (f. eks. Sverige som i Danmark) lægges der vægt på, at ejerne selv må tage initiativet, som så bliver støttet ved lån og tilskud.

I tabel 2 er i kolonne 11 summarisk angivet tilskudsregler m. v. i de anførte lande. En nærmere gennemgang af støtteovgivning for grundforbedring og afvanding vil blive givet i anden del, men der kan gives følgende foreløbige oplysninger:

I Sverige yder regeringen lånegaranti og tilskud, i almindelighed 20 pct., til ethvert arbejde med planering, stenrydning, dræning og grøftegravning, såfremt arbejdet alene går ud på en forøgelse af ejendommens dyrkbare areal uanset ejendomsstørrelsen og hvad enten det anvendes til agerbrug eller skovbrug. For mindre ejendommens vedkommende, d. v. s. med mindre end 20 ha agerland, kan tilskud ydes med indtil 40 pct. af udgiften til dræning og stenrydning, såfremt foranstaltningen udføres på den enkelte ejendom; ved fælles arbejder for flere ejendomme kan tilskudet overstige den nævnte procentsats, alt forudsat at tilskudsydelse skønnes nødvendigt.

I Holland gennemføres grundforbedringsarbejder som statsarbejder i forbindelse med

de store inddæmnings- og udtørningsarbejder, f. eks. i den 200.000 ha store Zuidersepolder og i forbindelse med jordfordeling.

Sådanne arbejder gennemføres også i Vest-Tyskland indenfor den såkaldte »Grønne Plan« inden for marskområder o. lign. i Nordtyskland. For enkeltmandsarbejder ydes iøvrigt for tiden 25-50 pct. tilskud til dræningsarbejder.

I Sydeuropa er jordforbedring i kombination med jordreformer sædvanligvis et vigtigt led i jordpolitikken. I Spanien ydes der tilskud på 40 pct. af dræningsudgifterne og der er som resultat heraf f. eks. i 1957 anlagt nye drænsystemer for et areal af mere end 100.000 ha. Både i Italien og Spanien, hvor landbruget i visse egne har været yderst tilbagestående, anses grundforbedring for af stor betydning, men her er ofte tilsluttende arbejder af anden art nødvendig. Landbrugsprogrammet i Italien omfatter f. eks. således en bedre tilpasning af sædskiftet, og i Syditalien beplantning af eroderede arealer.

Udførelsen af afvandingsprojekter foregår i andre lande efter vidt forskellige regler, der dog kan sammenfattes i følgende hovedsynspunkter:

1. Afvandingsmyndighederne fungerer som retslig instans for hele proceduren, herunder også fremskaffelse af planer og projekt, og sørger for udførelsen af arbejdet i nær kontakt med de interesserede grundejere.
2. Initiativet tages af en lodsejerkreds (lods-ejerudvalg), der er ansvarlig for projektets udformning m. v. Lodsejerudvalget kan enten alene være valgt af lodsejerne eller udpeget af myndighederne, og varetager deltagerens almindelige interesser.

I de europæiske lande benyttes begge administrationsformer i forskellige variationer. De anses hver for sig at virke effektivt, såfremt samspillet mellem vandløbsmyndigheder, deltagerne og den tekniske bistand er i orden.

Tabel 9. Omkostninger, tilskud og lodsejerandel pr. ha for dræningsarbejde.

Omkostninger pr. ha	A. Håndarbejde						B. Maskinarbejde					
	Bruttoudgift		Tilskud efter lov 55/1957		Lodsejerandel		Bruttoudgift		Tilskud efter lov 55/1957		Lodsejerandel	
	Kr.	pct.	Kr.	pct.	Kr.	pct.	Kr.	pct.	Kr.	pct.	Kr.	pct.
1. Rørindkøb, pakningsmateriale m. v.	500	20	250	10	250	10	500	26	250	13	250	13
2. Arbejds løn o. lign. for jordarbejde	1500	60	750	30	750	30	450	24	225	12	225	12
3. Yderligere ydelse til entreprenør	300	12	—	—	300	12	750	40	—	—	750	40
4. Projekt, administration m. v.	200	8	—	—	200	8	200	10	—	—	200	10
5. I alt	2500	100	1000	40	1500	60	1900	100	475	25	1425	75
<i>Tilskudsforslag:</i>												
a. 30 pct. til 5			750	30					570			
+ 30 pct. til A2			450	18					0			
Tilskud i alt			1200	48	1300	52			570	30	1330	70
b. 20 pct. til 5			500	20					380			
+ 40 pct. til A2			600	24					0			
Tilskud i alt			1100	44	1400	56			380	20	1520	80
c. 20 pct. til 5			500	20					380			
+ 50 pct. til A2			750	30					0			
Tilskud i alt			1250	50	1250	50			380	20	1520	80
d. 25 pct. til 5			625	25					475			75
+ 40 pct. til A2			600	24					0			
Tilskud i alt			1225	49	1275	51			475	25	1425	75
e. 25 pct. til 5			625	25					475			
+ 50 pct. til A2			750	30					0			
Tilskud i alt			1375	55	1125	45			475	25	1425	75

Kapitel IV.

RENTABILITETSKRAVET

Det har stedse været et krav i grundforbedringslovgivningen, at et låne andragende skal følges af en rentabilitetsberegning (-overslag). Efter lovgivningen indtil 1933 har kommunalbestyrelsen skullet afgive erklæring om anlæggets rentabilitet, men efter lov nr. 106 af 31. marts 1933, hvor fortrinspanteret for grundforbedringslånene indføres, afgives erklæringen af grundforbedringsudvalget.

Ved udarbejdelsen af forslaget til lov nr. 33 af 26. februar 1937, hvorved tilskudsydelse skulle bortfalde, formuleredes rentabilitetskravet nærmere således:

»Lånene kan kun ydes til grundforbedringsarbejder, som det pågældende grundforbedringsudvalg skønner vil medføre en værdiforøgelse, der væsentligt overstiger de med grundforbedringen forbundne udgifter.«

I bemærkningerne til lovforslaget motive-
redes forslaget således:

»Da der ved denne lov åbnes adgang til at erholde private grundforbedringslån, uden at der ydes statstilskud, må der af hensyn til de efterstående panthavere lægges større vægt på, at der sikres en værdiforøgelse, som væsentlig overstiger fortrinsretten.«

I forbindelse med den i kapitel III, afsnit c, omhandlede henvendelse fra kreditforeningerne om hjemmel til for disse at yde grundforbedringslån, fremsatte kreditforeningernes stående fællesudvalg tillige forslag om, at den foran citerede bestemmelse suppleredes med ordene: »og en afkastningsevne, som muliggør de foreskrevne afdrags rettidige erlæggelse.«

Med denne tilføjelse er formuleringen fastholdt i de senere grundforbedringslove - også ved de senere foretagne ændringer i tilskudsreglerne - jfr. nu § 4 i *lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957*.

Reglen i § 4 medfører, at der ved långivningen må tilstræbes sikkerhed for, at de panthavere, der skal rykke for grundforbedringslånet, ikke får forringet deres pantsikkerhed.

Rentabilitetskravet er ved administrationen af låne- og tilskudslovgivningen søgt opfyldt på den måde, at den projekterende giver oplysning om arealets tilstand og udbytte samt afgiver et skøn over, hvilket merudbytte, der efter foranstaltningens udførelse kan forventes af det afvandede areal under hensyn til bonitet og ejendommens øvrige driftsforhold.

Forinden et pantebrev for grundforbedringslån tinglyses, skal det forsynes med erklæring af grundforbedringsudvalget om, at det pågældende arbejde opfylder de i grundforbedringslovens § 4 fastsatte betingelser.

Det bemærkes, at det efter landbrugsministeriets opfattelse ikke er tilstrækkeligt for ydelse af grundforbedringslån og -tilskud, at der foreligger kendelse af en vandløbsret om det pågældende arbejdes udførelse og i forbindelse hermed godkendelse om optagelse af fortrinslån efter vandløbsloven, idet der herudover må forbeholdes mulighed for et selvstændigt skøn over det pågældende arbejdes nyttevirkning og landbrugsmæssige betydning i andre henseender.

I en undersøgelse af et grundforbedringsarbejdes rentabilitet i landøkonomisk henseende må indgå følgende:

1. De samlede omkostninger, d. v. s. udgifter til arbejds løn og materialer samt projektering m. v., tilsyn og låneoptagelse o. lign.
2. Det forventede merudbytte og mulige driftsfordele indenfor den foreskrevne afskrivningstid for det etablerede anlæg.
3. En på kalkulationsmæssigt grundlag foretaget sammenligning mellem de anslåede udgifter og indtægter.

a. Dræningsarbejder.

Denne del af undersøgelsen omfatter de afvandingsarbejder, der udføres på en enkelt ejendom, hvor afløbsforholdene i hovedvandløbet er i orden, d. v. s. typisk dræning af mindre arealer ved hjælp af rørledninger eller mindre åbne vandløb med afløb til bestående vandløb, jfr. de foran i kapitel III, afsnit h, anførte eksempler og udgiftsoversigten i tabel 9.

ad 1. I 1933 lå den gennemsnitlige dræningsudgift på omkring 350 kr. pr. ha, men derefter har udgiften vist en ganske overordentlig stigning. Udgiften var i 1937 vokset til omkring 500 kr. pr. ha og var baggrunden for den forhøjelse af statstilskud, der blev gennemført ved lov nr. 176 af 13. april 1940, jfr. kapitel III, afsnit d. I 1946 skønnedes gennemsnitsudgiften at ligge omkring 1100 kr. pr. ha for markjorder, mindre for engjorder og mere for vaildfyldte arealer. Ifølge en i november 1962 gennemført undersøgelse må disse udgifter nu påregnes at andrage følgende beløb:

For svær mineraljord	1500-3000	kr. pr. ha
- let mineraljord	1500-2000	- - -
- mosejord	1500-2000	- - -

I hosstående figur er vist gennemsnitsudgiften pr. ha for de af hedeselskabet siden 1910 gennemførte dræninger, jfr. iøvrigt de i tabel 16 givne oplysninger.

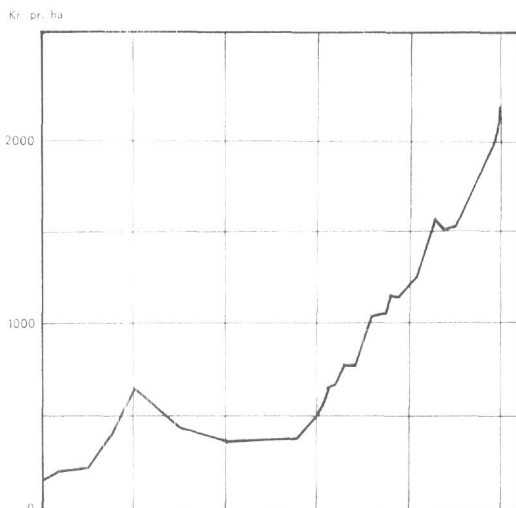

Fig. 3. Omkostninger i gennemsnit pr. ha ved dræning udført af hedeselskabet.

Ved en bedømmelse af dræningsudgiften må erindres, at den fremadskridende mekanisering af landbrugets markarbejde ledsages af overgang til tungere og tungere maskiner, stiller krav om store skifter, der ikke gennemskæres af grøfter og som tørrer op jævnt og bekvemt, og med en god bærekraft for maskinerne. Anvendelse af mejetærsker forudsætter desuden, at afgrøden modnes ensartet. Sådanne forhold for jordbund og plantevækst opnås ved dræning, der således fremtræder som en forudsætning for andre foranstaltninger, der gennemføres med henblik på en formindskelse af dyrknings- og høstomkostningerne. I denne forbindelse kan anføres, at den stadig højere kapitalindsats, jfr. det i kap. III under afsnit 2 i Landbokommissionens 1. betænkning anførte vedrørende landbrugets formue, den I mange tilfælde ensidige brug af specialafgrøder og den større anvendelse af kunstgødning, har skudt risikofaktoren med hensyn til vejrligets indflydelse på dyrkningsresultatet yderligere i forgrunden, således at virkningerne af uheldige nedbørsforhold søges imødegået i størst mulig udstrækning.

I samme retning går det forhold, at grund-

forbedringsforanstaltninger for den enkelte ejendom kan medvirke til at fremskaffe til-lægsjord, hvor en udvidelse af ejendommens areal med henblik på en effektiv udnyttelse af det eksisterende produktionsapparat på anden måde ikke er mulig. Også for en landbrugsbedrift, som har en passende størrelse i forhold til det faktiske eller praktisk mulige produktionsapparat, kan det være af afgørende betydning, at der rådes over arealer, hvor en speciel produktion, f. eks. af græs eller andre proteinrige fodermidler, kan dyrkes sikkert under skiftende vejrlig. Særlig for sandjordsejendomme vil det være af stor betydning, at der rådes over engarealer med en høj og sikker produktion.

ad 2. Af det materiale, der foreligger, til belysning af dræningens rentabilitet kan nævnes følgende:

I »Meddelelser om Dræning«, indsendt til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og udkommet i 1867 som besvarelse af spørgsmål rettet til et stort antal danske landbrugere og dræningsteknikere, udtaler flere, at udgifterne til dræningen forrentes alene ved lettelse af markarbejdet. Af nogle i 1915 af distriktsbestyrer, lektor Aage Feilberg, foretagne undersøgelser af dræningens økonomi på arealer af jævn god jord forskellige steder på Sjælland og under forhold, hvor jorden vel var vandlidende, men dog ikke i højere grad end at den anvendtes i almindeligt sædskifte, fremgår som midtetal for 8 ejendomme, at såtiden fremskyndtes med 2—3 uger, afgrøden forøges med 40-50 pct., og at arbejdet med jordbehandlingen formindskes med 25-30 pct., hvorfor dræningen forventes betalt ved merudbytte i 2-4 år. (Jfr. J. M. Jacobsen: Vejledning i dræning. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, København 1946). I nævnte værk hedder det efter omtalen af Feilbergs materiale:

»Der er særlig grund til at mærke sig formindskelsen i arbejdet med jordbehandlingen, som på svær jord kan være af væsentlig betydning. Der kendes flere eksempler på, at folk med stiv jord har ladet denne

dræne alene af dette hensyn. De har først drænet et mindre areal for at se virkningen, og resultatet af deres iagttagelser heraf var, at udbyttet ikke blev mærkbart forøget, men besparelsen ved jordbearbejdningen var så stor, at den kunne betale dræningen.«

Af egentlige dræningsforsøg på agerjord her i landet haves kun hedeselskabets forsøg i Kvorning. Af resultaterne herfra kan meddeles følgende om udbyttet af dræned og udræned arealer:

Hkg kærne og hkg roer og hø				
	Udrænet	Drænet	Merudbytte	pct. merudbytte
1927 Havre	22,9	26,1	3,2	14
1928 Kålroer ...	537,0	663,0	126,0	23
1929 Byg	16,1	23,5	7,4	46
1930 Hvede	19,45	28,11	8,56	44,5
1931 Runkelroer.	279,9	595,3	317,4	114
1932 Havre	22,9	26,1	3,2	14
1933 Hø	95,90	128,49	33,29	35
1934 Hø	98,34	108,29	9,95	10

Merudbyttet for drænet jord har været tydeligt i alle årene, om end noget svingende. Særligt stort har udslaget været i 1931 til runkelroer, hvor drænet jord gav mere end dobbelt så stort udbytte som udrænet.

Det foran anførte merudbytte kan for betrechningsperioden 1927-34 opgøres til 1246 f. e. pr. ha årligt.

En gennemgang af et tilfældigt udsnit af de i 1961 til landbrugsministeriet indgåede grundforbedringssager omfattende dræning med 5 sager fra hvert amt har vist, at der ved projekteringen er regnet med en udbytteforøgelse på gennemsnitlig 961 f. e. pr. ha årligt, varierende fra mindst 450 f. e. for en sag i Ribe amt til højst 2200 f. e. for en sag i Præstø amt.

I Tyskland er gennemført en del undersøgelser af merudbytte af dræning; resultaterne heraf er skematisk angivet i tabel 10 (s. 49).

Ifølge G. Lohr (Wasser und Boden nr. 10 - 1959) regner man i nyeste tid i Vesttyskland på grundlag af et omfattende erfaringsmateriale med en nettoudbyttetilvækst på gennemsnitlig 160 D. M. årlig for

Tabel 10. *Overview over udenlandske rentabilitetsundersøgelser for dræning.*

Kilde	Jordbundsforhold	Plantearart	Høstudbytte hkg/ha		Merudbytte hkg/ha	Bemærkninger
			før dræning	efter dræning		
Krüger: Für und wider die Dränage. Der Kulturtechniker, 1914, s. 302	Svær mineraljord	Rug	4	16	12	Ingen angivelse af erfaringsgrundlag
		Hvede	16	32	16	
		Byg	16	22	6	
V. Löbbecke: Bericht. Der Kulturtechniker, 1909, s. 5	Svær dyndjord	Hvede	—	—	6–8	Anslået Efter forsøg
		Sukkerroer	290	402	112	
Letsch: Zur Ertragssteigerung durch Dränanlagen. Der Kulturtechniker, 1919, s. 171	Svær lerjord	Hvede, rug og havre	24	34	10	Anslået gennemsnitsudbytte for flere år
		Kartofler	170	220	50	
		Foderroer	330	580	250	
Pfeiffer: Ertragssteigerung durch Dränung. Der Kulturtechniker, 1924, s. 153	Lettre lerjord	Hvede	20,6	26,9	6,3	Efter forsøg
		Byg	20,2	28,0	7,8	Middeltal for
		Havre	19,6	28,0	8,4	4–7 flader
		Kartofler	118,8	173,8	55,0	
		Roer	210,0	292,5	82,5	
Kopecky: Neue Erfahrungen. Der Kulturtechniker 1908, s. 9	Svær mineraljord	Roer	166,2	365,0	198,8	Middeltal for
		Hvede	10,6	16,6	6,0	2 almindelige år
		Byg	13,6	19,2	5,6	Ingen angivelse af
		Havre	13,6	19,1	5,5	erfaringsgrundlaget
		Blandsæd	7,8	17,1	9,3	
do.	Svær mineraljord	Sukkerroer	133,0	315,0	182,0	Middeltal for
		Hvede	12,9	23,4	10,5	2 våde år
		Byg	15,1	22,2	7,1	Ingen angivelse af
		Kløver	16,0	32,3	16,3	erfaringsgrundlaget
Dilger: Noch einiges über Dränage. Der Kulturtechniker 1900, s. 10	Svær mineraljord	Hvede	11,0	20,7	9,7	Middeltal for 3 år
		Rug	11,4	19,8	8,4	
		Byg	20,4	25,9	5,5	
		Havre	18,8	27,1	8,3	
		Kartofler	112,0	194,0	82,0	

dræning med en bruttobekostning på omkring 2300 D. M. pr. ha (de tilsvarende tal er for planering- og kultiveringsarbejder: 180 D. M. og 2400 D. M. (som gennemsnit mellem 1000 og 4000 D. M. pr. ha). I tilslutning hertil kan anføres følgende regneeksempel fra Gerhard Schroeder: Landwirtschaftlicher Wasserbau: Der regnes med en anlægsudgift på 1100 D. M. pr. ha, 30 års afskrivning, 2 pct. vedligeholdelse og 5 henholdsvis 9 pct. årlig rente. Den årlige udgift bliver herefter 94 D. M. henholdsvis 129

D. M. pr. ha, hvoraf 1/4 allerede bliver dækket på anden måde end gennem udbytteforøgelsen, nemlig f. eks. ved bortfald af åbne grøfter, lettere drift og ukrudtsbekæmpelse o. lign., medens resten kan dækkes gennem et merudbytte på 2 til 2 1/2 hkg korn, idet de højere såsæds- og gødningssomkostninger påregnes dækket dels gennem halmudbyttet og særlig gennem en bedre udnyttelse af gødningsmængden.

Ved Nieuw-Beerta i Holland er der på lerrig jord siden 1942 gennemført forsøg til

belysning af den fordelagtigste grundvandstand under forhold, hvor vandstanden for de enkelte parceller kan holdes i ønsket niveau. Jorden indeholder 45-50 pct. ler, og parcellerne er 2000 m² store.

Forskellige afgrøder har været dyrket, men hyppigst korn. I den hosstående figur er forsøgsresultaterne angivet ved kærneudbyttet af 14 kornafgrøder i årene 1946-55, når vandspejlet er holdt konstant i 40, 60, 90, 120 og 150 cm dybde.

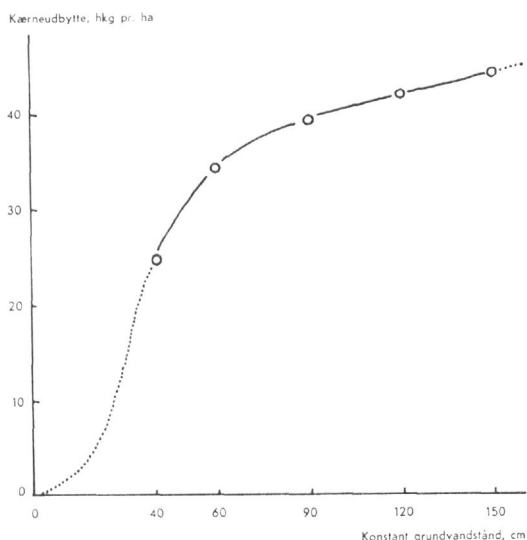

Fig. 4. Udbytte i hollandsk forsøg med konstant vandstand.

Afgrøderne var hvede, byg og havre, men udbyttekurverne er i alle tilfælde ens i forløb. I forsøgene har den største afvandsdybde været 150 cm. Som det ses af kurven er udbyttet ved denne dybde endnu stigende. Forsøget blev anlagt på velafvandet jord i god kultur, men i årene, der er gået, er jordstrukturen væsentlig forringet, hvor grundvandstanden er høj, og driftsomkostningerne er større end ved dybere afvanding.

I de senere år er vist, at et ekstra tilskud på 600-800 kg kalksalpeter til parceller med vandstand i 40 cm dybde giver nær samme udbytte som normal gødskning og vandstand i 150 cm dybde. Det viser af-

vandingens betydning i forbindelse med afgrødernes ernæring.

Fra andre hollandske undersøgelser er i vedføjede figur vist udbyttet af kartofler på sandblandet lerjord ved forskellige afvandsdybder. I a er vist, at der ved konstant grundvandstand er nået størst udbytte ved grundvandstand i 115-120 cm dybde. I b er vist udbyttet, når grundvandstanden varierer omkring den optimale dybde 115-120 cm. Jo større årsvariation i grundvandstand, desto lavere udbytte. Variationer i vandstand indenfor planternes rod område bør derfor begrænses ved afvanding.

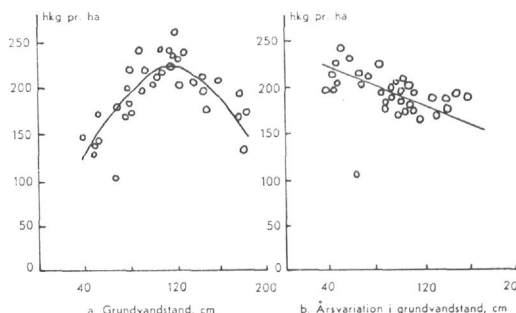

Fig. 5. Udbytte i hollandsk forsøg ved forskellig vandstand.

For lerjord vil det i reglen være fordelagtigst, at grundvandspejlet altid er væsentligt under normal rod dybde. Under sådanne forhold skal tilstræbes god jordstruktur til stor dybde, så afgrøderne kan opnå en dyb rodudvikling. Vandforsyningen må baseres på jordens vandindhold og på nedbøren i vækstperioden. Grundvand kan ikke udnyttes, da der må være stor afstand mellem planterødder og vand for at opnå fornødent luftskifte ved rødderne.

For jord med lille lerindhold kan den største produktion opnås, når grundvandet kan fastholdes i passende dybde hele året og i vækstperioden bidrage til planternes vandforsyning. Når vandstanden kan holdes i konstant dybde, kan denne alt andet lige være mindre end den drændybde, der må anvendes, når vandstanden er faldende i sommertiden.

Høj vandstand om vinteren og lav om sommeren forringer jordbundsforholdene og roddybden og medfører vandmangel i vækstperioden. Under sådanne forhold drænes for at holde fornøden lav vandstand også om vinteren.

Under danske forhold kan grundvandstanden i reglen ikke fikseres i ønsket dybde. Derfor anbefales dræning af jorder med høj vintervandstand for at forbedre afgrødernes vandforsyning om sommeren.

ad. 3. I tabel 11 (s. 52) er givet en oversigt over de årlige afskrivningsbeløb over et varierende åremål med forskellig anlægsudgift med angivelse af, hvor stor en kornmængde, der efter forskellig prisansættelse heraf, modsvarer denne udgift.

Tabellens anvendelse ved en landøkonomisk bedømmelse forudsætter, at den faktiske anlægssum reduceres med et skønnet beløb for de fordele, som foranstaltningen hidfører for den pågældende ejendoms drift (jfr. foran under 1). Bliver den reducerede anlægsudgift herefter f. eks. 2.000 kr. pr. ha og denne udgift forlanges afskrevet over 10 år med 5 pct. forrentning og 2 pct. ydelse til vedligeholdelse, vil en afskrivning af denne investering forudsætte et merudbytte på f. eks. 9,5 hkg korn å 30 kr., henholdsvis 4,7 hkg korn å 60 kr.

b. Vanding.

Allerede i den første lov om grundforbedring, lov nr. 279 af 6. maj 1921 om grundforbedringslån, fandtes bestemmelser om vanding, men lovens motiver indeholder Intet bidrag til den nærmere forståelse af, hvilke foranstaltninger der omfattes af ordet »vanding«. Som tidligere nævnt bygger loven på et udkast, som er udarbejdet af den ved lov nr. 51 af 14. marts 1911 nedsatte landbokommission, og i udkastets bestemmelser anvendes ikke udtrykket »vanding«, men derimod »vandingsanlæg«. I kommissionsbetænkningen anføres blot, at når man har begrænset de grundforbedringsarbejder, til hvilke lån kan gives, til kun at

omfatte de i forslaget opregnede anlæg m. v., er det af hensyn til faren for lånets forelåede fortrinsstilling, idet de af forslaget omfattede grundforbedringer er de mest stabile og næst utvivlsomme, da de er mest uafhængige af individuelle og personlige forhold og forholdsvis lette at kontrollere.

Selvom der i 1916 og 1921 fandtes anlæg til egentlig kunstig vanding ved hjælp af mekaniske vandingsanlæg, jfr. den nedenfor under 2 omtalte forsøgsrække fra 1918-22, er der næppe tvivl om, at de første grundforbedringslove særlig tænkte på den på dette tidspunkt almindelig anvendte teknik ved opstemning i forbindelse med et system af vandingsgrøfter, jfr. de i vandløbsloven af 1880 §§ 60 ff. omtalte anlæg.

Interessen for udførelse af mekaniske vandingsanlæg har særlig vist sig efter 1945, men i 1948 bestemte landbrugsministeriet, at der indtil videre ikke kunne ydes hverken lån eller tilskud til kunstig vanding af landbrugsarealer »idet der endnu ikke foreligger tilstrækkelige danske forsøgsresultater til at give sikre oplysninger om rentabiliteten af sådanne anlæg«. For lån og tilskud til gartnerier og havebrug fastsattes samtidig særlige regler, herunder bl. a. at samtlige prioritetshavere i den pågældende ejendom giver samtykke til lånets optagelse væsentligst begrundet i at udelukke muligheder for, at det under en retssag gøres gældende, at der ikke er tale om grundforbedring af ager og eng, jfr. grundforbedringslovens § 1.

Forud for vedtagelsen af lov nr. 240 af 25. april 1949 foregik der i folketinget en indgående debat om disse problemer.

En forespørgsel blev besvaret således, at det ikke var udelukket at anse selve det kunstige vandingsanlæg, men derimod ikke de løse rør og øvrigt flytbart tilbehør for omfattet af loven. Debatten gav anledning til, at spørgsmålet blev forhandlet videre i det af landstinget nedsatte udvalg, og ved forslagets 2. behandling i landstinget anførte ordføreren for udvalget, at man endnu havde så lidt kendskab til, hvorledes rentabilitetsforholdene ville være ved sådanne arbejder,

Tabel 11. *Anlægsudgift i kr. pr. ha.*

	1000				1500				2000				2500				3000			
	*) Modsvares af hkg/korn à kr.				*) Modsvares af hkg/korn à kr.				*) Modsvares af hkg/korn à kr.				*) Modsvares af hkg/korn à kr.				*) Modsvares af hkg/korn à kr.			
	30	40	50	60	30	40	50	60	30	40	50	60	30	40	50	60	30	40	50	60
a) Årlig ydelse: 6 pct. rente plus 2 pct. ved- ligeholdelse, afskrevet																				
over 5 år	251	8,4	6,4	5,0	4,2	377	12,6	9,4	7,5	6,3	502	16,7	12,6	10,0	8,4	628	20,9	15,6	12,6	10,5
– 10 år	149	5,0	3,7	3,0	2,5	224	7,5	5,6	4,5	3,7	298	9,9	7,5	6,0	5,0	373	12,4	9,3	7,5	6,2
– 12 år	133	4,4	3,3	2,7	2,2	200	6,7	5,0	4,0	3,3	266	8,9	6,7	5,3	4,4	333	11,1	8,3	6,7	5,6
– 15 år	117	3,9	2,9	2,1	1,9	176	5,9	4,4	3,5	2,9	234	7,8	5,9	4,7	3,9	293	9,7	7,6	5,9	4,6
– 20 år	102	3,4	2,6	2,0	1,7	153	5,1	3,8	3,1	2,6	204	6,8	5,1	4,1	3,4	255	8,5	6,4	5,1	4,3
– 30 år	89	3,0	2,2	1,8	1,5	134	4,5	3,4	2,7	2,2	178	5,9	4,5	3,6	3,0	223	7,4	5,6	4,5	3,7
b) Årlig ydelse: 5 pct. rente plus 2 pct. ved- ligeholdelse, afskrevet																				
over 5 år	244	8,1	6,1	4,9	4,1	366	12,2	9,2	7,3	6,1	488	16,3	12,2	9,8	8,1	610	20,3	15,3	12,2	10,2
– 10 år	142	4,7	3,6	2,8	2,4	213	7,1	5,3	4,3	3,4	284	9,5	7,1	5,7	4,7	355	11,6	8,9	7,1	5,9
– 12 år	126	4,2	3,2	2,5	2,1	189	6,3	4,7	3,8	3,2	252	8,4	6,3	5,0	4,2	315	10,5	7,9	6,3	5,3
– 15 år	110	3,7	3,0	2,2	1,8	165	5,5	4,1	3,3	2,8	220	7,3	5,5	4,4	3,7	275	9,2	6,9	5,5	4,6
– 20 år	94	3,1	2,4	1,9	1,6	141	4,7	3,5	2,8	2,4	188	6,3	4,7	3,8	3,1	235	7,8	5,9	4,7	3,9
– 30 år	81	2,7	2,0	1,6	1,4	121	4,0	3,0	2,4	2,0	162	5,4	4,1	3,2	2,7	202	6,7	5,1	4,0	3,4
c) Årlig ydelse: 4 pct. rente plus 2 pct. ved- ligeholdelse, afskrevet																				
over 5 år	237	7,9	5,9	4,7	4,0	356	11,9	8,9	7,1	5,9	474	15,8	11,9	9,5	7,9	593	19,8	14,8	11,9	9,7
– 10 år	135	4,5	3,4	2,7	2,3	203	6,7	5,1	4,1	3,4	270	9,0	6,8	5,4	4,5	338	11,3	8,5	6,8	5,6
– 12 år	119	4,0	3,0	2,4	2,0	179	6,0	4,5	3,6	3,0	238	7,9	6,0	4,9	4,0	298	9,9	7,5	6,0	5,0
– 15 år	103	3,4	2,6	2,1	1,7	155	5,2	3,9	3,1	2,6	206	6,9	5,2	4,1	3,4	258	8,6	6,5	5,2	4,3
– 20 år	87	2,9	2,2	1,7	1,5	131	4,4	3,3	2,6	2,2	174	5,8	4,4	3,5	2,9	218	7,3	5,4	4,4	3,6
– 30 år	73	2,4	1,8	1,5	1,2	110	3,7	2,8	2,2	1,8	146	4,9	3,7	2,9	2,4	183	6,1	4,6	3,7	3,1
d) Årlig ydelse: 3 pct. rente plus 2 pct. ved- ligeholdelse, afskrevet																				
over 5 år	231	7,7	5,8	4,6	3,9	347	11,6	8,7	6,9	5,8	462	15,4	12,3	9,2	7,4	578	19,3	14,5	11,6	9,6
– 10 år	130	4,3	3,3	2,6	2,2	195	6,5	4,9	3,9	3,3	260	8,7	6,5	5,2	4,3	325	10,8	8,1	6,5	5,4
– 12 år	113	3,8	2,8	2,3	1,9	170	5,7	4,3	3,4	2,8	226	7,5	5,7	4,5	3,8	283	9,4	7,1	5,7	4,7
– 15 år	96	3,2	2,4	1,9	1,6	144	4,8	3,6	2,9	2,4	192	6,4	4,8	3,6	3,2	240	8,0	6,0	4,8	4,0
– 20 år	80	2,7	2,0	1,6	1,4	120	4,0	3,0	2,4	2,0	160	5,3	4,0	3,2	2,7	200	6,7	5,0	4,0	3,3
– 30 år	65	2,3	1,8	1,3	1,1	98	3,3	2,5	2,0	1,3	130	4,3	3,3	2,6	2,2	163	5,4	4,1	3,3	2,7

at de i alt fald måtte undersøges noget nærmere, inden man kunne gå med til at yde tilskud til mekaniske vandingsantøg.

Efter at de nedenfor under 2) omtalte vandingsforsøg var afsluttet i 1956, er der ydet lån og tilskud til mekaniske vandingsanlæg til alle arter af landbrugs- og gartneriejendomme.

Som bilag 3 er optaget de af landbrugsministeriet udsendte vejledende retningslinier for administrationen af grundforbedringslån til vandingsanlæg. Det bemærkes, at det herefter sikres, at de flytbare dele af et vandingsanlæg er fri for ejendomsforbehold. Iøvrigt er det fast praksis, at udgiften til de dele af vandingsanlæg, som ikke nedgraves i jorden eller på anden måde bringes i varig fast forbindelse med ejendommen, ikke kan medtages under grundforbedringssagens anlægsudgifter og således heller ikke under et fortrinsberettiget grundforbedringslån. Det er endelig fastsat, at grundforbedringsudvalget udover den rentabilitetsberegning, som den projekterende udarbejder, kan forlange en sådan beregning fra en landøkonomisk sagkyndig. Den må ud fra en 10-årig afskrivningsperiode indeholde oversigt over de årlige udgifter ved anlæggets amortisering, drift og vedligeholdelse. Der kræves oplysning om det antal foderenheder, vandingen forventes at medføre i merudbytte pr. ha, værdien i kroner af det forventede merudbytte tillige med de hidtidige og påtænkte afgrøders art og arealmæssige fordeling.

Det er for såvel tilskud som lån til vandingsanlæg en forudsætning, at vandindtægningstilladelse efter vandløbsloven ikke må være tidsbegrænset til mindre end 10 år.

Det er iøvrigt fast praksis, at der for grundforbedringslån til mekaniske vandingsanlæg kræves samtykke fra private panthavere i den pågældende ejendom.

Idet der henvises til de foran s. 47 anførte krav, kan følgende anføres om vandingsrentabilitet:

ad 1. Af en undersøgelse af de indtil 1. januar 1963 til landbrugsministeriet ind-

gåede vandingssager fremgår, at et komplet vandingsanlæg kan udføres for ca. 1200-2000 kr./ha. For de helt store anlæg er udgiften lidt mindre end gennemsnitsudgiften, medens den for de mindste anlæg ofte vil kunne stige til det dobbelte af gennemsnitsudgiften. Den anførte gennemsnitspris er væsentligst beregnet på grundlag af anvendelse af eternitrør, medens den ved anvendelse af plasticrør må antages at blive ca. 20 pct. mindre.

ad. 2. De i perioden 1918-22 udførte forsøg med kunstig vanding er udført med et anlæg af en sådan konstruktion, at de opnåede resultater af afgrødeforsøgene næppe har interesse for en bedømmelse af arbejdsudgifterne nu, hvor anvendelse af letmetallrør og plasticrør med hurtigkoblingsmuffer og af sprinklere til afløsning af store og besværlige spredesystemer har medført en væsentlig reduktion både af anlægsomkostninger og driftsudgifter.

Det samme gælder for de af statens forsøgsvirksomhed i plantekultur gennemførte forsøg på Blangstedgaard i årene 1919-24, men da disse i modsætning til den senere undersøgelse er foretaget på lerjord anføres dog følgende årlige gennemsnit for den anførte årrække:

Afgrøde	Udbytte i hkg pr. ha		Tilført min vand pr. ha
	Uvan- det	Merud- bytte ved vanding	
Tidlige kartofler, nye ..	112,1	43,0	58
Ærter, kerne	12,6	6,3	55
Byg, kerne	34,0	2,6	47
Havre, kerne	29,3	1,7	50

Forsøgsmæssig vanding af forskellige landbrugsafgrøder er senest udført på sandjord ved St. Jyndeved forsøgsstation. Fra beretningen fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur er anført de i tabel 12 og 13 viste resultater for udbytte og merudbytte for vanding ved god gødskning.

Tabel 12. *Vanding i sædskifteforsøg ved St. Jyndeved 1950–59, gens./år.*

Afgørde og sædskifte	År	Tilført vand i mm	Foderenheder pr. ha	
			Uvandet	Merudbytte efter vanding
Bederoer	1956–59	140	9240	3390
Sukkerroer til foder	1955–59	150	8760	2800
Sildige kartofler	1956–59	90	5240	1730
1. års kløvergræs	1951–59	180	3130	3320
2. års kløvergræs	1952–55	160	2790	1820
Tidlige kartofler	1952–58	60	2860	1190
Byg med udlæg	1950–59	85	2230	1270
Rug	1950–59	70	2570	920
Havre	1950–59	85	2020	1310

Tabel 12 viser udbytte og merudbytte for vanding i forbindelse med god gødsning. Der er opnået et meget stort merudbytte af græsmarkerne, hvor vanding endog medfører besparelse af kvælstofgødning på grund af bedre udvikling af de kvælstofsamlende bælgeplanter. Ved vanding er produktionen i græsmarkerne mere ensartet sommeren igennem. Vanding har endvidere givet et godt merudbytte i korn, men mindre for de anførte rodfrugter. Rodfrugterne passer bedre til landets klima og jordbund end de andre afgrøder.

Tabel 13. *Vandingsforsøg ved St. Jyndeved 1950–55.*

Merudbytte for den tilførte gødning, 100 f.e. pr. ha og år.

Afgørde og sædskifte	Salpeter		Superfosfat		Kali	
	Uvandet	Vandet	Uvandet	Vandet	Uvandet	Vandet
Havre	8,5	12,4	0,7	2,5	1,5	2,4
Rug	14,3	20,5	0,7	0,7	0,0	3,2
Kålroer	11,8	13,6	–0,1	–4,5	2,1	–3,5
Byg	10,1	14,4	0,9	1,4	1,6	2,9
1. års kløvergræs	–3,5	–1,6	–0,2	3,4	2,1	6,0
2. års kløvergræs	–1,8	3,8	–1,4	2,5	1,7	9,4

Tabel 13 viser, at der er vekselvirkning mellem kvælstof og vand. Virkningen af vanding begrænses, når der er kvælstofmangel.

Der foreligger ikke tilsvarende forsøgsresultater med moderne vandingsanlæg på lerjorder, men interessen herfor er betydelig, således som det fremgår af den i tabel 14 meddelte amtsvise oversigt over hidtil efter grundforbedringsloven udførte vandingsanlæg. Som nedbøren er fordelt, er den gennemgående mindre i landets østlige egne, hvor lerjorderne fortrinsvis findes. Det er lettere at tilpasse næringsstofforsy-

Tabel 14. *Arealer, for hvilke der er gennemført vandingsanlæg efter grundforbedringsloven.*

	1937/57	1958	1959	1960	1961	1962
	ha	ha	ha	ha	ha	ha
Sjælland	164,2	163,0	64,0	351,4	809,1	355,2
Bornholm	2,3	–	–	–	–	–
Lolland-Falster	2,0	–	–	–	11,0	–
Fyn	152,7	1,7	19,2	69,8	128,3	84,0
A. Øerne	321,2	164,7	83,2	421,2	948,4	439,2
Østlige Jylland	62,7	–	96,8	533,0	403,5	576,1
Nordlige –	31,8	11,5	–	161,7	307,5	137,5
Vestlige –	320,8	–	341,5	2050,9	2190,9	1097,1
Sydlig –	681,7	209,0	57,4	1440,9	1342,0	298
B. Jylland	1097,0	220,5	495,8	4186,5	4243,9	2108,7
A.-B. Hele landet	1418,2	385,2	578,9	4607,7	5192,3	2547,9

ningen på lerjord, og på grund af jordernes større kapacitet for vand kan der vandes færre gange med større mængder pr. vanding, hvilket nedsætter driftsudgifterne. De hidtidige almene iagttagelser på Sjælland og Lolland har understøttet formodningerne om rentabilitet af vanding også på bedre jordbund.

ad 3. Der foreligger ikke på nuværende tidspunkt tilstrækkelige erfaringer med hensyn til mekaniske vandingsanlægs levetid og driftsomkostninger.

Afskrivning kan for faste ledninger ansættes til 3 pct., for flytbare ledninger til 6 pct., for pumpeanlæg til 10 pct. og for spredermateriel 15 pct. Under hensyn til den tekniske udvikling findes det rigtigst ikke at ansætte et anlægs levetid til højere end 10 år.

I tabel 15 (s. 56) er de i tabel 12 angivne vandingsmængder og merudbytter (suppleret med tilsvarende oplysninger om kålroer fra en tidligere forsøgsrække) sammenstillet med merudbyttets afgrødeværdi anslået på grundlag af Landøkonomisk Driftsbureaus undersøgelse af regnskabsresultater fra danske landbrug.

c. Mergling og kalkning.

Grundforbedringsarbejder med mergling og kalkning har været af et forholdsvis mindre omfang og særlig i de senere år er der kun gennemført få arbejder af denne art. Dette skyldes dels, at der ved siden af grundforbedringsloven for dette område findes den særlige mergellovgivning (nu lovbek. nr. 151 af 6. april 1940) med en tilsvarende fortrinspanteret og dels, at der efter reglerne i grundforbedringsloven kun er mulighed for en begrænset tilskudsydelse, da merglings- og kalkningsarbejder ikke omfatter tilskudsberettigede arbejds- og rørudgifter i væsentligt omfang. Oplysningerne i tabel 1 omfatter således overvejende merglings- og kalkningssager, hvori der er sket ydelse af lån, men ikke tilskud.

Der vil derfor ikke i denne sammenhæng

blive opstillet særlige rentabilitetsbetragtninger for merglingsarbejder, men der skal blot henvises til, at en del af de anlægsudgifter og tilsvarende merudbytter, der er anført i nærværende kapitels afsnit a om dræning vil forudsætte en førstegangsmergling eller -kalkning, hvor en sådan er tiltrængt.

d. Kultiveringsarbejder.

Kultiveringsarbejder omfatter vidt forskellige arbejder, hvoraf kan nævnes dybdebehandling (dybpløjning), grundgødskning, rydning og planering.

For andragender om lån til disse foranstaltninger er fastsat følgende retningslinier:

1. Ved ny kultur af heder, moser og andre udyrkede arealer samt ved dybpløjning og grubning af tidligere dyrkede arealer, der efter et sagkyndigt skøn forventes at kunne opnå en væsentlig produktivitetsforøgelse ved de nævnte foranstaltninger, kan der foruden til jordbearbejdelse, mergel og kalk ydes lån til indkøb af indtil 1,000 kg superfosfat og 40 kg kobbersulfat pr. ha nykultiveret dybpløjet eller gmbbet areal.
2. De omhandlede lån er betinget af, at de indkøbte mængder mergel, kalk, superfosfat og kobbersulfat er absolut nødvendige og faktisk tilføres de behandlede arealer før tilsåning.
3. For lån til dybpløjning og grubning m. v. af tidligere dyrkede arealer er det tillige en betingelse, at eventuelt efterstående panthavere har givet deres samtykke dertil, ligesom en begrundet erklæring fra en sagkyndig konsulent om foranstaltningernes tekniske og økonomiske nødvendighed må medsendes andragendet.
4. Udgifter til indkøb af kali- og kvælstofgødning samt til såsæd må betragtes som almindelige årlige driftsudgifter og kan derfor ikke dækkes gennem grundforbedringslån. Eventuelle andragere gøres bekendt med de gældende regler om »høst-pantebreve«, jfr. lov nr. 50 af 14. februar 1951 om fortrinsret i høsten.

Tabel 15. *Merudbytte, omkostninger og nettoudbytte ved vanding pr. ha.*

Afgrøde og sædskifte	År	Afgrøde- værdi pr. f. e.	Merudbytte		Tilført vand	Omkostninger ved vanding, når 1 mm koster				Nettoudbytte, når 1 mm koster			
			pr. ha	Afgrøde- værdi		3 kr.	4 kr.	5 kr.	6 kr.	3 kr.	4 kr.	5 kr.	6 kr.
		Ca. kr.	f. e.	Ca. kr.	mm	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Bederoer	1956-59	0,18	3390	600	140	420	560	700	840	180	40	-100	-240
Sukkerøer til foder	1955-59		2800	500	150	450	600	750	900	50	-100	-250	-400
Kålroer	1950-55		250	45	66	198	264	330	396	-153	-219	-285	-351
Sildige kartofler	1956-59	0,42	1730	725	90	270	360	450	540	455	365	275	185
1. års kløvergræs	1951-59	0,18	3320	600	180	540	720	900	1080	60	-120	-300	-480
2. års kløvergræs	1952-55		1820	325	160	480	640	800	960	-155	-315	-475	-635
Tidlige kartofler	1952-58	0,40	1190	475	60	180	240	300	360	295	235	175	115
Byg med udlæg	1950-59	0,45	1270	575	85	255	340	425	510	320	235	150	65
Rug	1950-59	0,40	920	375	70	210	280	350	420	165	95	25	-45
Havre	1950-59		1310	525	85	255	340	425	510	270	185	100	15

Det bemærkes, at de i tabel 1 anførte arbejder med nykultur af heder og moser i alt væsentlig repræsenterer drænings arbejder, idet indsatsen ved eventuelle kultiveringsforanstaltninger ikke vil være tilskudsberettiget efter grundforbedringsloven.

Der er udført en del kultiveringsforanstaltninger med tilskud efter landvindingsloven, og disse omtales derfor i anden del.

For dybdebehandling (dybpløjning) gælder, at der for tiden er flere forsøg under udførelse

GRUNDFORBEDRINGSARBEJDERNES BESKÆFTIGELSESMÆSSIGE BETYDNING

Der har gennem årene været lagt vekslende vægt på grundforbedringsarbejdernes beskæftigelsesmæssige betydning og på deres produktionsmæssige betydning.

Som det fremgår af gennemgangen foran, især i kapitel II og III, var det således i 1932/33 navnlig de beskæftigelsesmæssige hensyn, der motiverede, at man dengang gennemførte en ændring af de hidtil gældende regler, således at det fremtidig blev muligt at yde tilskud til grundforbedringsarbejderne. Reglerne herom var nemlig hovedsagelig begrundet med, at den gennem ydelse af tilskud skabte forstærkede interesse i udførelsen af grundforbedringsarbejder kunne medvirke til at formindske det meget betydelige antal arbejdsløse, der dengang fandtes såvel på landet som i byerne. Da 1937-loven, der efter henstilling fra folketinget var forelagt som en permanent lov, var til behandling, var det derimod grundforbedringsarbejdernes produktionsmæssige betydning, der blev lagt overvejende vægt på, idet man dog opretholdt tilskudsbestemmelserne specielt med henvisning til bekæmpelse af arbejdsløshed. Under 2. verdenskrig og i årene derefter medførte ønsket om at fastholde beskæftigelse her i landet og at nedbringe ledigheden, at der påny blev tilagt de beskæftigelsesmæssige virkninger af gennemførelsen af grundforbedring en særlig betydning.

De gældende bestemmelser om den arbejdskraft, som skal anvendes ved udførelsen af grundforbedringsarbejder og forskel-

lige bestemmelser, som har til formål at tilpasse udførelsen af grundforbedringsarbejderne til beskæftigelsesforholdene, viser tydeligt, at grundforbedringsarbejderne er blevet anvendt som et led i de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger, som har arbejdsløshedens bekæmpelse til formål.

Således fastsætter tilskudsbestemmelserne, at der under forudsætning af fornøden finanslovbevilling kan ydes et tilskud af statskassen på 50 pct. af den arbejdsløn, der udbetales til de ved grundforbedringsarbejdet beskæftigede arbejdere, som ved antagelsen var arbejdsløse — eventuelt var beskæftiget ved andet grundforbedringsarbejde - og anmeldt som ledige. Endvidere gælder, at familieforsørgere og arbejdsleds-forsikrede fortrinsvis skal komme i betragtning, og at der bortset fra det til arbejdets ledelse antagne personale (formænd, traktorførere, tromleførere, jernbindere m. fl.) alene må beskæftiges arbejdsløse, som anvises til arbejdet af den offentlige arbejdsanvisning.

Også reglerne om arbejdernes iværksættelse er i en årrække udformet ud fra arbejdsmarkedspolitiske synspunkter, idet det er bestemt, at grundforbedringsarbejder, hvortil der ydes tilskud, kun må iværksættes eller - hvis de har været standset i 6 uger eller mere - genoptages efter forudgående tilladelse fra det offentlige arbejdsanvisningskontor, og at de sædvanligvis ikke må bringes til udførelse i »sommerstopperioden« (15. maj-15. september), med mindre

det offentlige arbejdsanvisningskontor undtagelsesvis tillader dette. Herudover er det pålagt grundforbedringsudvalgene at give arbejdsanvisningskontoret meddelelse nogen tid før et grundforbedringsarbejde agtes påbegyndt og nogen tid før et sådant arbejde afsluttes.

Grundforbedringsarbejdernes udførelse har i beskæftigelsesmæssig henseende særlig betydning for den ikke-faglærte arbejdskraft på landet. Af tabel 9 fremgår således, at for jordarbejdets vedkommende udgør udgiften til arbejds løn omkring 60 pct. af de samlede udgifter ved arbejdets udførelse med håndkraft, medens arbejds lønudgiften ved jordarbejdets udførelse med maskiner udgør omkring 24 pct. af de samlede udgifter. Hertil kommer dog, at en del af den ydelse på omkring 40 pct., som udbetales til entreprenøren ved arbejdets udførelse med maskiner, medgår til arbejds lønninger, således at den anførte procent på 24 må forhøjes noget ved en direkte sammenlig-

ning mellem arbejdernes udførelse ved håndkraft og ved maskinanvendelse.

Af betydning for arbejdsmandsbeskæftigelsen på landet er det desuden, at de ved grundforbedringsarbejder anvendte materialer i vidt omfang er af indenlandsk produktion og fremstillet i landdistrikterne.

Af tabel 9 fremgår, at omkr. 20-25 pct. af udgiften til et dræningsarbejde repræsenterer indkøbspris for rør, pakningsmaterialer m. v.

Efter indhentede oplysninger fra Kaik- og Teglværksforeningen af 1893 skønnes det, at drænrørsfabrikationen i de senere år beskæftiger omkring 400 arbejdere, der opnår en samlet løn på 5 mill. kroner årlig. Af produktionen eksporteres omkring 20 pct. beregnet efter salgsværdi, medens det indenlandske salg fordeler sig med 85-90 pct. til landvin dings- og grundforbedringsarbejder, medens resten anvendes i bygge- og anden anlægsvirksomhed.

Den samlede direkte beskæftigelse ved

Tabel 16. Samlede udgifter, arbejds løn, statstilskud samt anvendte arbejdstimer ved grundforbedring.

	Samlede udgifter		Heraf udgifter til arbejds løn		Statstilskudets størrelse		Antal arbejdstimer
	I alt	pr. ha	I alt	Af kol. 1	I alt	Af kol. 1	
	1.000 kr.	kr.	1.000 kr.	pct.	1.000 kr.	pct.	
1937-38	9.886	391	5.275	53	2.821	29	—
1939-41	24.927	466	13.061	52	8.846	35	—
1942-45	82.385	729	44.144	54	35.071	43	—
1946	28.574	1.038	14.351	50	11.127	39	6.241.893
1947	22.907	1.025	12.451	54	9.799	43	4.579.540
1948	35.228	1.075	19.202	54	15.380	43	8.052.621
1949	33.654	1.041	18.141	54	14.323	43	6.850.987
1950	22.508	884	11.665	52	9.400	42	4.231.781
1951	25.307	1.183	13.370	53	10.481	41	4.471.267
1952	36.897	1.283	18.972	51	12.709	34	5.833.177
1953	30.932	1.310	15.762	51	8.896	29	4.481.934
1954	21.379	1.345	11.094	52	5.931	28	3.039.040
1955	18.314	1.359	8.783	48	4.909	27	2.262.280
1956	25.614	1.444	12.254	48	6.860	27	2.988.473
1957	22.081	1.376	10.731	49	7.174	32	2.328.695
1958	19.217	1.465	9.281	48	7.411	39	1.959.949
1959	23.325	1.657	11.588	50	9.371	40	2.352.472
1960	24.784	1.477	9.830	40	9.348	38	1.813.543
1961	25.901	1.619	10.298	40	9.302	36	1.759.824
1962	21.973	1.923	9.147	42	7.754	35	1.382.319

Tabel 17. *Antal medlemmer af arbejdsmændenes arbejdsløshedskasse og antal ledige arbejdsmænd i landkommuner (reducerede tal), samt antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejder.*

	Årsgennemsnit 1953/57				Årsgennemsnit 1958/62			
	Antal forsikrede arbejdsmænd	Heraf ledige		Antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde	Antal forsikrede arbejdsmænd	Heraf ledige		Antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde
		Antal	I pct. af kol. 1			Antal	I pct. af kol. 1	
Sjælland	32.866	1.743	5,3	534	34.407	1.009	2,9	262
Bornholm	1.753	128	7,3	17	1.850	120	6,5	25
Lolland-Falster	6.691	589	8,8	111	6.230	434	7,0	76
Fyn	11.525	878	7,6	120	11.940	504	4,2	61
A. Øerne	52.835	3.338	6,3	782	54.627	2.067	3,8	424
Østlige Jylland	19.427	2.092	10,8	159	19.273	1.202	6,2	135
Nordlige Jylland	17.726	2.744	15,8	242	17.898	2.048	11,4	181
Vestlige Jylland	15.697	1.971	12,6	347	15.602	1.250	8,0	228
Sydlig Jylland	8.099	758	9,4	288	8.632	467	5,4	165
B. Jylland	60.949	7.565	12,4	1.036	61.405	4.967	8,1	709
A-B. Hele landet	113.784	10.903	9,6	1.818	116.032	7.034	6,1	1.133

grundforbedrings arbejderne fremgår i øvrigt af tabel 16 og 17.

I tabel 16 (s. 59) er angivet den årsvis investering i grundforbedringsarbejder siden 1937 sammenholdt med de heri indgående udgifter til arbejds løn, statstilskud og - fra 1946 tillige - med angivelse af det anvendte antal arbejdstimer. I tabel 17 (s. 60) sammenholdes årsgennemsnittet af beskæftigelsen ved grundforbedringsarbejderne med gennemsnittet af den samlede arbejdsløshed blandt arbejdsmænd i landkommuner angivet landsdelsvis for 5-årene 1953/57 og 1958/62.

Det fremgår heraf bl. a., at der i de senere år gennemsnitlig har været udbetalt omkring 10 mill. kroner i løn til arbejdere, som har udført grundforbedringsarbejder; men i øvrigt er den gennemsnitlige årsbeskæftigelse ved grundforbedringsarbejder faldet betydeligt i de pågældende perioder, nemlig fra gennemsnitlig 1818 mand i den førstnævnte 5-års periode til gennemsnitlig 1133 mand i den sidstnævnte 5-års periode. (Til sammenligning kan anføres, at den tilsvarende beskæftigelse i de forudgående 10 år var på gennemsnitlig omkring 3.000 mand om året). - Endvidere fremgår, at der, når man betragter året under eet, har været beskæftiget omkring 14 pct. af de ledige arbejdsmænd i landkommunerne ved grundforbedringsarbejder i begge de anførte 5 års perioder. For landet som helhed er der en lidt faldende tendens fra første til anden 5 års periode; denne tendens dækker over en forskel mellem landsdelene, idet der på Øerne har været beskæftiget forholds-mæssigt færre arbejdsløse ved grundforbedringsarbejder i den sidste 5 års periode sammenholdt med den første, medens der i Jylland omvendt har været beskæftiget forholds-mæssigt lidt flere arbejdsledige ved grundforbedringsarbejderne i den sidste periode sammenholdt med den første periode. I øvrigt gør der sig ret betydelige forskelle gældende for de forskellige egne inden for de enkelte landsdele, jfr. herved den opstilling, som er givet i tabel 18.

Tabel 18. *Antal ledige arbejdsmænd i landkommunerne og antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejder fordelt procentvis på landsdele.*

	Gennemsnit 1953/57		Gennemsnit 1958/62	
	Ledige	Beskæftigede	Ledige	Beskæftigede
	pct.	pct.	pct.	pct.
Sjælland	16,0	29,4	14,3	23,1
Bornholm	1,2	0,9	1,7	2,2
Lolland-Falster	5,4	6,1	6,2	6,7
Fyn	8,0	6,6	7,2	5,4
A. Øerne	30,6	43,0	29,4	37,4
Østlige Jylland	19,2	8,8	17,1	11,9
Nordlige --	25,1	13,3	29,1	16,0
Vestlige --	18,1	19,1	17,8	20,1
Sydlig e --	7,0	15,8	6,6	14,6
B. Jylland	69,4	57,0	70,6	62,6
A-B. Hele landet ..	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabellen giver udtryk for, hvorledes henholdsvis ledigheden blandt arbejdsmænd på landet og beskæftigede ved grundforbedringsarbejder var fordelt i årene 1953/57 og 1958/62 på forskellige landsdele. Såvel det totale (gennemsnitlige) antal ledige arbejdsmænd i samtlige landsdele som det totale (gennemsnitlige) antal arbejdsmænd, der var anvist til grundforbedringsarbejde, er i tabellen sat lig 100.

Det særlige beskæftigelsesproblem, der knytter sig til de stærke sæsonsvingninger i beskæftigelsen ikke mindst inden for landbruget, har haft indflydelse på de regler, som gælder vedrørende grundforbedringsarbejdernes udførelse. Der kan i denne forbindelse henvises til, at Arbejdsmarkedskommissionen i sin betænkning af marts 1953 om beskædigelsens sæsonsvingninger bl. a. anførte, al sæsonvariationerne i landbrugets behov for arbejdskraft rejste særlige problemer om, hvorledes der kan skabes beskæftigelsesmuligheder for de arbejdere, der alene inddrages i landbrugets beskæftigelse i højsæsonen i sommermånederne. På baggrund af denne problemstilling henstillede

kommissionen til de enkelte ministerier, at der blev udstedt påbud om, at anlægsarbejder såvidt muligt skulle udføres i de perioder af året, hvor ledigheden er størst, altså uden for den egentlige sommertid. For så vidt angår grundforbedrings- og landvindingsarbejder bemærkede kommissionen dog, at beskæftigelsen ved disse arter af arbejder allerede i et vist omfang havde den faktiske virkning, at arbejdernes udførelse virkede som en modsæson over for landbrugets højbeskæftigelse i sommerperioden.

Ved den af arbejdsministeriet på denne baggrund gennemførte regulering af beskæftigelsen ved anlægsarbejderne i sommertiden til sikring af arbejdskraft i landbruget og det private erhvervsliv i øvrigt, blev grundforbedringsarbejderne derfor ved de standsninger, som gennemførtes i midten af 1950'erne, ikke medtaget blandt de grupper af arbejder, som skulle standses i sommerperioden. Under indtryk af den stadigt stigende beskæftigelse blev en sommerstandsning dog gennemført også for grundforbedringsarbejdernes vedkommende i 1959, hvor

det bestemtes, at grundforbedringsarbejderne såvel som forskellige andre grupper af anlægsarbejder måtte standses i perioden 15. maj-15. september, for så vidt der ikke undtagelsesvis var blevet givet særlig tilladelse af vedkommende offentlige arbejdsanvisningskontor til arbejdernes udførelse inden for denne periode. Som følge af den fortsat høje beskæftigelse er tilsvarende standsninger siden blevet gennemført for det samme tidsrum i efterfølgende somre og senest i sommeren 1963.

I tabel 19 er angivet sommer- og vinterbeskæftigelsen ved grundforbedringsarbejder i årene 1953/54-1962/63 beregnet som et gennemsnit af beskæftigelsen henholdsvis i månederne maj-oktober og i månederne november-april. Med henblik på en sammenligning er der i tabellen samtidig anført den ledighedsprocent for arbejdsmænd, som var beregnet for de tilsvarende perioder. En yderligere anskueliggørelse af variationerne mellem sommer- og vinterbeskæftigelsen ved grundforbedringsarbejderne fremgår i øvrigt af hosstående søjlediagram, hvor vinterbeskæftigelsen er angivet med

Tabel 19. Sommer- og vintergennemsnit af antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde og af ledighedsprocent for arbejdsmænd i landkommuner (reducerede tal).

	Maj-oktober		November-april		Hele året	
	Antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde	Ledigheds-pct. for arbejdsmænd	Antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde	Ledigheds-pct. for arbejdsmænd	Antal beskæftigede ved grundforbedringsarbejde	Ledigheds-pct. for arbejdsmænd
1953/54	1506	1,7	2520	15,1	2013	8,4
1954/55	1028	1,5	2202	16,9	1615	9,2
1955/56	1851	2,3	2318	18,4	2085	10,3
1956/57	1175	1,6	1814	18,1	1499	9,8
1957/58	907	3,9	1711	20,7	1309	12,3
Gennemsnit 1953-58	1293	2,2	2113	17,8	1704	10,0
1958/59	1064	2,6	2152	13,4	1608	8,0
1959/60	690	1,7	1588	10,3	1139	6,0
1960/61	644	0,9	1615	5,7	1130	3,3
1961/62	434	0,8	1497	6,8	965	3,8
1962/63	371	0,5	218	13,6	294	7,0
Gennemsnit 1958-63	641	1,3	1414	10,0	1027	5,6

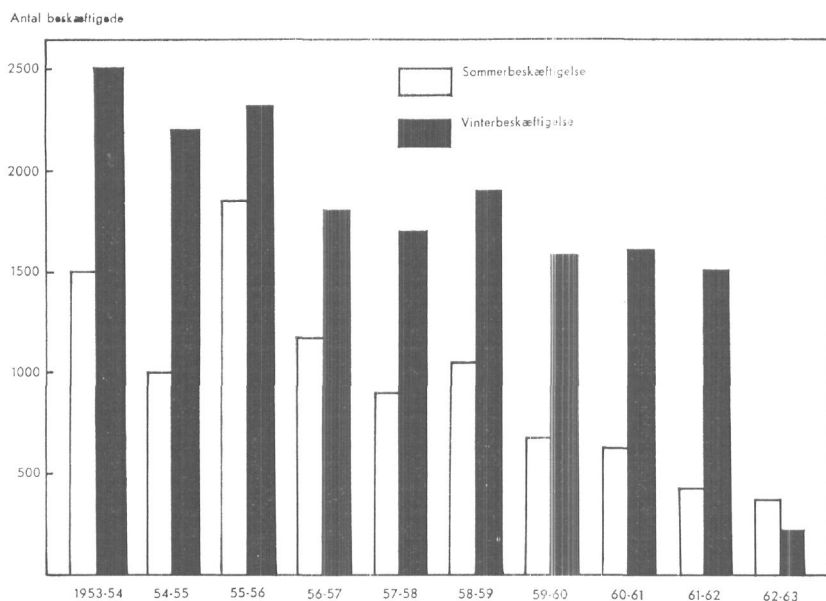

Fig. 6. Sommer- og vinterbeskæftigelse ved grundforbedringsarbejder.

sorte og sommerbeskæftigelsen med hvide søjler. Det fremgår, at der – bortset fra året 1962/63, hvor vejrforholdene i særlig grad vanskeliggjorde udførelse af anlægsarbejder i vintertiden – stedse har været langt større grundforbedringsaktivitet i månederne: november-april end i månederne: maj-oktober.

Også den særligt store arbejdsløshed i visse egne af landet har i perioder influeret på bestemmelserne om vilkårene for grundforbedringsarbejdernes udførelse. Da tilskudsprocenten blev nedsat fra 50 til 33 1/3 ved lov nr. 130 af 28. marts 1951, blev der således gennemført en undtagelsesbestemmelse, hvorefter der fortsat kunne ydes tilskud med 50 pct. af udgiften til arbejdsløn og rør m. v., såfremt der blev afgivet indstilling herom fra vedkommende grundforbedringsudvalg, og der derudover efter oplysning fra arbejdsanvisningskontoret var særlig stor arbejdsløshed på egnen, som ikke kunne afhjælpes ved andre foranstaltninger.

Der foreligger ikke en særskilt statistik over sager af denne art, men knap halvdelen af ca. 340 andragender om det højere tilskud blev imødekommet, medens resten

blev bevilget med det normale tilskud på 33 1/3 pct., idet de i loven fastsatte særlige betingelser for ydelse af 50 pct. tilskud ikke skønnedes at foreligge. Det overvejende antal afslag på andragender om 50 pct. tilskud blev givet imod de pågældende grundforbedringsudvalgs indstillinger.

En lignende særordning blev gennemført ved lov nr. 164 af 24. maj 1955, der indeholdt bemyndigelse til at yde et tilskud på 50 pct. til grundforbedringsarbejder, såfremt der ved disse beskæftigedes arbejdere fra områder med varig høj ledighed (arbejdsløshedsøer). De pågældende områder blev udpeget af arbejdsministeriet, men i øvrigt skulle der som grundlag for afgørelsen foreligge tilslutning fra grundforbedringsudvalget og en udtalelse fra arbejdsanvisningskontoret.

Efter lovens ikrafttræden 7. juni 1955 behandledes i alt ca. 400 andragender om 50 pct. tilskud til grundforbedringsarbejder i arbejdsløshedsøerne, men i øvrigt bortfaldt den særlige ordning med forhøjet tilskud til grundforbedringsarbejder i disse områder ved gennemførelsen af lov nr. 55 af 18. marts 1957, idet denne lov på ny fastsatte

tilskudssatsen til 50 pet. for alle grundforbedringsarbejder uanset beliggenheden.

Spørgsmålet om de beskæftigelsesmæssige virkninger af en ændret grundforbedringslovgivning må ses i lys af, at den samlede beskæftigelse på arbejdsmarkedet som helhed er vokset stærkt indenfor de sidste 5-6 år, samtidig med at afgang fra landbruget er fortsat i øget tempo.

Indenfor landbrug m. v. er den samlede ledighed mere end halveret i tiden fra 1958 til 1962; den udgjorde i 1962 gennemsnitlig 3.300 mand.

Den arbejdskraftreserve, som endnu findes i form af ledig arbejdskraft, er i overvejende grad arbejdsmænd, som søger deres hovedbeskæftigelse ved anlægsvirksomhed og landbrugsarbejde, og som er hjemmehørende i landkommunerne, herunder navnlig

i de jyske og de lolland-falsterske kommuner samt i enkelte af byerne.

Denne ledighed er ofte af relativ langvarig karakter for den enkelte. Den er desuden fortsat temmelig sæsonpræget, idet der er en udpræget forskel på ledighedens størrelse i sommertiden og i vintertiden; udsvingene er for arbejdsmændenes vedkommende kraftigst i landkommunerne, nemlig fra 2.554 ledige i maj-oktober 1962 til 19.661 ledige i årets øvrige måneder.

Forsåvidt grundforbedringsarbejder anvendes beskæftigelsespolitisk, kan anføres, at dræningsarbejder kan udføres størstedelen af året. Arbejdet bør dog såvidt muligt udføres således, at ingen afgrøde lider skade, ligesom det i særlige tilfælde kan blive nødvendigt at vælge et for udførelsen gunstigt tidspunkt.

Kapitel VI.

DEN SAMFUNDSØKONOMISKE VURDERING AF GRUNDFORBEDRINGSARBEJDER

I kapitel IV er der foretaget en vurdering af grundforbedringsarbejdernes rentabilitet ud fra et landøkonomisk (driftsøkonomisk) synspunkt under hensyntagen også til de virkninger, som grundforbedring m. v. har i form af sparede omkostninger, lettere arbejdsgang samt bedre mulighed for at anvende moderne, tunge landbrugsmaskiner og -redskaber.

Under hensyn til, at lovgivningsmagtens medvirken til gennemførelse af grundforbedringsarbejder gennem finansiering ved lån og tilskud foruden i produktivitetsmæssige hensyn også som hovedregel har søgt støtte i beskæftigelsesmæssige hensyn, er der desuden i kapitel V givet en redegørelse for disse arbejders muligheder for en indvirkning på ledighedsforholdene, særlig i landkommunerne, og en kort oversigt over de nuværende beskæftigelses- og ledighedsforhold.

Tilbage som baggrund for udvalgets overvejelser og indstillinger i kapitel VII står en vurdering af, om grundforbedringsarbejder har videre samfundsøkonomiske virkninger end dem, der kommer til udtryk udover arbejdernes eventuelle driftsøkonomiske rentabilitet.

De samlede nyinvesteringer her i landet udgjorde i slutningen af 1950'erne 5-8 milliarder kroner pr. år. Sammenlignet med slutningen af 1940'erne er de årlige nyinvesteringer målt i faste priser godt og vel fordoblede. Den samtidige vækst i nationalproduktet var noget mindre, således at de samlede investeringers andel af bruttonationalproduktet er gået ikke ubetydeligt op.

Under hele denne udbygning af erhvervslivets produktionsapparat, som især var kraftig op mod 1953 og i årene efter 1957, har investeringer i maskiner og transportmidler været førende, mens bygningernes og anlæggenes andel af den voksende investeringsaktivitet er gået ned.

Landbrugets nyinvesteringer (incl. investeringer i mejerier og slagterier samt stuehuse) udgjorde i årene op mod 1950 ca. 15 pct. af de samlede nyinvesteringer, men var i slutningen af 1950'erne gået ned til ca. 10 pct. som udtryk for den stærke industrielle vækst i slutningen af tiåret.

Blandt landbrugsinvesteringerne, således som angivet i tabel 20 (s. 66), udgør grundforbedrings- og landvindingsarbejder kun ca. 5 pct., hvilket vil sige, at grundforbedrings- og landvindingsarbejder alt i alt kun udgør mindre end 1 pct. af de samlede årlige nyinvesteringer. Ligesom tilfældet er for den samlede investeringsaktivitet, er maskininvesteringernes andel af landbrugets investeringer steget stærkt siden de første efterkrigsår. Under denne mekaniseringsproces i landbruget er også grundforbedrings- og landvindingsarbejdernes andel af landbrugsinvesteringerne gået ned fra omkring 10 pct. til de nævnte ca. 5 pct. Det kan her til oplyses, at grundforbedringsarbejder udgør ca. 3/5 af de i tabel 20 under III anførte arbejder.

Ethvert investeringsarbejde har videre-rækkende virkninger ved at påvirke beskæftigelse, nationalindkomst og valutastilling m. v. Afgørende for en bedømmelse af de

Tabel 20. *Landbrugets bruttoinvesteringer 1947–61. Årets priser. Mill. kr.*

	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
I. Samtlige byggearbejder	196	225	297	392	487	534	510	453	448	467	443	395	474	554	575
Nybygninger og forbedringer . . .	92	106	157	223	295	330	302	260	268	280	263	216	283	365	391
Heraf:															
Stuehuse	27	30	36	48	67	51	59	56	67	63	62	48	74	92	96
Avlsbygninger, ensilagebeholdere o. lign.	65	76	121	175	228	279	243	204	201	217	201	168	209	273	295
Reparationer og vedligeholdelse . .	104	119	140	169	192	204	208	193	180	187	180	179	191	189	184
II. Maskiner, motorer, vogne og redskaber	262	300	371	458	500	493	510	505	472	511	518	566	691	782	837
Nyanskaffelser og forbedringer . .	97	125	177	240	275	264	274	266	225	244	243	278	386	467	511
Reparationer og vedligeholdelse . .	165	175	194	218	225	229	236	239	247	267	275	288	305	315	326
III. Grundforbedrings- og landvindingsarbejder	40	56	61	47	53	63	64	49	51	57	57	52	60	69	63
I-III. Faste bruttoinvesteringer i alt . .	498	581	729	897	1040	1090	1084	1007	971	1035	1018	1013	1225	1405	1475

samfundsøkonomiske virkninger, der knytter sig til grundforbedringsarbejder, er derfor om investering i grundforbedringsarbejder har visse *særegne* videregående samfunds-mæssige virkninger, d. v. s. følger, som enten ikke knytter sig til enhver anden investering med tilsvarende driftsøkonomisk rentabilitet, eller som foreligger i særlig fremtrædende grad. Nedenstående vurdering af disse problemer må læses i lys af det nys nævnte, at grundforbedring tegner sig for mindre end 1 pct. af de samlede, faste investeringer her i landet.

Med hensyn til *grundforbedringsarbejders virkning på beskæftigelse og nationalindkomst* kan i denne henseende anføres følgende:

Grundforbedringsarbejder kan som berørt i kapitel V direkte anvendes som en modforanstaltning mod tendensen til højere ledighed blandt arbejdsmænd end blandt faglærte og til bekæmpelse af sæsonledighed. Endvidere kan disse arbejder udenfor landbrugsarbejdets sæson medvirke til at fastholde arbejdskraft i landdistrikterne. Endelig er materialeudgiften sandsynligvis i noget højere grad umiddelbart indkomst- og beskæftigelsesskabende indenfor landets grænser, end tilfældet er for mange andre investeringsudgifters vedkommende.

Da udgifter til grundforbedringsarbejder for en stor del tilfalder lønmodtagere som indkomst og blandt disse igen relativt mange med temmelig lave årsindkomster, er der sandsynlighed for, at den afledede beskæftigelse er forholdsvis stor ved investering i grundforbedring, hvortil kommer, at den oprindelige investering stiller krav til vedligeholdelse og videreudvikling af projektet.

Hvorvidt det i en samlet beskæftigelsespolitik er hensigtsmæssigt at sætte ind med specielle foranstaltninger mod arbejdsledighed, sæsonledighed og lokal ledighed skal ikke diskuteres. Ovenstående bemærkninger tilsigter alene at pege på grundforbedringsarbejdernes særlige effekt overfor specielle former for ledighed samt på deres generelt ret store beskæftigelseseffekt.

Med alment stigende beskæftigelse i samfundet svinder interessen for grundforbedringsarbejdernes beskæftigelsesskabende virkning. Tilbage står så spørgsmålet, om grundforbedringsarbejderne har andre særlige virkninger, i hvilken forbindelse der navnlig er grund til at undersøge deres indvirkning på *betalingsbalancen*.

Sammenlignet med andre arbejder er grundforbedringsarbejder umiddelbart lidet valutakræ vende. Materialeudgiften er beskednen og den vaissentligste del af materialerne er indenlandsk producerede. Der er derfor ret få umiddelbare betalingsbalancebetæneligheder knyttet til iværksættelsen af disse arbejder, hvorimod naturligvis de afledede virkninger i form af leverende erhvervs og de beskæftigede arbejderes valutaforbrug på længere sigt kan påvirke efterspørgslen efter fremmed valuta.

Det er ikke muligt at angive grundforbedringsvirkningens direkte virkning på besparelse eller udbud af fremmed valuta. Såfremt *importen*, herunder særlig af fodermidler, faktisk går ned, kan dette ikke i sig selv forlene grundforbedringsarbejder med særlige samfundsøkonomiske fortrin udover dem, der knytter sig til alle andre investeringsarbejder med tilsvarende driftsøkonomisk rentabilitet.

Nogen fyldestgørende analyse af den danske korn- og anden foderdyrknings konkurrenceevne overfor udenlandsk korn kan iøvrigt heller ikke foretages, da prisdannelsen kun lejlighedsvis har været fri.

Siden man fik normal adgang til udenlandske forsyninger efter krigstidens og de første efterkrigsårs underforsyning, har nettoimporten af korn her til landet (til dels i kraft af kornlovene) været residual, således at den i omfang har varieret omvendt med høstens størrelse.

Samtidig må det dog erindres, at den nuværende animalske landbrugsproduktion ikke kan gøre sig fuldstændig uafhængig af foderimport. Tabel 21 (s. 68) viser, at importens andel af foderforbruget sjældent er gået under ca. 10 pct. af foderenhedsfor-

Tabel 21. *Foderforbrugets fordeling på udenlandsk og dansk foder.*

	Forbrug af udenlandsk foder							Foderkorn (forbr. ford.)		Kraftfoder (forbr. ford.)		Samlet foder (forbr. ford.)	
	Foder- korn	Klid m. v.	Olie- kager	Anim. foder- stoffer	Kraft- foder i alt	Andre foder- stoffer	I alt	Uden- landsk	Dansk	Uden- landsk	Dansk	Uden- landsk	Dansk
A. Foderværdi	Mill. f. e.							pct.					
1956/57	256	82	779	33	1150	32	1182	7	93	25	75	9	91
1957/58	545	60	747	19	1371	24	1395	15	85	30	70	11	89
1958/59	972	100	828	41	1941	40	1981	24	76	38	62	14	86
1959/60	1335	108	1106	33	2582	22	2604	30	70	46	54	20	80
1960/61	778	74	1127	41	2020	33	2053	18	82	36	64	14	86
1961/62	1005	74	1012	37	2128	20	2148	21	79	36	64	15	85
B. Indhold af fordøjeligt renprotein	1000 tons							pct.					
1956/57	16	11	230	11	268	6	274	6	94	51	49	22	78
1957/58	39	8	223	7	277	5	282	14	86	54	46	22	78
1958/59	69	14	254	14	351	8	359	24	76	61	39	26	74
1959/60	92	15	338	12	457	7	464	29	71	66	34	33	67
1960/61	53	8	343	18	422	8	430	17	83	61	39	29	71
1961/62	70	8	311	15	404	5	409	21	79	60	40	28	72

bruget og 25-30 pet. af kraftfoderforbruget, når der har været adgang til udenlandske forsyninger, og at importen tilvejebringer ca. 20 pet. af det samlede proteinindhold og mellem halvdelen og to trediedele af kraftfoderets proteinindhold. Selv med en stærk intensivering af grundforbedringsarbejder vil man ikke med den animalske landbrugsproduktions nuværende størrelse og struktur kunne nedbringe disse importandele.

Grundforbedringsarbejdernes indvirkning på *landbrugseksporten* lader sig lige så lidt beregne som deres virkning på importen. Den direkte virkning må anses for at være yderst beskeden, men der er grund til at anføre, at en kontrol af jordens vandhus-holdning kan medvirke til en mere stabil produktion fra år til år og en deraf følgende større sikkerhed i afsætningsplanlægningen.

Yderligere åbner grundforbedring mulighed for udjævning af sæsonprissvingninger for visse af landbrugets salgsprodukter.

Af *andre forhold*, der i større eller mindre grad bør tages i betragtning ved en samfundsøkonomisk vurdering af grundforbedringsarbejders virkning, kan nævnes:

Tilvejebringelse af forudsætningerne for ændring af driftsformer, evt. i forbindelse med en jordfordeling,

muligheden for at indvirke på prisdannelsen for såvel landbrugsjord som jord til anden anvendelse, og

muligheden for skade på fiskeri og naturfredningsmæssige hensyn.

En del af disse forhold vil blive behandlet af arbejdsudvalg under Landbokommissionen, og andre vil blive taget op til behandling i anden del af nærværende udvalgs redegørelse.

Kapitel VII.

RESUMÉ

UDVALGETS OVERVEJELSER OG INDSTILLING ÆNDRINGSFORSLAG TIL GRUNDFORBEDRINGSLOVEN

Som det fremgår af foranstående har udvalgets drøftelser særlig angået spørgsmålene om grundforbedringslovens formål og omfang, rentabilitetsberegninger for grundforbedringsarbejder, finansieringen af disse arbejder, herunder den grundforbedringslån tillagte fortrinspanteret, forholdet til beskæftigelsesmæssige interesser og forudsætningerne for ydelse af statstilskud samt forholdet til fiskeri- og naturfredningsinteresser.

Grundforbedringsloven, således som den senest er ændret ved lov nr. 55 af 18. marts 1957, jfr. lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957, angår grundforbedring af ager, eng og skov. Som foranstaltninger til grundforbedring angives afvanding, vanding, mergling, kalkning, inddigning og nykultur af heder, moser og andre udyrkede arealer.

De pågældende arbejder kan udføres af den enkelte ejer på sin lod, men kan også gennemføres som fællesarbejder i henhold til forlig eller kendelse fra en vandløbsret.

Efter grundforbedringsloven finansieres grundforbedringsarbejder ved lån af *statskassen, kreditforeninger, banker og sparekasser m. v.*, idet sådanne lån efter nærmere angivne regler sikres med *fortrinspant*. Der kræves ikke nogen egenydelse fra ejeren, men lån med fortrinspant kan kun ydes, såfremt det pågældende grundforbedringsudvalg skønner, at arbejdet vil medføre en værdiforøgelse for ejendommen, der

væsentlig overstiger udgifterne, og en afkastningsevne, som muliggør de foreskrevne afdrags betaling indenfor den i loven fastsatte af dragstid, nemlig 10 år efter en 2-årig afdragsfri periode.

Til støtte for finansieringen af disse arbejder ydes der desuden et kontant *statstilskud* til ejeren af ejendommen. Tilskudet beregnes som 50 pct. af arbejdslønnen til anviste arbejdere, der enten er arbejdsløse og anmeldt som ledige, eller ved antagelsen til det pågældende arbejde var beskæftiget ved andet grundforbedringsarbejde. Endvidere ydes der et tilskud på 50 pct. af udgiften til indkøb af drænrør, andre rør eller faskiner samt pakningsmaterialer til rørlægningen. Endelig kan der ved større grundforbedringsarbejder ydes indtil 50 pct. tilskud af udgifterne ved anvendelse af gravemaskine. Statstilskud skal anvendes som ekstraordinært afdrag på et eventuelt til samme arbejde ydet fortrinsberettiget grundforbedringslån.

Planer og overslag m. v. for arbejder efter grundforbedringsloven kan kun udarbejdes af autoriserede personer.

Ved grundforbedringslovens administration bistås landbrugsministeriet af et grundforbedringsudvalg for hvert amt samt Samsø. Grundforbedringsudvalgene afgiver indstilling om ydelse af statstilskud og statslån, meddeler godkendelse af fortrinspant for andre lån, samt drager omsorg for, at et

grundforbedringsarbejde udføres under behørigt tilsyn.

I grundforbedringsloven findes hjemmel for nedsættelse af afvandingskommissioner, der kan behandle vandløbsretlige spørgsmål uanset kommunal eller klassemæssig inddeling. Kommissionerne træder i stedet for landvæsenkommissionen og overlandvæsenkommissionen, således at deres kendelser, f. eks. også om en ejendoms tvangsmæssige deltagelse i en afvandingssags udgifter, er endelige.

Det skønnes, at der fra 1930-1963 er foretaget dræningsforanstaltninger på *ca. 20 pct. af det samlede landbrugsareal* og at der fortsat ud fra en teknisk vurdering er behov for dræning af et tilsvarende areal, idet der kan blive tale om såvel dræning af nye arealer som omdræning af tidligere dræede arealer, særlig under hensyn til, at den tidligere gennemførte afvanding ikke opfylder kravene til dyrkningssikkerhed og maskinanvendelse m. v.

Den samlede *investering* i grundforbedring og landvinding er i de senere år opgjort til omkring 50-60 mill. kroner årlig. Dette svarer til *ca. 5 pct. af landbrugets samlede investeringer* eller *ca. 0,5 pct. af den samlede årlige nyinvestering i landet*.

Grundforbedringsarbejders andel af forannævnte tal udgør *ca. 2/3*, hvoraf statstilskud hidtil har dækket omkring 10 mill. kroner. Der blev tidligere desuden ydet væsentlige beløb som statslån, men disse er nu reduceret til et minimum, nemlig omkring 2 mill. kroner til dækning af lånebehovet for dels små ejendomme, væsentligst husmandsbrug, og dels fællesarbejder. Restbeløbet dækkes gennem lån af private pengeinstitutter og for en mindre dels vedkommende gennem selvfinansiering.

Udvalget har gennemgået det foreliggende materiale over undersøgelser af *merudbyttet ved dræning*. Forsøgsmaterialet er gennemgående af ældre dato og på grund af

tekniske vanskeligheder ved forsøgenes gennemførelse behæftet med en forholdsvis stor usikkerhed. Man kan imidlertid særlig henviser til de i beretningen omtalte hollandske forsøg, hvor den nævnte usikkerhed ikke foreligger; hovedresultatet af disse forsøg kan anføres således:

Afvandingsdybde	Udbytte (kærneudbytte)
40 cm	ca. 25 hkg pr. ha
60 —	— 35 — —
90 —	— 40 — —
120 —	— 44 — —
150 —	— 46 — —

Disse forsøg er udført således, at grundvandstanden har været fikseret i den angivne dybde. Resultaterne kan derfor ikke umiddelbart overføres til danske forhold, hvor vandstanden også på drænet jord er varierende. Når vandstanden er varierende, er det endnu mere påkrævet at undgå vandlidende jord, end når vandstanden er konstant.

Udvalget ønsker at bemærke, at de anførte forsøgsresultater ikke i sig selv kan være tilstrækkelige til, at der herpå kan udføres en rentabilitetsberegning for dræning, men det praktiske landbrugs skønsmæssige iagttagelser bekræfter normalt fuldt ud forsøgsresultaterne.

I beretningen (s. 52) er fremlagt beregninger over, hvilket merudbytte, der skal opnås for forrentning og afskrivning af en given anlægssum for et dræningsarbejde. Til eksempel kan anføres, at et beløb på 2.500 kr. pr. ha i det alt overvejende antal tilfælde kan dække samtlige udgifter ved et dræningsarbejdes udførelse; dette beløb kræver med af skrivning over 10 år og 5 pct.'s forrentning med tillæg af 2 pct. for vedligeholdelse en årlig ydelse på 355 kr. pr. ha svarende dl f. eks. 8,9 hkg korn pr. ha å 40 kr.

Selvom et merudbytte, der er tilstrække-

ligt til at forrente og afskrive investeringen, i det enkelte tilfælde ikke fuldt ud nås, kan grundforbedringsarbejder meget vel være økonomisk forsvarlige som følge af, at arbejdet udover en forøgelse af høstudbyttet i stadig stigende grad er en forudsætning for mekanisering og rationelt jordbrug; således rørlægges mange grøfter, og små arealer, lavninger m. v. afvandes med stor bekostning af hensyn til, at markarbejdet kan foregå uhindret og samtidig på hele arealet. Af andre hensyn kan nævnes forbedring af afgrødernes kvalitet og lettere ukrudts- og sygdomsbekæmpelse.

Desuden kan anføres, at den af dræningen muliggjorte forøgelse af roddybde giver afgrøderne en bedre vandforsyning, og dermed mere stabil produktion fra år til år, samt en bedre kvalitet og mere ensartet udvikling, der er af stor betydning, bl. a. ved mejetærskning af korn.

Der er derfor indenfor udvalget enighed om, at de anførte rentabilitetsberegninger for dræning og vanding på fyldestgørende måde angiver, at der er et sådant spillerum mellem udgifterne ved grundforbedringsarbejder og de hermed frembragte udbytter, at disse arbejder på en hensigtsmæssig måde kan anvendes til at hidføre en gunstig virkning på landbrugsproduktionen, dels gennem en produktionsforøgelse og dels ved at hidføre en sænkning af produktionsomkostningerne.

Lovgivningsmagtens medvirken til grundforbedringsarbejders udførelse er hidtil begrundet med dels en henvisning til produktionsmæssige formål og dels til det formål at skabe beskæftigelse for arbejdsledige. Disse hensyn er særlig tilgodeset dels ved en lettelse af arbejdernes finansiering gennem statslån og private lån med fortrinsret, dels gennem statstilskud.

Sådanne hensyn ligger også til grund for tilsvarende ordninger i andre lande. Ifølge Romtraktatens art. 39 skal fællesmarkedets landbrugspolitik have som hovedformål bl. a. at forøge landbrugets produktivitet

ved tekniske fremskridt, ved rationalisering af produktionen og bedst mulig udnyttelse af produktionsfaktorerne, især arbejdskraften. På dette grundlag og med yderligere hjemmel i traktatens særlige afsnit om former for statsstøtte, der skal være forenelig med fællesmarkedet, har medlemsstaterne fastholdt og udbygget støtteforanstaltninger til grundforbedring og andre afvandingsforanstaltninger bl. a. gennem direkte statstilskud. Sådanne tilskudsformer findes desuden i de andre europæiske lande, i de fleste lande desuden i forbindelse med finansiering af lodsejerandelen gennem statslån eller lavtforrentede, statsgaranterede lån.

Til gennemførelse af et grundforbedringsarbejde kræves normalt en så stor investering, at ejeren af den pågældende ejendom må søge udgifterne dækket ved optagelse af lån. Selvom et grundforbedringsarbejde, også efter en beregning inden for så snævre rammer med hensyn til afdragstid og rentefordring som foran anført, måtte være rentabelt, vanskeliggøres låneoptagelsen imidlertid af det forhold, at merudbyttet først fremkommer efter forløbet af et åremål, varierende fra et til flere år, indenfor hvilket det pågældende grundforbedrede areal, eventuelt også gennem yderligere kultiveringsforanstaltninger ved ejerens egen indsats, indstiller sig på de forbedrede forhold. Den nødvendige låneydelse hæmmes desuden af, at kreditor ikke har mulighed for at kontrollere det udførte arbejde, forinden lånesummen udbetales.

Under henvisning til det foranstående finder udvalget, at lovgivningsmagten fortsat bør medvirke til, at finansieringen af grundforbedringsarbejder kan gennemføres indenfor faste rammer.

Med hensyn til formen for en sådan finansiering bemærkes følgende:

Udvalget mener at burde tage sit udgangspunkt i den opfattelse, at låneformidlingen fortrinsvis bør ske på anden måde end gennem statslån. Lånene vil herved blive ydet med hensyntagen til markedsrente og på normale vilkår med hensyn til

afdrag m. v. Udvalget indstiller dog, at der bibeholdes hjemmel for lån af statskassen til anvendelse i de særlige tilfælde, hvor det ved fællesarbejder, herunder vandløbsreguleringer, er vanskeligt at opnå en passende finansiering gennem private lån.

Udvalget har indgående gennemgået forudsætningerne for den grundforbedringslåne siden 1933 tillagte *jortrinspanteret*, d. v. s. panteret som for kommunale skatter forud for de tidligere stiftede panterettigheder i den grundforbedrede ejendom, således som også bestemmes andet steds i lovgivningen f. eks. om lån til vandløbsforanstaltninger, til digeanlæg m. v. Der er desuden forhandlet med Kreditforeningernes stående Fællesudvalg, der har erklæret, at kreditforeningerne, selvom de principielt må fastholde modstanden imod fortrinsprioritering, fortsat vil kunne deltage i en grundforbedringslångivning med fortrinsspanst for lånene som for kommunale skatter. Foreningerne tillægger det dog væsentlig betydning, at de (realkredit) påny bliver repræsenteret i grundforbedringsudvalgene, ligesom de måtte finde det ønskeligt, om lånene kan nedbringes ved ydelse af tilskud til udgifterne ved arbejdets udførelse. Kreditforeningerne vil derimod ikke kunne deltage i finansiering af sådanne arbejder gennem efterprioriterede lån, selvom der gives statsgaranti for sådanne lån.

Et flertal indenfor udvalget (samtlige medlemmer bortset fra Milhøj og Skovgaard) lægger vægt på, at en bevarelse af fortrinsspanteretordningen gør det muligt fortsat at finansiere grundforbedrings arbejderne gennem låneoptagelse i realkreditinstitutterne, herunder især kreditforeningerne, således at en ellers fornøden støtte fra staten, f. eks. i form af statslån eller statsgaranti bliver ufornøden. Flertallet anbefaler derfor, at fortrinsspanteretordningen opretholdes.

Et mindretal (Milhøj og Skovgaard) henviser til de af Realkreditkommissionen i betænkning nr. 153/1956 anførte grunde for bortfald af fortrinsspanterettigheder i videst muligt omfang, og mener, at fortrinsspante-

ret for grundforbedringslån bør ophæves, idet dette kan virke begrænsende for den almindelige låneudmåling. Mindretallet er opmærksom på, at en ordning, hvor fortrinsspanteretten for grundforbedringslån opgives, vil kunne skabe vanskeligheder for arbejdernes udførelse, idet realkreditinstitutterne næppe umiddelbart vil deltage i finansieringen gennem lån med prioritet efter de gældende lån i den pågældende ejendom. Det mener dog, at en passende finansieringsform kan skabes ved, at der ydes statsgaranti for efterprioriterede grundforbedringslån.

På grundlag af foranstående beretnings redegørelse om grundforbedringslovens beskæftigelsesmæssige betydning kan anføres, at den samlede beskæftigelse ved grundforbedringsarbejder vel har været meget svingende, men næppe på noget tidspunkt har været over 3000 mand.

Udvalget skønner, at der med det nuværende beskæftigelsesniveau taget i betragtning ikke er basis for gennem almindelige bestemmelser om *tilskud* gennem en lovgivning at søge at varetage beskæftigelsesmæssige hensyn på bekostning af en mulig rationalisering af grundforbedringsarbejdets tekniske udførelse. Da grundforbedringsarbejder imidlertid kan være særligt velegnede som led i en generel arbejdsløshedsbekæmpende politik, henstiller udvalget, at landbrugsministeren efter samråd med arbejdsministeren får bemyndigelse til at yde et tilskud, eventuelt et ekstra tilskud, der kan opmuntre jordbrugeren til anvendelse af arbejdsledige, når dette må anses for hensigtsmæssigt.

Da den enkelte ejers beslutning om iværksættelse af et grundforbedringsarbejde erfaringsmæssigt ofte er belastet med en vis træghed, og da det må være ønskeligt overfor udlandet at bevare et konkurrencedygtigt landbrug samt af interesse, at det oftest fortsat bevarer sit indseende med grundforbedringsarbejders udformning og udførelse, anbefaler et flertal af udvalget (det samlede udvalg med undtagelse af Mil-

høj), at der fortsat ydes tilskud til udgifterne ved sådanne arbejders gennemførelse.

Under forudsætning af, at der anvendes arbejdsledige, ydes der efter de gældende regler til grundforbedringsarbejder, bortset fra arbejder med planering, dybdebehandling og grundgødskning, tilskud på enten:

- a) 50 pct. af udgifterne til indkøb af drænrør og andre rør eller faskiner samt i særlige tilfælde pakningsmaterialer, med tillæg af
- b) 50 pct. af arbejdslønnen til arbejdere, der enten ved antagelsen er anmeldt som arbejdsledige eller overgået fra andet arbejde efter grundforbedringsloven,

eller:

- c) et af afvandingskommissionen fastsat beregningsgrundlag i tilfælde, hvor det er teknisk nødvendigt at bruge gravemaskiner og dette er en absolut nødvendig forudsætning for at skaffe mulighed for at iværksætte større grundforbedringsarbejder (vandløbsarbejder).

Efter de anførte tilskudsregler vil tilskudet til et *dræningsarbejde*, der udføres med anvist arbejdskraft, men uden anvendelse af maskiner, normalt andrage omkring 40 pct. af de samlede udgifter. Udføres det tilsvarende arbejde hovedsagelig ved anvendelse af maskiner, må de samlede udgifter skønnes at blive omkring en fjerdedel mindre, og tilskudet til et sådant arbejde vil normalt andrage omkring 22 pct. af de samlede udgifter.

Ved *mindre vandløbsarbejder*, udført med gravemaskiner, har tilskudet efter de gældende regler udgjort omkring 35 pct. af de samlede udgifter.

Ved et *vandingsanlæg* anses alene omkostningerne ved udførelsen af de dele, som nedgraves i jorden eller på anden måde bringes i fast, varig forbindelse med ejendommen som anlægsudgift. Der kan herefter foruden til arbejds løn ydes tilskud til udgifterne til rør til fast nedgravet hovedled-

ning (herunder hydranter og fittings) samt rør til brønde og borer. Efter disse regler har tilskud udgjort mellem 25-35 pct. af anlægsudgiften.

Udvalget har drøftet forskellige muligheder for beregning og fastsættelse af et fremtidigt statstilskud. Udvalget kan gå ind for, at et grundforbedringstilskud fremtidigt beregnes på grundlag af de samlede anlægsudgifter, idet der herved åbnes mulighed for en fortsat rationalisering, særlig gennem mekanisering og eventuelt anvendelse af nye materialer, af arbejdets udførelse. Det er desuden udvalgets opfattelse, at en sådan regel er anvendelig også hvor et dræningsarbejde kombineres med udførelsen af nødvendige afløbsledninger fra drænsystemet samt ved mindre vandløbsarbejder, idet en ensartet behandling af tilskudsydelsen efter grundforbedringsloven vil indebære væsentlige administrative fordele. Under henvisning til de foran og for dræningsarbejder særlig i beretningen anførte beregninger på grundlag af arbejdets udførelse henholdsvis med håndkraft og maskinel anvendelse mener udvalget, at tilskudsydelsen bør fastsættes til 20 pct. af de samlede anlægsudgifter. Der er desuden i udvalget enighed om, at de anlægsudgifter, hvoraf tilskud beregnes, ikke må omfatte arbejdsydelse fra den pågældende ejer eller hans faste folk.

For så vidt angår vandindvinding og underjordisk fremføring af vand til mekaniske vandingsanlæg kan anføres, at ydelse af statstilskud på en formålstjenlig måde har bidraget til indførelse af vanding i landbruget. Et flertal af udvalget (samtlige medlemmer med undtagelse af Aslyng, Flensborg, Heick og Lund) mener dog, at anskaffelsen af et mekanisk vandingsanlæg i modsætning til andre grundforbedringsarbejder altid forudsætter anskaffelse af maskiner o. lign., hvorfor flertallet mener, at der ikke fremtidig bør ydes tilskud hertil. Mindretallet mener, at vanding kan være en lige så væsentlig forudsætning for rationelt og sikkert jordbrug som afvanding og andre grundforbedringsforanstaltninger, og kan der-

for gå ind for, at grundforbedringslovens regler fortsat bliver gældende også for denne foranstaltning for så vidt angår anlægsudgifter til omkostninger i forbindelse med vandindvinding til jordbrugsformål og vandets underjordiske fremføring til arealet, således at transportabelt materiel holdes udenfor.

Et mindretal indenfor udvalget (Milhøj) kan ikke gå ind for, at der fortsat ydes statstilskud til grundforbedringsarbejder, idet en sådan tilskudsydelse må forudsætte, at disse arbejder har videre samfundsøkonomiske fordele end dem, der kommer til udtryk i den driftsøkonomiske rentabilitet, hvilket ikke ses at være tilfældet i den nuværende beskæftigelsessituation. Den af flertallet givne henvisning til, at der i andre lande i vidt omfang ydes statstilskud til sådanne arbejder, må i sin yderste konsekvens tværtimod motivere, at man i den nuværende situation med høj økonomisk aktivitet og et bredt felt af investeringsopgaver undlader statsstøtte til investering på områder, hvor produktionen gennem en sådan støtte søges gjort ekstra billig i andre lande. Også når der bortses fra denne tankegang, knytter der sig betænkeligheder til at yde statstilskud til grundforbedringsarbejder alene med henvisning til tilsvarende statstilskud i andre lande. Dels er den erhvervsstrukturelle baggrund og målsætning for sådanne tilskud ikke ens fra land til land. Dels vil meget betydelige kredse af dansk erhvervsliv kunne henvise til, at der også på deres erhvervsområde ydes statstilskud til investering i et eller flere andre lande og heri finde argumentation for ligeledes at opnå offentlige investeringstilskud. Endelig finder mindretallet det principielt betænkeligt at opretholde en tilskudsordning, der oprindeligt havde klart beskæftigelsesmæssigt sigte, når beskæftigelsessituationen ikke længere kan motivere sådanne tilskud.

Udover det anførte vedrørende finansiering af grundforbedringsarbejder gennem lån og tilskud har udvalget overvejet, om

andre ændringer i grundforbedringsloven er påkrævet.

Der er i udvalget enighed om, at fiskeri- og naturfredningsinteresser ikke gør sig særlig stærkt gældende med hensyn til grundforbedring (arbejder og at en nærmere gennemgang af disse forhold derfor kan henvises til den beretning om landvindingsarbejder, som udvalget senere vil afgive.

For så vidt angår grundforbedringslovens område har der i udvalget været enighed om, at afgrænsningen bør ske på en sådan måde, at lovens regler kan anvendes på enhver engangsforanstaltning med det formål at forbedre det naturlige grundlag for jordbrug og således, at den omfatter alle de for det enkelte areal nødvendige foranstaltninger. Det bemærkes, at det anførte særstandpunkt vedrørende vandingsanlæg gælder såvel anvendelse af tilskud som grundforbedringslovens øvrige regler, f. eks. om fortrinspanteret. Udvalget har desuden drøftet medtagelse af læplantning, men har dog afstået fra at stille forslag herom, da en reorganisation af læplantningsarbejdet søges gennemføre på anden måde. Udvalget har endelig overvejet spørgsmålet om at udtage mergling og kalkning under henvisning til den særligt mergellovgivning, men ikke fundet anledning hertil.

Udvalget må anføre, at grundforbedringsarbejder efter sin art og udførelsesmåde fortsat i videst muligt omfang bør underkastes fuld kontrol af en af den pågældende lods ejer uafhængig myndighed.

I denne forbindelse bemærkes, at udvalget kan gå ind for, at grundforbedringsudvalgene fortsat afgiver indstilling om tilskud og støtte til låneoptagelse til hel eller delvis dækning af omkostningerne. Udvalget skal dog indstille, at grundforbedringsudvalgene ved behandlingen af sådanne spørgsmål suppleres med en repræsentant for realkrediten, således som det var tilfældet i årene 1937-51.

Der er i udvalget enighed om, at der ikke fortsat bør være anvendelse for afvandings-

kommissionerne indenfor grundforbedringslovens område, men da disse kommissioner finder anvendelse indenfor andre loves område med henvisning til grundforbedringsloven, kan hjemmelen for nedsættelse af afvandingskommissionerne først udgå, efter at hjemmel hertil måtte være optaget i de pågældende andre love.

Som et led i bestræbelserne for at skabe en mere permanent grundforbedringslovgivning har udvalget endelig ment, at en del af de hidtil i grundforbedringsloven optagne detailregier om projektering og udførelse af grundforbedringsarbejder samt for grundforbedringsudvalgs og de tilsynsførendes varetagelse af deres hverv, bør udgå af loven og optages i en bekendtgørelse. Det bemærkes, at udvalget har drøftet spørgsmålet om i større omfang end hidtil at henlægge afgørelsen om statens medvirken til gennemførelse af grundforbedringsarbejder til de lokale udvalgs endelige afgørelse. Man har herved særlig haft opmærksomheden henvendt på den gældende regel om, at landbrugsministeriets godkendelse af projektet skal foreligge, forinden grundforbedringsudvalget kan give et pantebrev den for tinglysningen nødvendige påtegning. Man har endvidere drøftet muligheden for at gennemføre en ordning, hvorefter grundforbedringsudvalgene kan meddele forudgående tilsagn om tilskud. Udvalget mener imidlertid ikke på nuværende tidspunkt at burde fremsætte

forslag til ændringer i grundforbedringslovgivningens administrative system, men sådanne detailreglers optagelse i en bekendtgørelse vil lette eventuelle fremtidige ændringer.

På grundlag af de stedfundne forhandlinger og det foran fremførte fremsætter et flertal indenfor udvalget (det samlede udvalg med undtagelse af Milhøj og Skovgaard) det vedføjede

Forslag I til grundforbedringslov

idet man med hensyn til de enkelte bestemmelser henviser til de hertil knyttede bemærkninger. Det bemærkes dog, at alene fire medlemmer (Aslyng, Flensborg, Heick og Lund) kan gå ind for, at vandingsforanstaltninger medtages under grundforbedringsloven, jfr. forslaget § 2.

To medlemmer (Milhøj og Skovgaard) må af de foran angivne grunde foretrække de i det vedføjede

Forslag II til grundforbedringslov

anførte regler for finansiering af grundforbedringsarbejder ved lån med statsgaranti, idet man henviser til bemærkningerne til de bestemmelser i dette forslag, som ikke er identiske med forslag I. Det bemærkes dog, at et medlem (Milhøj) ikke kan tiltræde de i kapitel III i dette forslag anførte tilskudsbestemmelser.

København, den 22. januar 1964.

H. C. Aslyng.

C. Flensborg.

Fr. Heick.

V. Hornslet,
formand.

Chr. Lund.

P. Milhøj.

Johs. Ridder.

K. Skovgaard.

R. Spärck.

Sv. Lorenzen.

FORSLAG I

TIL

LOV OM GRUNDFORBEDRING

Kapitel I.

Lovens område. Grundforbedringsudvalg,

Kapitel II.

Grundforbedringslån.

§ 4.

I overensstemmelse med reglerne i denne lov kan landbrugsministeren medvirke til finansiering af grundforbedring indenfor jordbruget for så vidt angår arealer, der er eller vil blive anvendt til jordbrugsmæssig drift.

§ 2.

Ved grundforbedring indenfor jordbruget forstås inddigning, afvanding, dybdebehandling (og vanding) og for udyrkede egnede arealer tillige rydning, planering, kultivering, kalkning eller mergling, tilførsel af gibs samt grundgødskning med fosfor og kobber.

Der nedsættes af landbrugsministeren i hver amtsrådsreds samt for Samsø et grundforbedringsudvalg bestående af 4 medlemmer, hvoraf 2 medlemmer skal repræsentere landbrugerne efter indstilling af kredsens landbo- og husmandsforeninger, 1 arbejdernes interesser og 1 kreditforeninger, hypotekforeninger, banker og sparekasser m. v. Sidstnævnte medlem udnævnes efter forhandling med boligministeren og ministeren for handel, industri og søfart. Landbrugsministeren udnævner blandt medlemmerne udvalgets formand.

Stk. 2. Grundforbedringsudvalgenes medlemmer udnævnes for perioder af indtil 5 år. Ingen kan fungere som medlem af et grundforbedringsudvalg efter sit fyldte 74. år.

Et grundforbedringslån skal ifølge pantebrevets bestemmelser være afdragsfri i 4 halvårsterminer og derefter afdrages ved kontant betaling med 1/20 pr. termin i 5. og følgende terminer efter stiftelsen, således at lånene er afviklet senest 12 år efter stiftelsen. Lån til kalkning med pulveriseret kalk skal dog afdrages med 1/10 halvårlig i 5 år regnet fra lånets stiftelse.

Stk. 2. Kreditforeningerne kan yde de i loven omhandlede grundforbedringslån ved serielån med statutmæssigt ansvar og således, at lånene afdrages og afvikles i overensstemmelse med reglerne i denne lov.

Stk. 3. Lånesummerne må kun udbetales til dækning af de med grundforbedringen forbundne omkostninger og er undtaget fra andre kreditors retsforfølgning.

Stk. 4. Forfaldne renter og afdrag af grundforbedringslån kan inddrives ved udpantning.

Stk. 5. Der kan ikke noteres ejerpant efter tinglysningens § 40 ved hel eller delvis indfrielse af grundforbedringslån.

§ 5.

Et pantebrev for lån til grundforbedring kan tinglyses med pant i den grundforbedrede ejendom forud for andre hæftelser af privatretlig oprindelse, såfremt grundforbedringsudvalget ved påtegning på pantebrevet meddeler godkendelse hertil. Det er en betingelse for en sådan godkendelse,

at grundforbedringsudvalget skønner, at gennemførelsen af det pågældende arbejde vil medføre en værdiforøgelse, der væsentlig overstiger de med grundforbedringen forbundne udgifter og en afkastningsevne, som muliggør de foreskrevne afdrags rettidige erlæggelse, samt

at ejendommens ejer forpligter sig til under tilsyn af en af grundforbedringsudvalget udnævnt sagkyndig at lade arbejdet udføre på en sådan måde i overensstemmelse med projektet, at der senere kan meddeles endelig godkendelse af arbejdets udførelse.

§ 6.

På samme betingelser som anført i §§ 4 og 5 kan der ydes lån til grundforbedring, når denne udføres af flere lodsejere i forening i henhold til kendelse af landvæsensnævn, landvæsenkommissioner og overlandvæsenkommissioner eller i henhold til forlig indgået for de nævnte myndigheder, jfr. lov nr. 53 af 10. april 1874 om diger, lov nr. 235 af 12. juni 1922 om kystsikringsanlæg og lov nr. 211 af 11. april 1949, vandløbsloven.

Der kan ydes lån af statskassen til gennemførelse af den i § 6 omhandlede grundforbedring. Statslåne kan ikke uden samtykke af finansudvalget overstige 100.000 kr. til det enkelte arbejde.

Stk. 2. Statslån til grundforbedring forrentes med en af landbrugsministeren efter forhandling med finansministeren fastsat rentesats. Sådanne lån indestår i den pågældende ejendom uopsigeligt uanset ejerskifte.

§ 8.

Pantebreve, gældsbreve og transporter for grundforbedringslån er stempelfri. Tinglysning og aflysning af pantebreve m. v. sker uden gebyr til statskassen.

Kapitel III.

Grundforbedringstilskud.

§ 9.

Til grundforbedring efter denne lov kan der efter indstilling af grundforbedringsudvalget ydes et tilskud af statskassen på 20 pct. af samtlige med planens udarbejdelse og gennemførelse forbundne omkostninger.

Stk. 2. Såfremt særlige beskæftigelsesmæssige forhold måtte begrunde ydelse af højere tilskud, kan der efter regler, som fastsættes af landbrugsministeren efter forhandling med arbejdsministeren, ydes et særligt tilskud, hvis størrelse bestemmes af det omfang i hvilket, der ved arbejdet anvendes arbejdsløse, der er tilmeldt som ledige og som anvises til arbejdet af det offentlige arbejdsanvisningskontor.

Stk. 3. Tilskudsbeløb anvendes som ekstraordinært afdrag på et eventuelt til samme arbejde optaget grundforbedringslån.

Stk. 4. Tilskudsbeløbene medregnes ikke til den pågældende grundejers skattepligtige indkomst.

§ 10.

Landbrugsministeren kan kræve, at tilskud efter denne lov tilbagebetales, såfremt det grundforbedrede areal inden 10 år efter tilskudsudbetalingen overgår til anvendelse udenfor jordbruget.

Kapitel IV.

A fvangscommissioner.

§ 11. - Som § 15 i den gældende grundforbedringslov.

Kapitel V.

Overgangs- og ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

§ 12.

Landbrugsministeren fastsætter bestemmelser for projektering af grundforbedring,

grundforbedringsudvalgenes virksomhed, tilsynet med grundforbedrings arbejders udførelse samt udbetaling af låne- og tilskudsbeløb.

§ 13.

Denne lov gælder ikke for Færøerne og Grønland.

§ 14.

Denne lov træder i kraft den

Stk. 2. Samtidig ophæves lov nr. 240 af 25. april 1949 om grundforbedring, således som den er ændret ved lov nr. 130 af 28. marts 1951 samt lov nr. 164 af 24. maj 1955 og lov nr. 55 af 18. marts 1957.

Stk. 3. Landbrugsministeren bemyndiges til ved bekendtgørelse i lovtidende at ophæve nærværende lovs § 11.

Bemærkninger til lovforslag I.

Til § 1.

I den foreslåede bestemmelse, der ikke tidligere har været optaget i grundforbedringslovgivningen, er rammen for denne lovgivning angivet som medvirken til finansiering af foranstaltninger til fremme af jorders afvandings- og dyrkningsforhold gennem grundforbedring, således som dette nærmere er angivet i § 2.

Det er som en ny regel — jfr. også § 2 — tilføjet, at lovens bestemmelser kun er anvendelige på foranstaltninger indenfor jordbruget (landbrug, gartneri og skovbrug). Dette er i overensstemmelse med hidtidig praksis, men forslaget må desuden ses i sammenhæng med den i § 10 foreslåede bestemmelse om tilskudstilbagebetaling.

Til § 2.

Den nærmere angivelse af grundforbedring efter arbejdernes art er hidtil sket efter to hovedlinier, nemlig:

- a) arbejder vedrørende jorder, som er under dyrkning (i drift), og
- b) arbejder vedrørende udyrkede arealer (nykultur).

Til de under a) nævnte arbejder henregnes afvanding, vanding, inddigning, mergling og kalkning, medens det under b) anførte, f. eks. for hede- og mosearealer, foruden de nævnte foranstaltninger kan omfatte kratrydning, planering, dybdepløjning, grubning og grundgødskning med superfosfat og kobbersulfat.

Denne afgrænsning af grundforbedring foreslås opretholdt og uddybet i nærværende bestemmelse, således at der bliver mulighed for tilbunds at gøre egnede arealer dyrkbare. I forhold til det foran under a) og b) anførte medtages herefter dybdebehandling som en hensigtsmæssig engangsforanstaltning for dyrkede arealer, medens mergling og kalkning alene angår udyrkede arealer. (Det er forudsat, at mekaniske vandingsanlæg fremtidig ikke falder ind under grundforbedringslovgivningen, idet det ikke længere anses for nødvendigt med et incitament til iværksættelse af disse formålstjenlige foranstaltninger, som nærmere har karakter af en løsøreinvestering).

Til § 3.

Bestemmelserne om grundforbedringsudvalgenes sammensætning m. v. er i overensstemmelse med de hidtil gældende, dog er det foreslået, at udvalgene suppleres med et medlem, der skal repræsentere realkrediten.

Til § 4.

De i § 1, stk. 2 og 3, § 7 og § 12 i lov-bekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957 om grundforbedring indeholdte bestemmelser om vilkår for lån til grundforbedring foreslås opretholdt uændret.

Det er anset for nødvendigt i grundforbedringsloven at optage en bestemmelse om, at der ved hel eller delvis indfrielse af et grundforbed ringslån ikke kan noteres ejer-pant med grundforbedringslånets prioritetsstilling.

Til § 5.

De i § 5, stk. 2, og § 10 i den gældende grundforbedringslov optagne betingelser for

tinglysning med fortrinspant af grundforbedringslån foreslås opretholdt uændret, således at den nødvendige påtegning på pantebreve for andre end statskasselån meddeles af grundforbedringsudvalget. Det forudsættes dog, at det som hidtil om fornødent kan kræves, at påtegning ikke må meddeles før landbrugsministeriets godkendelse af projektet foreligger.

Grundlaget for og omfanget af grundforbedringsudvalgets skøn om rentabiliteten af grundforbedringsarbejdet svarer således til det i tidligere grundforbedringslove fastsatte. De nærmere regler for den tilsynsførendes udøvelse af sit hverv og dennes ansvar overfor låntageren, dennes pantekreditorer i ejendommen, grundforbedringsudvalget og landbrugsministeriet forudsættes optaget i den i forslagets § 12 omhandlede bekendtgørelse.

Til § 6.

Forslaget angår de nugældende regler om fællesarbejder, forsåvidt de kan underkastes behandling af en landvæsensret efter den nævnte lovgivning, men hvor der ikke af landvæsensretten træffes bestemmelse om, at der til fremskaffelse af fastsatte anlægsbidrag skal kunne gives pant i den afgiftspligtige ejendom forud for andre hæftelser af privatretlig karakter, jfr. vandløbslovens § 97, stk. 2, 2. pkt.

Det bemærkes, at forslaget ikke gentager den hidtil i grundforbedringslovens § 2, stk. 3, anførte regel, hvorefter projekter til fælles kultiveringsarbejder behandles af landvæsenskommissionen efter regler, der svarer til vandløbslovens bestemmelser om regulering af private vandløb, idet det ikke længere kan anses for nødvendigt at give hjemmel til en tvangsmæssig deltagelse i sådanne planers gennemførelse.

Til § 7.

Den hidtidige hjemmel for ydelse af statslån til alle former for grundforbedring foreslås ophævet, således at lånefinansieringen gennem statslån herefter alene angår fæl-

lesarbejder som anført i forslagets § 6, hvor det kan være vanskeligt at opnå lån på det private lånemarked.

Efter de gældende regler kan sådanne lån til fællesarbejder ikke uden samtykke fra finansudvalget overstige 70.000 kr. til det enkelte arbejde; dette beløb er foreslået forhøjet til 100.000 kr., hvorved forudsættes, at større hovedafvandingsopgaver normalt ikke vil blive gennemført efter grundforbedringsloven.

Renten for disse statslån foreslås fastsat af landbrugsministeren efter forhandling med finansministeren.

Da lån af denne karakter udelukkende er knyttet til den pågældende ejendom uafhængigt af det til enhver tid værende ejerforhold, foreslås det anført, at lånene indestår i ejendommen uanset ejerskifte.

Til § 8.

I den foreslåede bestemmelse er samlet de hidtil gældende regler for fritagelse for stempepligt og for betaling af tinglysningsgebyrer.

Til § 9.

Med henblik på fortsat at tilskynde til udførelse af produktiv grundforbedring og samtidig uden for perioder med større arbejdsløshed at animere en udvidelse af den i de senere år påbegyndte anvendelse af maskiner (drængrøftmaskiner) til den grovere del af jordarbejdet, foreslås det, at der fortsat gives hjemmel til ydelse af statstilskud til grundforbedring, således at tilskud efter indstilling af grundforbedringsudvalget kan fastsættes til 20 pct. af udgifterne.

Ved større fællesarbejder, særlig bestående i regulering og rørlægning af vandløb, har der efter de hidtidige regler været mulighed for at yde indtil 50 pct. tilskud til udgifterne ved anvendelse af gravemaskine. Det samlede tilskud har ved sådanne arbejder herefter normalt andraget 35-40 pct. af de samlede udgifter. Til sådanne arbejder vil der ikke på samme måde som ved et dræningsarbejde være mulighed for yder-

ligere maskinanvendelse, men af administrative grunde foreslås det, at tilskudssatsen også til disse arbejder fastsættes til 20 pct. af samtlige omkostninger ved arbejdets udførelse.

For at give mulighed for at anvende grundforbedringsloven som et led i beskæftigelsespolitiske foranstaltninger foreslås det samtidig, at der gives landbrugsministeren bemyndigelse til udover det faste tilskud at yde et særligt tilskud i det omfang, der ved arbejdet beskæftiges arbejdere, der ved antagelsen er arbejdsløse og anmeldt som ledige. Dette særlige tilskud foreslås fastsat efter forhandling med arbejdsministeren, idet der herved bliver mulighed for at indpasse grundforbedringsarbejder i den til enhver tid besluttede beskæftigelsespolitik.

Bestemmelserne i forslagets stk. 3 og 4 svarer til de hidtil gældende.

Til § 10.

Med henblik på at skabe en mulighed for krav om tilbagebetaling af statstilskud i tilfælde, hvor det grundforbedrede areal overgår til anden anvendelse end fonidsat i grundforbedringsloven, foreslås det som en ny regel fastsat, at landbrugsministeren kan fremsætte et sådant krav i indtil 10 år efter tilskudsudbetalingen.

Til § 11.

Da reglerne om afvandingskommissionernes sammensætning og beføjelser anvendes i landvindingens loven (lovbekendtgørelse nr. 153 af 30. april 1953) og lov om fremme af visse arbejder med rensning af vandløb (lovbekendtgørelse nr. 513 af 13. oktober 1945) er disse gentaget uændret her, selvom der efter forslaget ikke fremtidig vil være anvendelse for disse kommissioner indenfor grundforbedringslovens område, men i slutningsbestemmelsen foreslås det at give hjemmel for ophævelse af denne bestemmelse ved bekendtgørelse i lovtidende, når spørgsmålet om kommissionernes anvendelse indenfor de nævnte love er afgjort.

Til § 12.

Medens der i den gældende grundforbedringslov er fastsat ret udførlige regler om projektering af grundforbedring og udførelse af grundforbedringsarbejder samt for grundforbedringsudvalgenes og de tilsynsførendes varetagelse af deres hverv, har man anset det for mere hensigtsmæssigt, at de nærmere forskrifter af denne art fastsættes administrativt af landbrugsministeren i en bekendtgørelse.

FORSLAG II

TIL

LOV OM GRUNDFORBEDRING

Kapitel I.

Lovens område. Grundforbedringsudvalg.

§§ 1-3. - Som kapitel I i forslag I.

Kapitel II.

Statsgaranti for lån.

§ 4.

I hvert finansår kan der af landbrugsministeren på statskassens vegne inden for en på de årlige bevillingslove fastsat beløbsramme ydes garanti for lån til finansiering af udgifter ved grundforbedring.

§ 5.

Statsgarantien kan omfatte lån for samtligede med grundforbedringen forbundne udgifter til planens udarbejdelse og gennemførelse. Lånene skal sikres ved bedst mulig, optrykkende panteret i den pågældende ejendom indenfor en lånegrænse på 120 pct. af ejendomsværdien.

Stk. 2. Statsgaranti ydes efter indstilling af grundforbedringsudvalget på indtil 13 år. Begyndelsestidspunktet for en garantis ordinære nedbringelse kan udskydes i 3 år fra garantiens ikrafttræden. Det garanterede lån skal være tilbagebetalt fuldt ud indenfor garantiperioden.

§ 6.

Det er en betingelse for garanti, at grundforbedringsudvalget skønner, at det pågæl-

dende arbejde vil medføre en værdiforøgelse, der væsentlig overstiger de hermed forbundne udgifter og en afkastningsevne, som muliggør de foreskrevne afdrags rettidige erlæggelse.

§ 7.

Et statsgaranteret grundforbedringslån skal indestå i den pågældende ejendom uopsigeligt uanset ejerskifte.

Stk. 2. Landbrugsministeren kan fastsætte nærmere vilkår for ejerskifte af ejendomme, hvortil der er ydet lån med statsgaranti, herunder at der skal erlægges et ekstraordinært afdrag på lånet.

Stk. 3. Landbrugsministeren kan bemyndige banker og sparekasser samt Dansk Landbrugs Realkreditfond og lignende pengeinstitutter til uden særlig indhentet tilsagn i det enkelte tilfælde at meddele pantebrevet for et statsgaranteret grundforbedringslån påtegning om moderation for nye lån ydet alene mod pant i ejendommen af ovennævnte pengeinstitutter samt kredit- og hypotekforeninger, for så vidt grundforbedringslånet fortsat er pantsikret indenfor 120 pct. af ejendomsværdien.

§.

På samme betingelser som anført i §§ 4-7 kan der ydes statsgaranti for lån til grundforbedringsarbejder, når disse udføres af flere lodsejere i forening i henhold til kendelse af landvæsensnævn, landvæsenkommissioner og overlandvæsenkommissioner eller i henhold til forlig indgået for de

nævnte myndigheder, jfr. lov nr. 53 af 10. april 1874 om diger, lov nr. 235 af 12. juni 1922 om kystsikringsanlæg og lov nr. 211 af 11. april 1949, vandløbsloven.

Kapitel III.

Grundforbedringstilskud.

§§ 9-io. - Som kapitel III i forslag I.

Det bemærkes, at der ikke i dette forslag er medtaget hjemmel for ydelse af statslån, idet det forudsættes, at også fælles arbejde er om fornødent vil kunne finansieres gennem efterprioriterede private lån med statsgaranti i forbindelse med den foreslåede tilskudsydelse.

Kapitel IV.

A jvandingskommissioner.

§ 11. - Som | 15 i den gældende grundforbedringslov.

Kapitel V.

Overgangs- og ikrafttrædelsesbestemmelser m. v.

§ 12.-Som § 12 i udkast I.

§ 13. - Som § 8 i udkast I.

§ 14.-Som § 13 i udkast I.

§ 15.-Som § 14 i udkast I.

Bemærkninger til lovforslag II.

Til §§ 1-3.

Der henvises til det til de tilsvarende bestemmelser i forslag I anførte.

Til § 4.

For at opnå den fordelagtigst mulige prioritering af ejendommene foreslås det, at grundforbedringslån fremtidig ydes med prioritet efter de i den pågældende ejendom indestående lån, men mod en statsgaranti

(kaution) af statskassen til sikring af pengeinstitutterne mod tab på denne långivning.

Det forudsættes bl. a., at finansieringen i de tilfælde, hvor den væsentligste del af arbejdet, f. eks. ved regulering af offentlige vandløb, kan udføres efter reglerne i vandløbsloven, sker ved fortrinsprioriterede lån efter disse regler, således at statsgaranti i disse tilfælde er ufnøden, jfr. iøvrigt bemærkningerne til § 8.

Til § 5.

Efter grundforbedringsloven af 1933 udsættes begyndelsestidspunktet for amortisation af grundforbedringslån i 3 år fra lånets stiftelse. Ved behandlingen af grundforbedringsloven af 1957 foresloges den afdragsfri periode i overensstemmelse med indstilling af et flertal, især bestående af repræsentanter for kredit- og hypotekforeninger, indenfor Realkreditkommissionen nedsat til 1 år, men perioden blev ved folketingsbehandlingen endelig fastsat til 2 år. Da spørgsmålet om en nedsættelse af den afdragsfri periode således har hængt sammen med grundforbedringslånenes fortrinsprioritering, findes det rettest, når denne særlige prioritering ophæves, at vende tilbage til en 3-årig afdragsfri periode. Efter udløbet af denne periode vil det i de fleste tilfælde være muligt at udnytte den frembragte forbedring. Med den siden 1937 gældende amortisationsperiode på 10 år for flertallet af grundforbedringslån, bliver den samlede garantiperiode herefter 13 år, idet dog reglens fakultative karakter betinger, at der vil være hjemmel for en nedsættelse af garantiperioden, medens der ikke findes anledning til at hjemle en 20-årig løbetid for garanti for lån til regulering af offentlige vandløb, idet sådanne lån forudsættes ydet med fortrinspant efter vandløbslovens § 97, jfr. bemærkningerne til forslaget § 4.

Det foreslås fastsat, at lånet skal være tilbagebetalt fuldt ud indenfor garantiperioden, der ligger til grund for det i forslaget § 6 omhandlede skøn over grundforbedringsarbejdets rentabilitet.

Til § 6.

Grundlaget for og omfanget af grundforbedringsudvalgets skøn om rentabiliteten af grundforbedringen svarer til det i tidligere grundforbedringslove fastsatte.

Til § 7.

Det foreslås fastsat, at de lån, for hvilke der ydes statsgaranti, efter vilkårene skal indestå i ejendommen fra ejer til ejer, men at det overlades til landbrugsministeren at fastsætte nærmere vilkår også for lånene i forbindelse med ejerskifte.

For at gennemføre en så lempelig administration som muligt af statsgarantien foreslås det, at offentlige pengeinstitutter som kreditor for et grundforbedringslån på egen hånd kan give tilladelse til optagelse af nye lån i ejendommen forud for grundforbedringslånet under forudsætning af, at dette lån fortsat er pantsikret inden for 120 pct. af ejendomsværdien.

Det er derimod ikke muligt at gennemføre en lignende ordning i tilfælde, hvor der sker afståelse af en del af den pantsatte ejendom, idet der her må foretages en undersøgelse af, om det afståede areal angår den grundforbedrede del med henblik på en deling af lånet.

Til § 8.

Forslaget angår de tilsvarende, nugældende regler om fællesarbejder, forsåvidt de kan underkastes behandling af en landvæsensret efter den nævnte lovgivning, men hvor der ikke af landvæsensretten træffes bestemmelse om, at der til fremskaffelse af fastsatte anlægsbidrag skal kunne gives pant i den afgiftspligtige ejendom forud for andre hæftelser af privatretlig karakter, jfr. vandløbslovens § 97, stk. 2, 2. pkt.

Til §§9-15.

Der henvises til det til de tilsvarende bestemmelser i udkast I anførte.

SAMTLIGE GRUNDFORBEDRINGSLOVE

Lov nr. 279 af 6. maj 1921
 – – 525 – 21. december 1921
 – – 80 – 12. marts 1923
 – – 94 – 1. april 1925
 – – 321 – 15. december 1925
 – – 52 – 29. marts 1926
 – – 73 – 31. marts 1926
 – – 119 – 30. maj 1927
 – – 309 – 22. december 1927
 – – 108 – 4. april 1928
 – – 294 – 22. december 1928
 – – 299 – 22. december 1928
 – – 231 – 20. december 1929
 – – 77 – 23. marts 1932

Lov nr. 281 af 2. november 1932
 – – 330 – 23. december 1932
 – – 106 – 31. marts 1933
 – – 345 – 22. december 1934
 – – 344 – 21. december 1935
 – – 33 – 26. februar 1937
 – – 176 – 13. april 1940
 – – 596 – 14. november 1940
 – – 597 – 14. november 1940
 – – 356 – 16. august 1941
 – – 240 – 25. april 1949
 – – 130 – 28. marts 1951
 – – 164 – 24. maj 1955
 – – 55 – 18. marts 1957, jfr.
 lovbekendtgørelse nr. 104 af 3. april 1957

VEJLEDENDE RETNINGSLINIER

for udarbejdelse af planer med beskrivelse og overslag m. v. for dræningsarbejder under grundforbedringsloven.

Med hvert andragende om lån og/eller tilskud i henhold til grundforbedringsloven skal følge:

1. Beskrivelse med overslag og rentabilitetsberegning.
2. Dræningsplan med profil for særligt dybe hovedledninger samt, såfremt der er planlagt nye fællesledninger og/eller nye afløbsledninger over naboejendom og iøvrigt ved fællesarbejder:
3. Udskrift af den pågældende vandløbsrets afgørelse i sagen.
Alt i 2 eksemplarer.

ad 1. *Beskrivelse med overslag og rentabilitetsberegning* bør indeholde:

- a. Arealets matrikulære betegnelse.
Andragerens navn, postadresse og tlf. nr. Arealets beliggenhed og størrelse (i ha).
- b. En redegørelse for arealets nuværende tilstand med beskrivelse af jordbundsforholdene såvel angående bonitet som undergrundens beskaffenhed, med bemærkning om eventuel forekomst af okker, flydesand, blåler m. v., samt om der kan være fare for kemisk påvirkning af drænrørene. Endvidere oplysning om årsagen til arealets nuværende tilstand, om der tidligere er udført dræningsarbejder på arealet, samt om der er ydet lån og/eller tilskud i henhold til grundforbedringsloven dertil.
- c. Dimensioneringsgrundlaget (opland og afstrømning).

En redegørelse for, om den tilstræbte drændybde kan opnås overalt også i oplandet udenfor det planlagte område. Oplysning om hvilke foranstaltninger, der foreslås truffet:

for at sikre udløbene,
for at fremme gennemtrængeligheden (f. eks. gruskastning over drænrørene),
for at hindre tilsanding,
for at hindre planterødders indtrængen i ledningerne.

Oplysning om forhold, der vil være at iagttage i særlige tilfælde f. eks. ved forekomst af trykvand, væld, flydesand, okker samt ved tilslutning af gamle ledninger og endvidere ved tilstedeværelse af dambrug indenfor en afstand af 6 km*). Redegørelse for, hvorvidt afvandingssystemet foruden drænvand tillige skal bortlede kloak-, spilde- eller vejvand eller overfladevand fra gårdsplads, bygninger, større tagflader ved gartnerier m. v. tillige med oplysning om opførelse af drivhuse, særligt store dybder hidrørende fra *fyrkældre* eller andet i projektet, hvortil der ikke kan ydes lån og/eller tilskud i henhold til grundforbedringsloven.

Overslag udarbejdet på grundlag af den arbejds løn, der i henhold til overenskomst mellem arbejdsgivere og arbejdere måtte være fastsat for tilsvarende arbejde, eller, hvor sådan overenskomst ikke foreligger, da efter overenskomst mellem de

*) Jfr. bestemmelsen i vandløbslovens § 49, stk. 3.

pågældende arbejdsgivere og arbejdere. samt på grundlag af gældende materialepriser med fradrag af den til enhver tid gældende rabat.

Rørene skal svare til de af Dansk Standardiseringsråd godkendte normer (DS 400, 402, 403). Alle betonvarer skal til- lige være trekantmærkede.

Merudgifter ved de under litra g nævnte forhold anføres i overslaget og fradrages fuldtud i den samlede overslagssum, lige- som det må angives, hvor stor en del af fradraget, der vedrører de tilskudsberet- tige udgifter, som i overslaget må redu- ceres i overensstemmelse hermed.

Der gøres bemærkninger om, hvorvidt og i hvilket omfang der ydes bidrag til eller modtages bidrag fra naboer, samt hvor stor en del af eventuel naboanpart der vedrører de tilskudsberettigede udgifter ved arbejdet.

Bekostning pr. ha - dels uden og dels med tilskud - anføres.

Rentabilitetsberegning vedlægges som særligt bilag eller anføres i beskrivelsen efter bekostningsoverslaget.

ad 2. *Dræningsplanen.*

- a. Kortet må som regel tegnes i målestoks- forhold 1:2000 og angive fornødne ter- rængenstande: Veje, huse, hegn, grøfter, mergelgrave, affaldskuler, trægrupper og

lignende, ligesom de pågældende matr. (art.) nre. må være påført arealerne.

Kortet må være påført et omhyggeligt udført fladenivellement med højdetal i cm - i forhold til et fast og nærmere be- skrevet fixpunkt vist på planen - som regel med tilknytning til Dansk Normal Nul, hvis et fixpunkt i henhold dertil fin- des i nærheden, og som regel med indlag- te højdekurver med 25 til 50 cm højde- forskel rettende sig efter terrænets større eller mindre hældning. Eventuelt vedlæg- ges et målebordsblad, hvorpå anlægget er skitseret.

- b. Dræningsplanen må give oplysning om afløbsforholdene og forhold til andre lodsejere, der berøres af planen, her- under:
- 1) om nyt afløb eller ændring i beståen- de afløb berører fremmed ejendom.
 - 2) om drænsystemet skal optage vand fra tilgrænsende ejendom og i be- kræftende fald, hvor stort oplandet er.
- c. Samledrænenes bundkoter, fald, dybde og rørstørrelser må fremgå af planen, ligesom oplandet på passende steder må opgives i ha ved ledninger af 10 cm stør- relse og derover.
- d. Drænafstanden, den tilstræbte drændyb- de, sideledningernes størrelse og mindste fald samt fornødne rense- og kontrol- brønde samt nedløbsbrønde for overfla- devand må fremgå af planen.

Landbrugsministeriet, november 1960.

P. M. V.

Vald. Hornslet.

Chr. G ulmann.

VEJLEDENDE RETNINGSLINIER

for udarbejdelse af planer med beskrivelse og overslag m. v. for mekaniske vandingsanlæg under grundforbedringsloven.

Med hvert andragende om lån og/eller tilskud i henhold til grundforbedringsloven skal følge:

1. Beskrivelse med overslag.
2. Plan.
3. Rentabilitetsberegning.
4. Oplysning om fornødne vandindvindings-tilladelse, eventuelt oplysning om til hvilken myndighed ansøgning herom er indgivet, og om hvad der hidtil er passeret i sagen.
5. Tilladelse til fremføring af ledninger over fremmed grund.
Alt i 2 eksemplarer.
Endvidere skal der i lånesager medfølge:
6. Erklæringer fra pantownerne i ejendommen om samtykke til tinglysning af det ansøgte lån med fortrinspan i eet eksemplar, jfr. landbrugsministeriets cirkulære af 23. marts 1948.

ad 1. *Beskrivelse med overslag*
bør indeholde oplysning om:

- a. *Arealets matrikulære betegnelse.*
Andragerens navn, postadresse og tlf. nr.
Arealets beliggenhed og størrelse (i ha).
- b. *Jordbundsforhold:*
Beskrivelse af jordbundsforholdene på det areal, der ønskes vandet, med oplysning om, hvor mange mm vand pr. sæson, der agtes tilført.
- c. *Vandindtagning.*
Det angives, hvilken årlig vandmængde i m^3 anlæggets rette brug skønnes at ville kræve, og hvorfra vandet agtes taget:
 - 1) åbne vandløb
 - 2) brønd eller boring

med begrundelse for, at den fornødne vandmængde skønnes at være til stede.

Pumpeanlægget, herunder redegørelse for kraftkildens art og styrke, ved el-anlæg oplysning om tilslutning til eksisterende ledningsnet.

Dimensioneringsgrundlag.

Vandingsintensitet i m^3 pr. ha pr. time. Pumpeanlæggets vandforbrug i m^3/t . Bestemmelse af pumpe anlæggets løftehøjde med angivelse af sugehøjde, arealets største og mindste højde over pumpeanlægget, arbejdsstryk ved spredere (dysetryk), tryktab i de faste ledninger, tryktab i de flyttelige ledninger m. v. Beregning af motoreffekt.

Faste ledningers art og dimensioner med angivelse af mindste jorddækning, antal aftapningssteder og hydranter samt eventuel sikring mod overtryk.

Det oplyses, hvorledes de forskellige afdelinger af arbejdet skal udføres og afleveres.

Transportable ledningers art og dimensioner.

Spredersystemets art.

Spredernes opstilling, vandet nettoareal pr. opstilling samt dosering af vand i mm pr. time.

Arbejdets udførelse, herunder beskrivelse og koordinering af de forskellige leverancer og entrepriser.

- k. *Overslag* udarbejdet på grundlag af gældende priser med fradrag af al rabat. Overslaget skal være nøje specificeret og omfatte *samtlig* *udgifter* til etablering af vandingsanlægget, d. v. s. også udgifter, der ikke er låne- eller tilskudsberettigede.

Udgifter, der både er låne- og tilskudsberettigede, og udgifter, der alene er låneberettigede, opføres hver for sig.

ad 2. *Plan.*

Kortet fremstilles efter matrikelkopikoit i 1:2000 eller 1:4000 og skal angive matr. (art.) nre., ejerlav og sogn.

På planen må vises fornødne terrængensiande: veje, huse, vandløb og lignende.

Planen må indeholde en nøjagtig begrænsning af det areal, som agtes vandet, ligesom det klart må fremgå, om anlægget, herunder el-ledninger, berører fremmed grund.

Planen må angive pumpestationens beliggenhed, el-tilslutning, de faste underjordiske ledninger, hydranter etc. samt dimensioner for ledninger og brønde.

Spredersystemet med radier vises på planen med anden signatur end for faste ledninger. Til belysning af højdeforskelle i terræn m. m. vedlægges et målebordsblad, hvorpå anlægget er skitseret, men der kan i særlige tilfælde derudover forlanges indlagt højdekurver på planen til angivelse af terrænets hældning samt linienivellement af faste ledninger.

ad 3. *Rentabilitetsberegningen.*

Grundforbedringsudvalget kan udover den projekterendes rentabilitetsberegning forlange en sådan fra en landøkonomisk sagkyndig. Den må ud fra en 10-årig afskrivningsperiode indeholde oversigt over de årlige udgifter ved anlæggets amortisering, drift og vedligeholdelse.

Der oplyses det antal f. e., vandingen forventes at medføre i merudbytte pr. ha, værdien i kr. af det forventede merudbytte tillige med hidtidige og påtænkte afgrøders art og arealmæssige fordeling.

ad 4. *Vandindvindingstilladelse.*

Ved vandtagning fra boring eller brønd skal tilladelsen til vandindvindingen være givet ved landvæsenskommissionskendelse. - Ved vandtagning fra vandløb skal enten amts-

vandinspektørens godkendelse (jfr. vandløbslovens § 48) foreligge eller afgørelse herfor fra en vandløbsret. Tidsbegrænsningen for vandindvindingsretten må ikke være mindre end 10 år, hvis lån eller tilskud skal ydes.

ad 5. *Fremføring af ledninger over fremmed grund.*

Overenskomster til etablering af ledninger og andre dele af vandingsanlægget over fremmed grund skal være udfærdiget således, at de kan tinglyses, og skal indeholde bestemmelser, som sikrer ejeren af anlægget mod, at der foretages noget, der kan hindre anlæggenes beståen og effektivitet eller være til gene ved tilsyn og vedligeholdelsesarbejders udførelse.

Den projekterende gøres endvidere opmærksom på følgende *særlige betingelser*, der vil være at iagttage for opnåelse af lån og/eller tilskud efter grundforbedringsloven:

1. Udgiften til de dele af vandingsanlæg, som ikke nedgraves i jorden eller på anden måde bringes i varig fast forbindelse med ejendommen, kan ikke medtages under grundforbedringslån med fortrinspant.
2. Tilskud til arbejdet ydes normalt efter følgende retningslinier:
 - a. Tilskud svarende til halvdelen af den arbejds løn, som udbetales til arbejdere, der ved antagelsen til arbejdet var arbejdsløse og anmeldt som ledige til den offentlige arbejdsanvisning, og som derfra er henvist til arbejdet.
Det er en betingelse, at arbejdet vederlægges med den betaling, der i henhold til overenskomst mellem arbejdsgivere og arbejdere måtte være fastsat for tilsvarende arbejde, eller — hvor sådan overenskomst ikke foreligger - da efter overenskomst mellem de pågældende arbejdsgivere og arbejdere.
 - b. Såfremt tilskudsberettiget arbejdskraft anvendes som betingelse i bevillingen, ydes endvidere tilskud svarende til halv-

delen af udgifterne til indkøb af rør til fast nedgravet hovedledning (herunder hydranter og fittings) samt rør til sådanne brønde, som i det hele udføres af henvist arbejdskraft. Tilskud beregnes på grundlag af gældende priser med fradrag af den til enhver tid gældende rabat. Anvendes betonvarer, skal disse være trekantmærkede og fremstillet efter DS 400, og alle øvrige materialer skal være 1. kl.s fabrikat. Forsåvidt angår eternit- og plasticrør til jordledninger, skal disse for at være tilskudsberettigede være af dansk fabrikat. Plasticrør skal opfylde betingelserne i gældende Dansk Standard - for

tiden DS-F 972 - og være mærkede med Dansk Standardiseringsråds indregistrerede bomærke **DS**

- c. Tilsagn og tilskud (og lån) forudsætter i det hele, at arbejdet udføres af henvist arbejdskraft i det omfang, det er teknisk muligt og forsvarligt.
3. Udgifter til brønde og borer, der er påbegyndt uden forudgående forhandling med det stedlige grundforbedringsudvalg eller landbrugsministeriet, kan ikke forventes anerkendt som låne- eller tilskudsberettigede, jfr. landbrugsministeriets cirkulære af 19. april 1958.

Landbrugsministeriet, december 1960.

P. m. v.

Vakl. Hornslet.

Chr. Gulmann.

